

Oikeusprosessien keventäminen

Lausuntotiivistelmä

Mietintöjä ja lausuntoja 53/2017

Oikeusprosessien keventäminen

Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriö, Helsinki 2017

Oikeusministeriö

ISSN: 1798-7091 (nid.)

ISSN: 1798-7105 (PDF)

ISBN: 978-952-259-646-8 (nid.)

ISBN: 978-952-259-647-5 (PDF)

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö Lainvalmisteluosasto, rikos- ja prosessioikeuden yksikkö	20.11.2017	
Tekijät	lainsäädäntösihteeri Liisa Ojala		
Julkaisun nimi	Oikeusprosessien keventäminen Lausuntotiivistelmä		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 53/2017		
Diaari/hankenumero	OM 8/41/2015	Teema	Mietintoja ja lausuntoja
ISBN painettu	978-952-259-646-8	ISSN painettu	1798-7091
ISBN PDF	978-952-259-647-5	ISSN PDF	1798-7105
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-647-5		
Sivumäärä	110	Kieli	suomi
Asiasanat	oikeudenkäynti, prosessioikeus, yleisten tuomioistuinten kokoonpanot, rikosasian kirjallinen käsittely, syytetyn osallistuminen oikeudenkäyntiin, videokonferenssi		
Tiivistelmä	<p>Oikeusministeriö vastaanotti yhteensä 36 lausuntoa oikeusprosessien keventämistä käsitelleen työryhmän mietinnöstä. Lausunnonantajat pitävät pääasiallisesti työryhmän ehdotuksia kannatettavina ja oikean suuntaisina.</p> <p>Pääosa lausunnonantajista kannattaa yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentamista. Useat lausunnonantajat pitävät ongelmallisena tai tarpeettomana sitä, että rikosasian kokoonpanoa koskevaa päätösvaltaa annettaisiin asianosaisille. Mahdollisuutta käyttää kahden tuomarin kokoonpanoa käräjäoikeudessa kannatetaan laajasti.</p> <p>Lausunnonantajien näkemykset jakautuvat hovioikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentamisesta eräisiin asiaryhmiin. Hovioikeudet eivät kannata kahden tuomarin kokoonpanoa hovioikeudessa.</p> <p>Suurin osa lausunnonantajista ei ota kantaa korkeimman oikeuden kokoonpanosäännöksiä koskeviin muutosehdotuksiin. Asiasta lausuneista lausunnonantajista pääosa kannattaa muutosehdotuksia.</p> <p>Laajasti kannatettuja ovat kirjalliseen menettelyyn, yhden kosketuksen periaatteeseen ja videoyhteyden käyttöön liittyvät ehdotukset.</p> <p>Myös syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventämistä kannatetaan laajasti. Korkein oikeus katsoo kuitenkin, että syytetyn henkilökohtainen läsnäolo käräjäoikeudessa on pääsääntöisesti tarpeellista, kun käsitellään vakavaa rikosasiaa, josta vastaajalle voi seurata pitkä vankeusrangaistus.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Painopaikka ja vuosi	Lönnberg Print & Promo, 2017		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet, Lagberedningsavdelningen enheten för straff- och processrätt	20.11.2017	
Författare	Liisa Ojala, lagstiftningssekreterare		
Publikationens titel	Möjligheterna att lätta upp rättsprocesserna Sammandrag av utlåtandena		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 53/2017		
Diarie- /projektnummer	OM 8/41/2015	Tema	Betänkanden och utlåtanden
ISBN tryckt	978-952-259-646-8	ISSN tryckt	1798-7091
ISBN PDF	978-952-259-647-5	ISSN PDF	1798-7105
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-647-5		
Sidantal	110	Språk	finska
Nyckelord	rättegång, processrätt, sammansättningar vid de allmänna domstolarna, skriftligt förfarande i brottmål, den åtalades deltagande i rättegången, videokonferens		
Referat	<p>Till justitieministeriet inkom sammanlagt 36 yttranden om arbetsgruppsbetänkandet om möjligheterna att lätta upp rättsprocesserna. Remissinstanserna anser att arbetsgruppens förslag till största delen är rättriktade och kan understödjas.</p> <p>Huvuddelen av remissinstanserna understöder förslaget om att utöka beslutanderätten av en sammansättning med en domare. Flera av remissinstanserna anser att förslaget om att ge parterna beslutanderätt i fråga om sammansättningen vid behandlingen av brottmål är problematiskt eller onödigt. Möjligheten att använda en sammansättning med två domare vid tingsrätterna får brett understöd.</p> <p>Remissinstanserna har delade åsikter om förslaget om att i vissa ärendegrupper utöka beslutanderätten av en sammansättning med en domare vid hovrätterna. Hovrätterna understöder inte möjligheten att använda en sammansättning med två domare vid hovrätterna.</p> <p>Största delen av remissinstanserna har inte tagit ställning till ändringsförslagen som gäller bestämmelserna om högsta domstolens sammansättning. Av de remissinstanser som uttalat sig om saken understöder de flesta ändringsförslagen.</p> <p>Ändringsförslagen som gäller det skriftliga förfarandet, s.k. oavbruten behandling av ärenden och användning av videoförbindelser har i allmänhet understötts.</p> <p>Också förslaget om att lindra den åtalades skyldighet att vara personligen närvarande får brett stöd. Högsta domstolen anser dock att det i regel är nödvändigt att den åtalade är personligen närvarande vid tingsrätten då man behandlar ett allvarligt brottmål som kan leda till ett långt fängelsestraff.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Tryckort och år	Lönberg Print & Promo, 2017		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

1	Johdanto	8
1.1	Työryhmän mietintö ja lausuntokierros	8
1.2	Yhteenveto lausunnoista	10
2	Lausuntopalaute	13
2.1	Yleistä	13
2.2	Kokoonpanosäännökset	21
2.2.1	Käräjäoikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevat muutosehdotukset	21
2.2.2	Hovioikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevat muutosehdotukset	37
2.2.3	Korkeimman oikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevat ehdotukset	44
2.3	Kirjallinen menettely	51
2.4	Yhden kosketuksen periaate	58
2.5	Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin	64
2.6	Videoyhteyden käyttö	86
2.7	Muut ehdotukset	96
2.7.1	Pääkäsittelyn lykkäämistä koskevat muutosehdotukset (OK 6:11 ja ROL 6:11) ..	96
2.7.2	Riita- ja rikosasian vireillepanoa ja valmistelua koskevat muutosehdotukset (OK 5:5–6 ja ROL 7:4–5)	98
2.7.3	Ylimääräistä muutoksenhakua koskevat muutosehdotukset (OK 31:14a ja OK 31:19)	103
2.8	Muuta	105

1 Johdanto

1.1 Työryhmän mietintö ja lausuntokierros

Oikeusministeriö asetti 14 päivänä syyskuuta 2016 työryhmän kehittämään keinoja oikeusprosessien keventämiseksi. Työryhmän tehtävänä oli valmistella tarvittavat säännösehdotukset, jotta Juha Sipilän hallituksen ohjelman ja oikeudenhoidon uudistamisohjelman sekä ministeri Lindströmin oikeudenhoidon kehittämisohjelman mukaiset tavoitteet oikeusprosessien keventämisestä yleisissä tuomioistuimissa toteutuvat. Työryhmän tavoitteena oli nopeuttaa oikeusprosesseja ja edistää tuomioistuinten mahdollisuutta keskittyä ydintehtäviinsä, ottaen huomioon perustuslain 21 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan edellyttämät asianosaisten oikeudet ja oikeusturvan toteutuminen.

Työryhmän työn pohjana oli oikeusministeriössä laadittu, 11.1.2016 päivätty, arviomuistio oikeusprosessien keventämisestä ja siitä saatu lausuntopalaute.

Työryhmä luovutti mietintönsä 4 päivänä heinäkuuta 2017 (Oikeusprosessien keventäminen, työryhmän mietintö, Oikeusministeriön julkaisuja 39/2017).

Mietinnössä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja esitutkintalakia. Ehdotetuilla muutoksilla kevennettäisiin oikeusprosesseja yleisissä tuomioistuimissa.

Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta voitaisiin tuomita enintään neljä vuotta vankeutta. Rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa myös, jos syytteessä tarkoitettu teosta voitaisiin tuomita enemmän kuin neljä, mutta enintään kuusi vuotta vankeutta, eikä kukaan asianomistajista tai vastaajista pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeelli-

sena. Myös hovioikeuden ja korkeimman oikeuden kokoonpanoja kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä.

Kirjallisen menettelyn osalta ehdotetaan, että vastaajalle olisi annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän. Esitutkintalakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan.

Syytetyin velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Myös vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuutta pääkäsittelyssä lievennettäisiin.

Videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä laajennettaisiin.

Työryhmän mietintö on yksimielinen. Poliisihallitusta kuultiin työryhmässä 20.3.2017.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausuntoa 44 viranomaiselta, yhdistykseltä ja asiantuntijalta. Korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto.

Lausuntopyyntöissä kehoitettiin mahdollisuuksien mukaan jaottelemaan lausunto lausuntopyyntöissä ilmoitettujen väliotsikoiden mukaisesti. Lausunto pyydettiin antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi -sivustolla julkaistua lausuntopyyntöön.

Pydyttyjä lausuntoja saapui yhteensä 34. Lisäksi lausunnon antoi Verohallinto. Korkein oikeus toimitti lausunnon sekä asiassa äänestäneiden oikeusneuvosten erillisen lausuman.

Lausuntoja pyydettiin seuraavilta tahoilta. Tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon.

Oikeusministeriö / Oikeushallinto-osasto*
Oikeusministeriö / Kriminaalipoliittinen osasto*
Sisäministeriö*
Valtiovarainministeriö*

Eduskunnan oikeusasiamies*
Valtioneuvoston oikeuskansleri*

Oikeusrekisterikeskus*
Poliisihallitus*
Rajavartiolaitos*
Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö*

Tulli*
Valtakunnansyyttäjänvirasto*

Korkein oikeus (varattu tilaisuus lausua)*

Helsingin hovioikeus*
Itä-Suomen hovioikeus*
Rovaniemen hovioikeus*
Turun hovioikeus*
Vaasan hovioikeus*

Espoon kärjäoikeus*
Etelä-Karjalan kärjäoikeus*
Etelä-Savon kärjäoikeus*
Helsingin kärjäoikeus*
Keski-Suomen kärjäoikeus*
Kymenlaakson kärjäoikeus*
Lapin kärjäoikeus
Oulun kärjäoikeus*
Satakunnan kärjäoikeus*
Vantaan kärjäoikeus*

Helsingin syyttäjänvirasto
Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto*
Oulun syyttäjänvirasto*
Salpausselän syyttäjänvirasto

Helsingin oikeusaputoimisto
Kymenlaakson oikeusaputoimisto
Lapin oikeusaputoimisto

Auktorisoidut Lakimiehet ry
Julkiset oikeusavustajat
Suomen Asianajajaliitto
Suomen haastemiehet JHL ry*
Suomen Lakimiesliitto*
Suomen Maallikotuomarit ry*
Suomen Syyttäjähdistys*
Suomen tuomariliitto*

professori Dan Frände
professori Mikko Vuorenpää*

1.2 Yhteenveto lausunnoista

Lausuntotiivistelmässä on käytetty samoja väliotsikoita kuin lausuntopyynnössä. Lausunnot liitteineen ovat nähtävissä kokonaisuudessaan lausuntopalvelu.fi -sivustolla.

Pääosa lausunnonantajista kannattaa ehdotuksia käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentamisesta rikosasioissa. Useat lausunnonantajat pitävät kuitenkin ongelmallisena tai tarpeettomana sitä, että rikosasian kokoonpanoa koskevaa päätösvaltaa annettaisiin asianosaisille.

Yhden tuomarin päätösvallan laajentamista eivät kannata tai siihen suhtautuvat varauksellisesti eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, korkein oikeus, Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Savon käräjäoikeus ja Suomen Maallikkotuomarit ry.

Lausunnoissa kiinnitetään huomiota siihen, että oikeudenhoidossa tehtyjen uudistusten yhtenä tarkoituksena on ollut siirtää painopistettä käräjäoikeuskäsittelyihin ja useamman ammattituomarin kokoonpanoja tulisi voida käyttää nykyistä laajemmin. Lausunnoissa tuodaan esiin kokoonpanon laajuuden merkitys muun muassa sen luottamuksen kannalta, jota asianosaiset ja suuri yleisö tuntevat tuomioistuimen tekemän ratkaisun asianmukaisuutta kohtaan. Lausunnoissa kiinnitetään huomiota myös siihen, että yhdelle käräjätuomarille ehdotetaan selvästi laajempaa päätösvaltaa kuin mitä se on muissa Pohjoismaissa, Saksassa tai Virossa. Useissa lausunnoissa nähdään valitettavana, ettei työryhmän toimeksiantoon ole kuulunut lautamiesjärjestelmän kehittäminen tai sen laukkauttaminen.

Kahden tuomarin kokoonpanoa käräjäoikeudessa kannatetaan laajasti. Muutamat lausunnonantajat pitävät kyseistä kokoonpanoa ongelmallisena äänestystilanteiden kannalta (Verohallinto, Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus).

Hovioikeuksien antamissa lausunnoissa näkemykset yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentamisesta hovioikeudessa jakaantuvat. Muiden kuin hovioikeuksien antamissa lausunnoissa laajentamista ei vastusteta. Hovioikeudet eivät kannata kahden tuomarin kokoonpanoa hovioikeudessa.

Suurin osa lausunnonantajista ei ota kantaa korkeimman oikeuden kokoonpanojen keventämistä koskeviin muutosehdotuksiin. Asiasta lausuneista lausunnonantajista pääosa kannattaa ehdotuksia. Myös korkein oikeus kannattaa ehdotuksia. Siltä osin kuin korkeimman oikeuden lausunto koskee valituslupakokoonpanoja, neljä oikeusneuvosta lausumassaan katsovat, että hankkeen jatkovalmistelussa uudistuksen etuja ja haittoja tulisi punnita monipuolisesti. Helsingin hovioikeus pitää ehdotuksia korkeimman oikeuden kokoonpanojen keventämisestä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemien asioiden ja jatkokäsittelylupaa koskevien asioiden osalta ongelmallisina.

Kirjalliseen menettelyyn ja yhden kosketuksen periaatteeseen liittyvät ehdotukset saavat lausuntopalautteessa laajaa kannatusta.

Syytetyn henkilökohtaista läsnäolovelvollisuutta koskevia muutosehdotuksia kannatetaan valtaosassa lausuntoja. Kriittisesti ehdotukseen suhtautuu korkein oikeus. Korkein oikeus toteaa, että ehdotettu järjestelmä olisi poikkeuksellinen kansainvälisessä vertailussa ja merkitsisi olennaista muutosta jo pitkään vallinneeseen oikeustilaan, jossa vahvana lähtökohtana on ollut, että vastaajaa kuullaan henkilökohtaisesti tuomioistuimessa ennen vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Rangaistuksen mittaamiseen liittyvien olosuhteiden selvittäminen voi edellyttää syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa pääkäsittelyssä. Korkein oikeus katsoo, että henkilökohtainen läsnäolo käräjäoikeudessa on pääsääntöisesti tarpeellista, kun käsitellään vakavaa rikosasiaa, josta vastaajalle voi seurata pitkä vankeusrangaistus. Syytetyn läsnäolovelvollisuutta koskevan sääntelyn joustavoittaminen edellyttää myös, ettei yleinen etu vaadi syytetyn läsnäoloa. Asianosaisten oikeusturvaa ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien vaatimusten lisäksi on otettava huomioon myös rangaistusjärjestelmän uskottavuutta sekä rikosten ennaltaehkäisemistä koskevat näkökohdat. Henkilökohtaisesta läsnäolosta tulisi säätää riittävän täsmällisesti laissa.

Osa lausunnonantajista katsoo, että erikseen tulisi harkinta läsnäolovelvollisuuden lieventämisen tarpeellisuutta ja edellytyksiä alaikäisten syytettyjen osalta. Lisäksi osa lausunnonantajista tuo esiin, että jatkovalmistelussa on syytä kiinnittää huomiota hovioikeuteen kutsumista, pääkäsittelyn peruuttamista ja toimittamista sekä oikeudenkäyntiaineiston vastaanottamista ja näytön arvioimista koskeviin kysymyksiin.

Pääosa lausunnonantajista kannattaa ehdotuksia videoyhteyden käytön laajentamisesta oikeudenkäynnissä. Lausunnoissa kiinnitetään kuitenkin huomiota siihen, että videoyhteyden käytön laajentaminen käytännössä edellyttää investointeja ja henkilöresursseja. Oikeudenkäynnissä käytettävän videoyhteyden tulee olla laadultaan korkeatasoinen.

2 Lausuntopalaute

2.1 Yleistä

Yleisellä tasolla työryhmän ehdotuksia pitävät kannatettavina ***oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, Poliisihallitus (jäljempänä POHA), sisäministeriön rajavartio-osasto, Rikosseuraamuslaitos (jäljempänä RISE), Espoon kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Vantaan kärjäoikeus*** ja ***Suomen haastemiehet JHL ry.***

Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto pitää työryhmän esitystä kokonaisuudessaan kannatettavana. Esitys on hyvin perusteltu ja toteuttaa Juha Sipilän hallitusohjelmassa ja oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 asetettuja tavoitteita. Esityksen tavoitteet ovat kannatettavia sekä linjassa tällä hetkellä eduskuntakäsittelyssä olevan kärjäoikeusverkoston kehittämishankkeen kanssa. Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto katsoo mainittujen tavoitteiden tukevan tuomioistuinlaitoksen toimintaa ja oikeusturvan tehokasta toteutumista.

Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto toteaa, että työryhmän esityksellä tavoitellut vaikutukset ovat erittäin kannatettavia, realistisia ja saavutettavissa olevia. Uudistus mahdollistaisi osaltaan tuomioistuinten rajallisten resurssien ohjaamisen vaikeimpien asioiden ratkaisemiseen. Ehdotuksista videoneuvottelujen käyttöalan laajentamista oikeusministeriön oikeushallinto-osasto pitää erityisen kannatettavana. Videoneuvottelun käytön lisääminen on välttämätöntä tuomioistuinlaitoksen rakenteelliset uudistukset huomioon ottaen. Lisäksi ehdotus tukee hallitusohjelman tavoitetta digitalisaation hyödyntämisestä.

Ehdotukset kokoonpanojen keventämisestä yleisissä tuomioistuimissa ovat kannatettavia. Esitetyt muutokset tukevat tuomioistuinten resurssien tarkoituksenmukaista käyttöä vaarantamatta oikeusturvaa.

Esitys on linjassa aiemman lautamieskokoonpanoihin liittyvän kehityksen kanssa. Lisäksi ehdotetun mukainen mahdollisuus vahventaa kokoonpanoja vastaa hyvin tuomioistuinlain säätämisen yhteydessä tehtyjä uudistuksia, joiden tavoitteena on ollut joustavoittaa tuomioistuinten päätösvaltaisuutta koskevia säännöksiä.

Sisäministeriön poliisiosasto katsoo, että esityksen tavoitteet ovat kannatettavia ja niillä voi olla toteutuessaan poliisitoimeen merkittäviä muutoksia.

Valtiovarainministeriö toteaa, että ehdotetuilla muutoksilla saavutetut säästöt arvioidaan kokoonpanojen keventämisen osalta käräjäoikeuksissa alustavasti noin 0,5 milj. euroksi vuodessa, kirjallisen menettelyn osalta tuomioistuinlaitoksessa noin 0,5–1 milj. euroksi ja syyttäjälaitoksessa noin 0,4–0,8 milj. euroksi vuodessa sekä haastemiestenkustannusten osalta noin 0,1 milj. euroksi vuodessa. Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventämisestä ja videoyhteyden käytön laajentamisesta saatavaa kokonaissäästöä ei ole ehdotuksissa täysin arvioitu.

Muutoksilla sopeutetaan osaltaan tuomioistuinten toimintaa valtiontalouden kehyspäätöksiin sisältyviin tuomioistuinten toimintamenojen säästöihin. Valtiovarainministeriö pitää esitettyjä muutoksia perusteltuina.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta apulaisoikeusasiamies (jäljempänä EOAK) toteaa, että EOA on lausunnossaan (19.6.2013 Dnro 1892/5/13) oikeusministeriölle oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta vuosille 2013–2025 (OMML 16/2013) pitänyt mahdollisena harkinnanvaraisempiin tuomioistuinten kokoonpanoihin siirtymisen selvittämistä. Nopeutettua käsittelyä, syyttäjähasteen käyttöä ja yhden kosketuksen toimintamallia koskevien ehdotuksen kohdalla EOAK korosti tarvetta varmistaa oikeusturvaelementtien toteutuminen.

Työryhmän toimeksiantoon ei ole sisällynyt lautamiesjärjestelmän muutosten selvittämistä. Työryhmän asettamista koskevassa tiedotteessa todetaan, että ”Tältä osin toimeksiantoa saatetaan täydentää, kun lautamiesjärjestelmää koskeva poliittinen arviointi on tehty.” Tällaista arviointia ei ilmeisesti ole nyt tehty. EOAK pitää tätä valittavana. Lautamiesjärjestelmän kehittäminen tai siitä luopuminen olisi yksi merkittävä elementti oikeusprosessin keventämisestä puhuttaessa.

EOAK huomauttaa, että lautamiesten valintatapa on ongelmallinen ja tästäkin syystä järjestelmä tulisi ottaa uudelleenarvioinnin kohteeksi. EOAK viittaa tässä yhteydessä huomioihin, joita oikeusasiamiehen kanslian puolesta on esitetty perustuslakivaliokunnalle tuomioistuinlakia koskevaa hallituksen esitystä HE 7/2016 vp käsiteltäessä (EOAK/446/2017).

Valtioneuvoston oikeuskanslerin virastosta apulaisoikeuskansleri toteaa, ettei hänellä ole asiasta lausuttavaa.

Tulli kannattaa pyrkimyksiä löytää keinoja oikeusprosessien keventämiseksi. Tulli huomauttaa, että toisaalta samalla tulisi pitää mielessä, että kustannussäästöjä tavoiteltaessa tuomioistuinlaitoksen toimintaedellytykset oikeusturvan antamisen takaajana tulee voida turvata tehokkaasti. Merkittäviä kustannussäästöjä tavoiteltaessa tulisi pohtia lautamiesjärjestelmän uudistamista joko siitä kokonaan luopumalla tai sen käyttöalaa olennaisesti supistamalla.

Verohallinto kannattaa työryhmän esittämiä lakimuutoksia. Rikosasioiden käsittelyn keventämiseen liittyvät ehdotukset ovat oikean suuntaisia.

Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrässä on ollut jonkin verran kasvua. Epäiltyjen verorikosten tehokas käsittely edellyttää tuomioistuinmenettelyjä, jotka estävät juttujen ruuhkautumista ja käsittelyjen viivästymistä. Ehdotetut muutokset voivat vaikuttaa myönteisesti oikeudenkäynneissä asianomistajapuhevaltaa käyttävien asianvalvojen ja todistajina kuultavien verotarkastajien tehtävien hoitoon.

Valtakunnansyyttäjänvirasto (jäljempänä VKSV) toteaa, että kaikki työryhmän mietinnössä esitetyt muutokset ovat kannatettavia, mutta antavat aiheita muutamaan huomioon. VKSV:n mielestä oikeusprosessien keventämistarpeiden tarkastelun tulee olla jatkuvaa, ja keventämistä pitää jatkaa nyt ehdotettujen muutosten jälkeenkin. Tärkeä keventämisen kohde on ainakin todistelun vastaanottaminen rikosasian hovioikeuskäsittelyssä. Hovioikeuden käsittelyssä tulisi esimerkiksi voida käyttää alioikeudessa tallennettuja kuulustelukertomuksia sellaisenaan mahdollisimman tehokkaasti.

Korkein oikeus pitää työryhmän ehdotuksia yleisesti ottaen oikean suuntaisina. Korkein oikeus toteaa, että on tärkeää, että uudistusten myötä yleisissä tuomioistuimissa vapautuvat, sinänsä melko vähäiset, voimavarat pystytään myös tosiasiasuuntaamaan uudelleen niihin asioihin, joissa lisäpanostusta tarvitaan.

Työryhmä ehdottaa useita yksittäisiä muutoksia eri oikeusasteiden oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin säännöksiin. Korkein oikeus toteaa, että työryhmän toimeksiannosta seuraa ehdotusten tietynlainen pistemäisyys. Oikeudenkäynti- ja muutoksenhakujärjestelmää tulisi tarkastella kokonaisuutena, jossa oikeudenkäynnin myöhemmät vaiheet rakentuvat aiempien vaiheiden muodostamalle perustalle. Esimerkiksi kokoonpanosäännökset käräjäoikeudessa, hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa tulisi muodostaa johdonmukaisesti lähtien siitä, mikä on kunkin oikeusasteen tehtävä tuomioistuinjärjestelmässä.

Perustuslakivaliokunta on todennut (PeVL 53/2014 vp s. 3 ja PeVL 2/2006 vp s. 2/11), että päätösvaltaisen kokoonpanon keventäminen käsittelyn asianmukaisuutta vaarantamatta mahdollistaa tuomioistuinten voimavarojen oikean kohdentamisen esimerkiksi vaativien ja vähemmän vaativien asioiden käsittelyyn. Tämä on osaltaan omiaan tehostamaan ratkaisutoimintaa niin, että asiat tulevat käsitellyiksi perustuslain edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivytystä.

Arviomuistiosta (11.3.2016) antamassaan lausunnossa korkein oikeus on jo perusteellisesti arvioinut ehdotuksia kokoonpanojen keventämisestä korkeimmassa oikeudessa. Nyt antamassaan lausunnossa korkein oikeus arvioi tarkemmin myös muita ehdotuksia.

Helsingin hovioikeus toteaa, että ehdotettuja kokoonpanomuutoksia perustellaan erityisesti kustannussäästöillä. Tältä osin arvio vaikuttaa varsin pinnalliselta ja ylimalkaiselta. Ehdotuksessa on esimerkiksi vaikeasti mitattavia arvioita työnsäästöstä ja työn kohdentamisesta. Kaikessa tuomioistuinten työn arvioinnissa lähtökohtana tulisi olla, että mitä vaikutuksia jonkin oikeusasteen muutoksilla on mahdollisesti seuraavien oikeusasteiden työhön. Esimerkiksi käräjäoikeuden kokoonpanoa koskevilla muutoksilla voi olla suoria tai välillisiä vaikutuksia hovioikeuden työhön. Jos yhden tuomarin toimivallan lisääminen johtaa muutoksenhaun lisääntymiseen, käräjäoikeudessa lasketut laskennalliset säästöt on menetetty hovioikeudessa lisääntyneenä työnä. Käräjäoikeudessa saadut säästöt voivat tosiasiallisesti olla näennäisiä, jos asianosaisten muutoksenhakualttius lisääntyy sen vuoksi, että yhden tuomarin ratkaisuun ei luoteta vakavissa rikosasioissa. Helsingin hovioikeus toteaa, että muutoinkin näyttää siltä, että ehdotetut muutokset kokoonpanoihin saavat aikaan korkeintaan hyvin rajallisia säästöjä eivätkä juurikaan paranna mahdollisuuksia kohdentaa työpanosta vaativimpiin asioihin.

Myös muiden toteutettujen, vireillä olevien tai suunniteltujen uudistusten vaikutukset ovat jääneet ottamatta huomioon tai ainakin arvioimatta. Esimerkiksi jatkokäsittelyluvan laajentaminen korosti entisestään käräjäoikeuksien lainkäytön merkitystä oikeusastejärjestyksessä ("pääpainon tulee olla käräjäoikeudessa"). Käräjäoikeuksien vireillä oleva verkostouudistus tuottaa myös ainakin pidemmällä tähtäimellä kustannussäästöä, jota voidaan käyttää käräjäoikeuksien resurssien ja myös käräjäoikeuksien kokoonpanojen vahvistamiseen. Sama pätee myös rangaistusmääräysmenettelyn käytön laajentamiseen ja liikenne- ja rikospoliisijärjestelmän uudistamiseen.

Käräjäoikeutta koskevilla ehdotuksilla on myös vaikutus lautamiesjärjestelmään. Vuoden 2009 alusta lautamiesjärjestelmän käyttö rajattiin jo törkeimpiin rikoksiin. Vuonna 2014 lautamieskokoonpanoja kevennettiin. Kaiken kaikkiaan lautamiesjärjestelmän kustannukset ovat nykyisin vain pieni osa tuomioistuinlaitoksen kokonaiskustannuksista. Lautamiesjärjestelmän käytön supistaminen entisestään edellyttäisi jo laajaa

yhteiskuntapoliittista keskustelua siitä, tarvitaanko Suomessa maallikkotuomarijärjestelmää tai mihin suuntaan sitä pitäisi kehittää. Asiaa ei voi enää tarkastella pelkästään teknisenä kokoonpano- tai kustannusasiana.

Itä-Suomen hovioikeus pitää mietinnössä esitettyjä ehdotuksia kannatettavina, mutta osin riittämättöminä sekä niukasti perusteltuina. Itä-Suomen hovioikeus on 3.3.2016 arviomuistiosta antamassaan lausunnossa tehnyt esityksen useista muutosehdotuksista hovioikeusprosessin keventämiseksi. Itä-Suomen hovioikeus toteaa, ettei näitä esityksiä ei ole huomioitu lausunnon kohteena olevassa mietinnössä. Itä-Suomen hovioikeus tarkastelee niitä lausunnossa.

Turun hovioikeus pitää myönteisenä, että keinoja oikeusprosessien keventämiseksi on ryhdytty selvittämään. Turun hovioikeus toteaa, että keventämistä ei kuitenkaan saisi ohjata vain tavoitellut menosäästöt, vaan ensisijaisena tavoitteena tulisi olla prosessin järjeistämisen niin että oikeusturvaa parannetaan.

Koska menosäästöt ainakin osaksi ovat ohjanneet työryhmän työtä Turun hovioikeus pitää valitettavana, että työryhmän toimeksianto ei käsittänyt lautamiesjärjestelmästä luopumista tai sen käyttöalan supistamista. Lautamiesjärjestelmästä luopumisen säästövaikutus olisi ollut helpommin arvioitavissa kuin eräiden nyt esitettyjen toimenpiteitten.

Vaasan hovioikeus esittää valittajan poissaoloa koskevien säännösten valmistelun jatkamista. Vaasan hovioikeus toteaa, että muilta osin esitetyt säännökset ovat pienin tarkennuksin kannatettavia. Merkille pantavaa on, että lautamiesjärjestelmää koskevien muutosten valmistelua ei ole ainakaan toistaiseksi jatkettu. Tämän takia esityksen kustannusvaikutukset jäävät marginaalisiksi. Esitysten vieminen eteenpäin toiminnallisista syistä on kuitenkin tarkoituksenmukaista.

Satakunnan käräjäoikeus pitää ehdotusta yleisesti ottaen kannatettavana. Satakunnan käräjäoikeus toteaa, että on onnetonta, että työryhmän toimenkuvaan ei ole kuulunut sen arvioiminen, tulisiko lautamiesjärjestelmästä luopua. Mikäli nyt kyseessä olevat uudistukset viedään läpi, on kyse tosiasiallisesti pitkälti siitä, että lautamiesjärjestelmästä luovutaan.

Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston näkemyksen mukaan esitys pääosin palvelee tarkoitustaan eli keventää ja sujuvoittaa rikosoikeudenkäyntiä ja on kokonaisuutena kannatettava. Vaikka ehdotuksen tarkoitus on säästää viranomaisten toimintamenoja, ehdotuksen säästöt esimerkiksi Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastossa ovat etupäässä välillisiä. Ehdotuksessa on mainittu, että kirjallisen menettelyn lisääminen toisi laskelmien mukaan syyttäjälaitokselle säästöä. Asiat, jotka voidaan käsitellä kirjallisessa

menettelyssä, eivät suullisessakaan prosessissa vie syyttäjältä merkittävässä määrin enemmän aikaa. Esimerkiksi yhden kosketuksen periaatteen käyttäminen puolestaan edellyttää riittävän resurssin turvaamista kaikkina vuorokaudenaikoina, mikä puolestaan on omiaan lisäämään resurssitarvetta. Teknisen tiedonvälityksen lisääminen oikeusprosessissa ja kuulemisissa ymmärrettävästi vähentää matkakuluja ja siihen käytettävää aikaa, mutta puolestaan lisää laitekuluja ja niiden toimintavarmuuden turvaamiseksi välttämättömiä ylläpito- ja henkilöstökuluja. Syyttäjän työmäärää kokonaisuudessaan esitys ei juurikaan vähennä.

Lisäksi Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto toteaa, että alioikeuskäsittelyn painoarvoa näytön vastaanottamisessa tulisi korostaa ehdotettua enemmän. Suullisten todistajankertomusten toistaminen hovioikeudessa parhaimmillaankin aikaisintaan 6 kuukauden kuluttua kärjäoikeusprosessista harvoin lisää näytön luotettavuutta tai parantaa sen laatua. Monipolvisen suullisen näytön analysoiminen ensin esitutkinnassa, sitten kärjäoikeuksissa ja lopuksi hovioikeuksissa ei koskaan voi olla aukotonta. Näytön vastaanottamisen keskittämiseksi olisi panostettava laadukkaaseen prosessiin ensisijaisesti jo kärjäoikeuksissa. Hovioikeudessa käsittelyn tulisi painottua kirjalliseen prosessiin ja keskittyä aiempaa enemmän vain oikeuskysymyksiin. Mikäli asian henkilötodistelua päädyttäisiin ottamaan vastaan uudelleen hovioikeudessa, tulisi lähtökohtana olla kärjäoikeuden tallenteiden tai videotallenteiden mahdollisimman laaja hyödyntäminen.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että työryhmä on tehnyt perusteellista työtä toimeksiantonsa puitteissa. Oulun syyttäjänvirasto katsoo, että merkille pantavaa on, että arvioidessaan esitystensä taloudellisia vaikutuksia, työryhmä on pyrkinyt rohkeasti laskemaan niiden hintalappua konkreettisin säästösummin. Esitystapa on tietysti varsin haasteellinen, koska pohjalukuina käytetyt tuomioistuinten työajanseurantajärjestelmästä Tarmosta saadut pohjaluvut ovat tunnetusti vain suuntaa antavia, ja niihin liittyy merkittäviä epävarmuustekijöitä.

Oulun syyttäjänvirasto katsoo, että uudistusesitykset ovat kauttaaltaan hyvin perusteltuja ja helposti laajalti käyttöön otettavissa. Oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan vuosille 2013–2025 (mietintöjä ja lausuntoja 16/2013) kirjatuihin asioista esimerkiksi hallinnollisten sanktioiden käyttöalan laajentamisesta olisi Oulun syyttäjänviraston käsityksen mukaan voinut löytää oikeusprosesseja keventäviä asioita, jotka toisivat merkittäviä säästöjä rikosprosessiketjun kaikille toimijoilla. Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että tiedossa tosin on, että toisaalla (liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla) on valmisteltu hallinnollisia sanktioita, jotka ovat ainakin lehtitietojen perusteella saaneet lausuntopalautteessa osakseen laajaa kritiikkiä varsinkin oikeudenhoidon parissa työskenteleviltä tahoilta.

Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry (jäljempänä *Lakimiesliitto*) suhtautuu myönteisesti työryhmän ehdotukseen. Työryhmän ehdotukset ovat pääasiallisesti kannatettavia, mutta niillä saavutettavat tehokkuushyödyt eivät ole suuria. Ehdotuksella syntyvät tehokkuushyödyt ovat käytettävä täysmääräisesti oikeusturvan parantamiseen. Lakimiesliitto katsoo, että oikeuslaitoksen ja oikeusprosessien kokonaisvaltainen kehittäminen vaatii tuomioistuinviraston perustamista.

Suomen Maallikkotuomarit ry - Finlands Lekmannadomare rf (jäljempänä *Maallikkotuomarit ry*) suhtautuu kriittisesti esityksen kohtiin, jotka lisäävät yhden tuomarin kokoonpanon käytön lisäämistä säästösyistä. Käytännössä tämä tarkoittaa samalla kansalaisten oikeusturvan heikkenemistä ja yksittäisten tuomarien työtaakan lisääntymistä. Säästösyihin vetoaminen ei mahdollista myöskään uusien virkojen perustamista.

Suomen syyttäjähdistys ry. (jäljempänä *Syyttäjähdistys*) pääosin kannattaa työryhmän ehdotuksia. Oikeusturvaa vaarantamatta olisi ollut mahdollista tehdä myös laajempia ja pidemmälle meneviä muutoksia prosessisäännöksiin:

Syyttäjähdistyksen toteaa, että esimerkiksi paljon resursseja vaativien laajojen prosessien kokonaiskestoa nopeuttaisi ja kustannuksia laskisi ennen muuta se, että rikosasiat käsiteltäisiin Suomessakin vain yhden kerran hyvin valmistellussa prosessissa käräjäoikeudessa. Hovioikeuskäsittelyt tulisi rajata vain kirjallisessa menettelyssä käsiteltäviin oikeuskysymyksiin, ja vain aivan poikkeuksellisesti hovioikeuden tulisi tutustua käräjäoikeudessa vastaanotettuun näyttöön ja silloinkin videotallenteiden avulla. Hovioikeudessa näyttöratkaisu otettaisiin uudelleen käsiteltäväksi vain, jos käräjäoikeus on ylittänyt näyttöä arvioidessaan harkintavaltansa, ts. näytön arviointi on aivan selvästi väärä.

Tällainen prosessien keskittäminen käräjäoikeuksiin olisi kaikkien rikosasioita käsittelevien tahojen ja asianosaisten intressien mukaista. Sen edellytykseksi kuitenkin on eri yhteyksissä esitetty oikeusturvan ja prosessin kohentuminen käräjäoikeuksissa. Tämä edellyttää, että rikosprosesseja ratkaistaisiin käräjäoikeuksissa vaativissa asioissa monen tuomarin kokoonpanossa silloin, kun jutun asianosaiset katsovat oikeusturvansa tai luottamuksensa sitä edellyttävän, tai kun se on tuomioistuimen näkökulmasta tarpeen.

Syyttäjähdistys toteaa, että pääsäännöksi olisi myös otettava rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa puheenjohtajan johdolla, ellei sitä havaittaisi ilmeisen tarpeettomaksi tai tarkoituksettomaksi.

Vastapainona näille valitusten käsittely hovioikeudessa tulisi rajata pelkästään perus- ja ihmisoikeuksien edellyttämään minimiin ja silloinkin lähtökohtaisesti kirjallisiin prosesseihin.

Esityksessä on päädytty ehdotukseen, jolla on saatu laskettua jotain säästöä kärjäoikeuskäsittelyiden hinnalle. Syyttäjähdistys katsoo, että vielä olennaisempaa olisi vahvistaa kärjäoikeuksien toimintaedellytyksiä hoitaa tehtävänsä laadukkaasti, nopeasti, uskottavasti ja oikeusvarmasti, ja pyrkiä hakemaan kokonaissäästöä sillä, että valittamista koskevat säännökset lähtökohtaisesti tekisivät kärjäoikeudesta ensimmäisen ja viimeisen tuomioistuimen, joka asian käsittelee. Tällä olisi saatavissa tavoiteltua prosessin kevenemistä, halpenemistä ja nopeutta oikeusturvan kärsimättä.

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry (*jäljempänä Tuomariliitto*) kannattaa sinänsä työryhmän mietinnön lähtökohtana olevaa tavoitetta nopeuttaa oikeusprosesseja ja edistää tuomioistuinten keskittymistä ydintehtäviinsä. Tässä tarkoituksessa myös keinojen etsiminen oikeusprosessien keventämiseksi on perusteltua. Sen sijaan keventämistä ei saisi ohjata vain säästöjen tavoittelu. Tuomariliitto korostaa, että tuomioistuinten perustehtävä on perustuslain 21 §:ssä jokaiselle taatun oikeusturvan antaminen. Sen vuoksi oikeusprosessien keventämisessä ensisijaisena tavoitteena tulisi olla prosessin järkeistäminen niin, että oikeusturvaa parannetaan.

Tuomariliitto toteaa, että mietinnössä mainituista keventämistoimista ainoa merkittäviä säästöjä tuova toimenpide olisi lautamieskokoonpanoista luopuminen kokonaan. Mietinnössä ei kuitenkaan ole käsitelty lainkaan kysymystä lautamieskokoonpanosta luopumisesta, vaan on ainoastaan ehdotettu yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamista, mikä käytännössä johtaisi lautamieskokoonpanon käytön vähentymiseen. Tämä ilmeisesti johtuu siitä, että työryhmän toimeksianto ei ole käsittänyt lautamiesjärjestelmästä luopumista. Muiden ehdotettujen toimien säästövaikutus on marginaalinen tai vaikeasti arvioitavissa.

Tuomariliitto kannattaa ensisijaisesti lautamiesjärjestelmästä luopumista kokonaan ja siitä saatujen säästöjen kohdentamista vahvennettuihin kokoonpanoihin. Ne seikat, joiden on aikoinaan katsottu keskeisesti puoltavan lautamiesjärjestelmää, ovat menettäneet merkityksensä. Lautamiesten käyttö ei ole perusteltua oikeudellisesti tai näytöllisesti vaikeissa asioissa taikka laajoissa ja monimutkaisissa asioissa, koska lautamiehillä ei ole niiden ratkaisemisen edellyttämää erityisosaamista. Oikeusturva toteutuu parhaiten, kun oikeudellisesti tai näytöllisesti vaikeat asiat taikka laajat ja monimutkaiset asiat ratkaistaan kärjäoikeuksissa usean ammattituomarin kokoonpanossa.

Mikäli lautamiesjärjestelmä halutaan säilyttää, lautamiesten valintatapa pitäisi arvioida uudelleen, koska se on riippumattomuuden kannalta ongelmallinen, mihin myös eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota toistuvasti.

Professori Vuorenpää pitää mietinnössä ehdotettuja toimenpiteitä perusteltuina ja ehdottaa jatkovalmistelussa tarkemmin mietittäväksi vain kahta ehdotettua lainkohtaa (OK 5:6.2 ja ROL 7:5.2). Lisäksi hän ehdottaa kahta tarkennusta mietinnön yksityiskohtaisiin perusteluihin (OK 2:6.2 ja ROL 5a:2).

2.2 Kokoonpanosäännökset

2.2.1 Käräjäoikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevat muutosehdotukset

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto toteaa, että käräjäoikeuden kokoonpanojen keventäminen on kannatettava ajatus. Syyttäjä voisi esittää kannanottonsa kokoonpanosta käräjäoikeudelle luontevasti KO-infolehdellä. Kahden tuomarin kokoonpanon käyttäminen asian laadun tai laajuuden niin vaatiessa on hyvä vaihtoehto lautamieskokoonpanolle. Syyttäjä voisi myös tältä osin esittää näkemyksensä käräjäoikeuden kokoonpanosta.

Sisäministeriön poliisiosasto toteaa, että ammattituomareiden määrää kyettäisiin lisäämään, jos lautamiesjärjestelmästä luovuttaisiin. Lautamiehiksi valituilla ei ole riittävää koulutusta vastuulliseen tehtäväänsä nähden ja koko lautamiesjärjestelmää on pidettävä kuluihinsa nähden tehottomana. Nykyaikainen lainkäyttö edellyttää käräjäoikeuksiin ammattituomareita, joiden kautta annetut tuomiot ja niiden perusteluiden laatu paranevat. Tällä voi olla suora vaikutus hovioikeuteen tehtävien valitusten määrään.

Yksinkertaisten ja selkeiden rikoskokonaisuuksien käsittelyt käräjäoikeuksissa on perusteltua käsitellä pienemmällä / kevennetyllä kokoonpanolla. Tämä malli vapauttaa resursseja toisaalle, monimutkaisten ja isompien juttukokonaisuuksien ratkaisemiseen. Tuomareiden määrän voidaan olettaa vaikuttavan niin ikään juttumäärien läpäisykykyyn.

EOAK toteaa, että hovioikeuksien tarkastuspöytäkirjoissa tuodaan aika ajoin esille, että resurssisyöt ovat rajoittaneet kolmen ammattituomarin käyttöä tarvittavasta. Lautamiesjärjestelmästä luopuminen antaisi mahdollisuuksia panostaa vahvempien ammattituomarikokoonpanojen käyttöön. Nyt tämä mahdollisuus jätetään käyttämättä ja

sen sijaan yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaan ehdotetaan huomattavaa laajennusta korottamalla raja kahden vuoden vankeusuhkaisista teoista neljän vuoden, ja asianosaisten suostumuksin jopa kuuden vuoden vankeusuhkaihin tekoihin. Yhden tuomarin kokoonpano soveltuisi myös silloin, kun syyte koskee useampaa tekoa ja yhteisen rangaistuksen enimmäisaika ylittäisi neljä (tai kuusi) vuotta vankeutta.

EOAK kiinnittää huomiota, että työryhmän mietintöön sisältyvän kansainvälisen vertailun valossa yhdelle käräjätuomarille ehdotetaan selvästi suurempaa toimivaltaa kuin missään verrokkimaassa: Ruotsissa rikosasia voidaan ratkaista ilman lautamiehiä, jos syytteenalaisesta teosta voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus eikä asiassa ole syytä tuomita sakkoa ankarampaa seuraamusta. Norjassa yhden tuomarin kokoonpanon raja on korkeintaan yhden vuoden vankeusrangaistusuhkaisissa teoissa. Saksassa lautamiehiä käytetään, jos odotettavissa on yli kaksi vuotta vankeutta.

EOAK toistaa tässä sen, minkä lausui lausunnossaan (EOAK/2774/2016) arviomuistioista: ”En kannata yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajennusta. Päinvastoin käräjäoikeuksien mahdollisuuksia käyttää laajempia ammattituomarikokoonpanoja tulisi merkittävästi lisätä. Oikeusturvajärjestelmiämme on viime vuosina heikennetty paitsi suoranaisten resurssileikkausten muodossa, myös epätoivottavilla järjestelmämuutoksilla (muun muassa jatkokäsittelylupajärjestelmän laajennuksella ilman vastaavia käräjäoikeusresurssien lisäämistä, tuomioistuinmaksujen korotuksella ja luomalla syyteneuvottelujärjestelmä). Yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentaminen merkitsisi edelleen yhtä askelta oikeusturvan tason heikentämisessä.”

EOAK toteaa, että järjestelmää pitäisi kehittää siihen suuntaan, että prosessin painopiste olisi nykyistä selvemmin käräjäoikeudessa. Tämä puolestaan edellyttäisi niin laadukasta tuomitsemistoimintaa käräjäoikeustasolla, että muutoksenhakuun ei ole tarvetta. EOAK pitää selvänä, että kahden tai useamman ammattituomarin kollegio kykenee laadukkaampaan tuomitsemistoimintaan kuin yksi tuomari – eihän ylemmissä tuomioistuimissa muuten olisi kolmen tai viiden tuomarin peruskokoonpanoja.

Positiivisena EOAK pitää ehdotusta uudesta kahden ammattituomarin kokoonpanon luomisesta.

Tulli katsoo, että mietinnössä olisi tullut pohtia lautamiesjärjestelmästä luopumista ja mahdollisuutta siirtää lautamieskokoonpanossa nykyjärjestelmässä käsiteltäviä asioita yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltäviin asioihin tai vaihtoehtoisesti vahvennetun tuomarikokoonpanon puitteissa käsiteltäviksi. Tulli suhtautuu myönteisesti ehdotukseen kahden ammattituomarin muodostaman kokoonpanon luomisesta.

Verohallinto toteaa, että työryhmän ehdottama käräjäoikeuden kokoonpanoa koskeva muutos mahdollistaisi lähes kaikkien verorikosten ja velallisen rikosten käsittelyn yhden tuomarin istunnossa. Näiden rikosnimikkeiden yhteydessä syyte nostetaan yleensä myös kirjanpitorikoksesta, jonka törkeään tekemuodon enimmäisrangaistus on myös neljä vuotta vankeutta. Verohallinnon näkemyksen mukaan olisi suotavaa, jos muutoksella tavoiteltaisiin kustannussäästöjen sijaan sitä, että pääkäsitteilyjen määrä lisääntyisi ja juttujen läpimenoajat lyhenisivät.

Vahvennetussa, kahden tuomarin kokoonpanossa erimielisyystilanteissa voitaisi lievempi vaihtoehto (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) 10 luku 2 §). Verohallinto toteaa, että työryhmän mietinnössä ei ole arvioitu, miten tämä seikka vaikuttaisi asianosaisten ehdotuksiin ja vaatimuksiin käräjäoikeuden kokoonpanosta. Lähes kaikki Verohallinnon rikosilmoituksiin perustuvat rikosjutut siirtyisivät – kuten edellä on todettu – yhden tuomarin istuntoon, jota voitaisiin vahventaa kahden tuomarin kokoonpanoksi. Tuomioistuinten päätösvaltaisuutta koskevien säännösten edellisessä uudistuksessa sivuttiin myös kahden ammattituomarin kokoonpanoa, mutta tätä pidettiin ongelmallisena juuri erimielisyystilanteiden vuoksi (HE 85/2008 vp.).

VKSV toteaa, että yhden tuomarin kokoonpanossa tulee voida käsitellä mahdollisimman paljon sellaisia rikoksia, jotka siihen soveltuvat. Siksi toimivallan laajentaminen kaikkiin rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus on enintään neljä vuotta vankeutta, on perusteltua. Näistä asioista valtaosan voidaan olettaa olevan sellaisia, joiden käsittely ei vaadi laajempaa kokoonpanoa. Kokoonpanoa voitaisiin kuitenkin tarvittaessa vahventaa toisella lainoppineella jäsenellä – vaihtoehtona lautamiehille, joilla kokoonpanoa jo nyt voidaan vahventaa.

Toimivaltaa on tarkoitus laajentaa myös rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus on yli neljä, mutta enintään kuusi vuotta vankeutta, mikäli vastaajat ja asianomistajat eivät pitäisi lautamieskokoonpanoa tarpeellisena. Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää myös tätä ehdotusta perusteltuna. Kyseeseen voisi tulla esimerkiksi raiskaus, ryöstö ja törkeä kuolemantuottamus. Nämä rikosasiat voivat – vakavuudestaan huolimatta – olla sekä näytöllisesti että oikeudellisesti selviä. Siksi myös tällaisia rikoksia tulisi voida käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa – yksittäisen jutun laadusta riippuen. Kokoonpanoa voitaisiin tarvittaessa vahventaa näissäkin tapauksissa. Toimivallan ulkopuolelle jäisivät kuitenkin vielä esimerkiksi lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä ihmiskauppa, törkeä pahoinpitely, törkeä ryöstö, törkeä huumausainerikos sekä henkirikokset.

Korkein oikeus toteaa, että kuten se on lausunnossaan arviomuistiosta todennut, oikeudenkäyntimenettelyä käräjä- ja hovioikeuksissa on viime vuosina perusteellisesti uudistettu. Uudistuksilla on pyritty siihen, että tuomioistuinten voimavarat kohdentuisivat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti niin, etteivät oikeudenkäyntimenettelyt

muodostuisi raskaammiksi kuin asian laatu ja oikeussuojatarpeet kussakin tapauksessa edellyttävät (kohta 5). Myös kärjäoikeuksien kokoonpanoja on tässä tarkoituksessa merkittävästi kevennetty ja monipuolistettu aikaisemmasta.

Korkein oikeus on lausunnossaan arviomuistiosta katsonut, ettei menettelysääntöjä voida joustavoittaa siten, että tuomioistuintyön laatu vaarantuu. Korkein oikeus on pitänyt tätä näkökohtaa tärkeänä varsinkin kärjäoikeutta koskevien muutosehdotusten osalta sen vuoksi, että jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista koskeeneen uudistuksen vuoksi kärjäoikeuksien rooli on entisestään korostunut. Uudistuksen onnistumisen on lausunnossa katsottu edellyttävän sitä, että asiat ratkaistaan mahdollisimman laadukkaasti jo kärjäoikeudessa (kohta 48). Kuitenkin kokoonpanojen keventäminen asioissa, joissa asian laatu tai esimerkiksi tuomittavan rangaistuksen ankaruus eivät edellytä asian käsittelemistä vahvemmassa kokoonpanossa, on lähtökohtaisesti perusteltua (kohta 51). Myös hovioikeuden jatkokäsittelyluvan laajentamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä antamassaan lausunnossa korkein oikeus piti välttämättömänä säästyvien resurssien kohdentamista kärjäoikeuksille (kohta 33).

Työryhmän mietinnössä ehdotettu muutos yhden tuomarin päätösvaltaan on periaatteellisesti merkittävä, vaikka sen vaikutus käytännössä jäisi rajoitetummaksi, koska jo nykyisin tässä kokoonpanossa voidaan käsitellä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:ssä luetellut, käytännössä yleiset rikokset, joiden enimmäisrangaistus on yli kaksi vuotta. Työryhmän ulkomaista lainsäädäntöä koskevasta selvityksestä voidaan havaita, että yhden tuomarin kokoonpanon käyttöala kärjäoikeuksissa käsiteltävissä rikosasioissa on jo nykyään Suomessa huomattavasti laajempi kuin muissa Pohjoismaissa. Ehdotuksen toteutuessa yhden tuomarin päätösvallan laajuus Suomessa korostuisi siten entisestään suhteessa mainittuihin, meille läheisiin vertailumaihin.

Korkein oikeus toteaa, että työryhmän toimeksiantoon ei ole kuulunut sen arviointi, onko lautamiesjärjestelmä edelleen perusteltua säilyttää. Ehdotettu yhden tuomarin kokoonpanon merkittävä laajentaminen merkitsee kuitenkin käytännössä sitä, että oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukainen lautamieskokoonpano muuttuisi pääsäännöstä poikkeukseksi. Ottamatta kantaa lautamiesjärjestelmän säilyttämiseen sinänsä, korkein oikeus katsoo, ettei tällainen sääntely ole avoin eikä selkeä.

Korkein oikeus katsoo, ettei kärjäoikeuden kokoonpanoja tulisi enää keventää, elleivät muutokset aidosti parantaisi kärjäoikeuksien mahdollisuuksia selviytyä lisääntyneistä vaatimuksista. Kärjäoikeuksien toiminnalle asetetut vaatimukset puoltavat pikemminkin sitä, että asiat, jotka ovat laajoja tai laadultaan vaativia tai joissa tuomitavat rangaistukset ovat ankaria, voitaisiin aikaisempaa useammin käsitellä yhtä tuomaria laajemmassa kokoonpanossa, joko kolmen tuomarin kokoonpanossa tai kah-

den tuomarin kokoonpanossa, kuten 2 luvun 11 §:ssä on ehdotettu. Huomioon on syytä ottaa sekin, että kokoonpanoon kuuluvien jäsenten yhtä suuremmalla lukumäärällä voi olla myönteistä merkitystä myös sen luottamuksen kannalta, jota asianosaiset ja suuri yleisö tuntevat ensiasteen tuomioistuimen tekemän ratkaisun asianmukaisuutta kohtaan.

Korkein oikeus toteaa, että rikokset, joista voidaan tuomita vankeutta kuusi vuotta, ovat yleensä hyvin vakavia, minkä vuoksi niiden selvittämiseen ja niitä koskeviin oikeudenkäynteihin liittyy painava julkinen etu. Sen vuoksi tällaisia rikoksia koskevien syytteiden käsittelykokoonpanosta päätettäessä ei ole perusteltua antaa ehdotetun kaltaista ratkaisevaa merkitystä asianosaisten kannoille.

Edellä lausutuilla perusteilla korkein oikeus suhtautuu varauksellisesti yhden tuomarin päätösvallan laajentamiseen kärjäoikeuksissa.

Mietinnössä esitetään uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi kärjäoikeudessa kahden tuomarin kokoonpanoa. Tätä mahdollisuutta tulisi käyttää tapauskohtaisen harkinnan perusteella tarkoituksenmukaisen kokoonpanon muodostamiseksi eikä vain työryhmän vaikutusarviossa (s. 51) esitetyllä tavalla niin, että osa nykyisin kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä asioista tulitaisiin käsittelemään jatkossa kahden tuomarin kokoonpanossa.

Korkeimman oikeuden käsityksen mukaan ehdotus toteutuessaan lisäisi tarpeellista joustavuutta kokoonpanojen valintaan ja mahdollistaisi osaltaan sen, että eri tilanteissa voitaisiin määrätä asian laatuun ja laajuuteen nähden mahdollisimman sopiva kokoonpano. Muutos toteutuessaan parantaisi siten kärjäoikeuksien mahdollisuuksia toimia laadukkaasti. Korkein oikeus pitää ehdotusta tältä osin perusteltuna.

Helsingin hovioikeus ei pidä perusteltuna yhden tuomarin kokoonpanon laajentamista ehdotetulla tavalla. Esitys ei vastaa sitä tavoitetta, että yleisten tuomioistuinten kehittämisessä painopisteen tulee olla kärjäoikeuksissa, mikä tavoite edellyttäisi itse asiassa kokoonpanojen vahventamista. Uudistus kohdistuisi vakaviin rikosasioihin, joissa ratkaisun tekeminen voi edellyttää vaativaa ja monipuolista näytön arviointia ja punnintaa. Näin on esimerkiksi seksuaalirikoksia koskevissa asioissa. Erityisesti näissä asioissa monijäseninen kokoonpano on perusteltu myös siksi, että kokoonpanossa voi olla sekä miespuolisia ja naispuolisia jäseniä.

Yhden tuomarin toimivallan laajentamisesta saatavat rahalliset säästöt ovat esityksen mukaan vähäiset ja laskelmissa ei ole edes arvioitu sitä, voiko uudistus johtaa muutoksenhakujen lisääntymiseen, jolloin kärjäoikeuksissa saatavat säästöt menetettäisiin muutoksenhakujen lisääntymisen seurauksena.

Helsingin hovioikeus toteaa, että on myös periaatteellisesti hyvin arveluttavaa, että rikosasiassa tuomioistuimen kokoonpano voisi määräytyä asianomistajan tai vastaajan antaman tahdonilmaisun (suostumuksen) perusteella. Ehdotuksen mukaan yksi tuomari olisi näet toimivaltainen käsittelemään esimerkiksi raiskausta koskevan asian, jollei lautamieskokoonpanoa vaadita.

Eräissä rikostyypeissä ammattituomareiden ja maallikkojäsenten näkemykset voivat olla erilaiset. Tämä voi koskea eräitä talousrikoksia, seksuaalirikoksia tai väkivaltarikoksia. Rikosasian vastaaja tai asianomistaja voisi siten joutua vaikeaan valintatilanteeseen joutuessaan arvioimaan, minkälainen kokoonpano olisi hänen kannaltaan edullinen. Lisäksi tilanne voi näyttäytyä erilaisena asianomistajalle ja vastaajalle. Asianomistaja voisi haluta tiettyyn rikostyyppiin lautamiehet, kun vastaajan näkökulmasta voisi samassa asiassa olla edullisempää, että lautamiehet eivät osallistuisi asian käsittelyyn. Ehdotus on siten omiaan asettamaan asianosaiset sellaisen valinnan eteen, joka ei heille kuulu. Kaiken kaikkiaan hovioikeus pitää yhden tuomarin toimivallan laajentamista koskevaa esitystä oikeusturvaa heikentävänä ja tarpeettomana uudistuksena.

Esityksessä ehdotetaan myös, että yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin vahventaa yhdellä lisäjäsenellä. Kysymyksessä ei olisi siis yksi käräjäoikeuden peruskokoonpano, vaan nimenomaan yksijäsenisen kokoonpanon vahventaminen laissa säädetyillä erityisillä perusteilla. Helsingin hovioikeus katsoo, että on kuitenkin oletettavaa, että käytännössä kahden jäsenen kokoonpanoa tulotaisiin runsaasti käyttämään: sillä voidaan saavuttaa eräitä monijäsenisen kokoonpanon etuja mutta toisaalta se vaatii vähemmän resursseja kuin kolmijäseninen kokoonpano. Etuna on ennen muuta yhden jäsenen kokoonpanosta aiheutuvat kuormituksen jakaminen kahdelle jäsenelle.

Kaksijäseninen kokoonpano on lainkäytössä harvinainen. Sen käyttö on mahdollistettu esimerkiksi hallinto-oikeudessa eräissä laissa säädetyissä asioissa (laki hallinto-oikeudesta, 12 a §). Helsingin hovioikeus toteaa, että huomattava kuitenkin on, että mainitun pykälän mukaan kahden jäsenen kokoonpanosta asia on siirrettävä kolmijäsenisen kokoonpanon ratkaistavaksi, jos jäsenet eivät ole asiasta yksimieliset. Samoin korkeimmassa oikeudessa valituslupa-asia siirretään käsiteltäväksi kolmijäsenisessä kokoonpanossa kahden jäsenen ollessa luvan myöntämisestä erimielisiä. Samanlaista mahdollisuutta siirtää kolmijäseniseen kokoonpanoon jäsenten ollessa erimielisiä ei ole käräjäoikeudessa, koska pääkäsittelyä ei voida toimittaa enää uudelleen.

Tavoiteltava periaate on, että monijäsenisissä kokoonpanoissa jäsenten määrän on oltava pariton luku. Tämä takaa parhaiten sen, että tuomioistuimen ratkaisuksi tulee jäsenten enemmistön mielipide. Kahden jäsenen kokoonpano on tässä suhteessa erityisen ongelmallinen. Äänten mennessä tasan rikosasiassa voittaa aina se mieli-

de, joka on vastaajalle edullisempi, muissa kysymyksissä, mukaan lukien oikeudenkäyntiä koskevat kysymykset, voittaa puheenjohtajan mielipide. Siten esimerkiksi riita-asioissa kaksijäsenisessä kokoonpanossa ratkaisu muodostuisi aina puheenjohtajan mielipiteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että kokoonpanoon kuuluvan kahden jäsenen asema olisi ratkaisevasti erilainen päätöstä tehtäessä. Kahden jäsenen kokoonpanossa ei pääse syntymään aitoa äänestystilannetta. Tällä on varmasti vaikutusta päätösneuvotteluihin ja ylipäättänsä siihen, miten jäsenet mielipiteensä muodostavat. Helsingin hovioikeus katsoo, että kaiken kaikkiaan nämä kaksijäsenisen kokoonpanon päätöksentekoon liittyvät seikat ovat niin merkittäviä, että käräjäoikeudessa ei ole syytä mahdollistaa yleisestä periaatteesta poiketen kahden jäsenen kokoonpanoa ehdotetulla tavalla.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että käräjäoikeuksien kokoonpanosäännöksiä koskevat ehdotukset ovat kannatettavia seuraavin muutoksin.

Lautamiesjärjestelmän lakkauttamisella voidaan saavuttaa huomattava säästö käräjäoikeuksien toimintamenoissa. Järjestelmän säilyttäminen ei ole perusteltua, koska lautamiehet osallistuvat jo nykyisinkin vain vähäisessä määrin oikeudenkäynteihin eikä heille kerry tuomarin tehtävän hoitamisessa tarvittavaa riittävää ja monipuolista kokemusta. Kokoonpanosäännösten muuttaminen mietinnössä esitetyllä tavalla kärjistäisi tilannetta entisestään. Lautamiesjärjestelmä ei enää tuottaisi oikeusturvalle sitä lisäarvoa, jota järjestelmällä on alunperin tavoiteltu.

Oikeudenkäyntimenettelyn painopisteen siirtäminen käräjäoikeuteen ja asianosaisia tyydyttävän oikeusturvan toteutuminen jo käräjäoikeudessa, yhden tuomarin toimivallan laajentaminen käräjäoikeudessa sekä jatkokäsittelylupajärjestelmä ja mahdollisuus evätä pääkäsittelypyyntö hovioikeudessa edellyttävät toisaalta, että käräjäoikeuksissa nykyistä enemmän käytetään yhden tuomarin kokoonpanon sijasta vahvempaa lakimieskokoonpanoa. Säännös vahvennetun kokoonpanon käyttämisestä olisi kirjoitettava oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä ehdotettua velvoittavampaan muotoon riippumatta siitä, luovutaanko lautamiesjärjestelmästä vai ei.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että mietinnössä ehdotetulla tavalla yhden käräjätuomarin ratkaistavaksi tulisi vakavia rikosasioita, joita käräjäoikeuksissa käsitellään varsin paljon. Kun tähänastisten uudistusten tavoitteena on ollut korostaa oikeudenkäyntien painopistettä käräjäoikeuksissa, esitetty muutos varmasti lisäisi muutoksenhakualltiutta ja siirtäisi painopistettä hovioikeuksiin. Kun muutoksenhakuasiat käsitellään hovioikeuksissa kolmen tuomarin kokoonpanoissa, muutokset saattaisivat kokonaisuutena jopa nostaa oikeudenkäynneistä aiheutuvia kustannuksia. Asioiden käsitteleminen käräjäoikeudessa kahden tuomarin kokoonpanoissa ei ole kannatettavaa kokoonpanon äänestystilanteissa aiheutuvien ongelmien vuoksi.

Turun hovioikeus pitää valitettavana, että mietintö ei sisällä ehdotusta lautamiesjärjestelmästä luopumisesta.

Turun hovioikeudella ei ole huomautettavaa siltä osin kuin työryhmä on esittänyt yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien laajentamista. Turun hovioikeus kiinnittää kuitenkin huomiota ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momenttiin, jossa toimivalta on tehty riippuvaiseksi siitä, ettei kukaan asianomistajista tai vastaajista pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena. Mietinnön perusteluista ei käy ilmi, miksi syyttäjälle ei tältä osin ole annettu vastaavaa asemaa kuin asianomistajille ja vastaajille.

Turun hovioikeus pitää myös mainintaa lautamieskokoonpanosta ongelmallisena koska se luo kuvan siitä, että vain maallikoilla täydennetty käräjäoikeuden kokoonpano tulisi vaihtoehtona kysymykseen. Momentin ehdotetusta sanamuodosta huolimatta käräjäoikeuden kokoonpanon vaihtoehtona tulee kysymykseen myös kolmen tuomarin kokoonpano. Lainsäädäntöteknisesti ehdotettu sanamuoto poikkeaa myös lain seuraavan pykälän, eli oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentin sanamuodosta. Syytä tähän ei ilmene työryhmän mietinnöstä. Tämä on kuitenkin omiaan vahvistamaan vaikutelman siitä, että vain maallikoilla täydennetty kokoonpano olisi yhden tuomarin kokoonpanon vaihtoehto.

Turun hovioikeus esittää, että momentin sanamuotoa korjattaisiin vastaamaan 7 §:n 1 momentissa käytettyä kirjoitustapaa, eli: eikä kukaan pidä asian käsittelemistä 1 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa tarpeellisena.

Turun hovioikeus katsoo, että laskiessaan ehdotuksen säästövaikutuksia työryhmä on aivan oikein lähtenyt siitä, etteivät kaikki säännöksen käyttöalan piiriin tulevat asiat siirtyisi yhden tuomarin ratkaistavaksi. Laskelmallinen säästö ei myöskään jakautuisi käräjäoikeuksille tasaisesti, eikä mietinnössä esitettyä laskennallista säästöä tämän vuoksi voida täysimääräisesti kohdentaa.

Espoon käräjäoikeus toteaa, että ehdotukset ovat lähtökohtaisesti kannatettavia. Esitetty asianomistajien ja vastaajien kuuleminen tietyissä tapauksissa kokoonpanosta päätettäessä ei käräjäoikeuden käsityksen mukaan ole tarpeen. Jos se kuitenkin säilytetään, olisi johdonmukaista kuulla myös syyttäjää. Kokoonpanovaihtoehtoina ei tässä tilanteessa myöskään tule pitää ainoastaan yhden tuomarin kokoonpanoa ja lautamieskokoonpanoa, vaan myös kolmen tai kahden tuomarin kokoonpanoa. Kaiken kaikkiaan kokoonpanosäännöksiä koskevat muutosehdotukset johtanevat lautamieskokoonpanon käytön vähenemiseen entisestään. Jatkovalmistelussa olisikin tarpeen ottaa pohdittavaksi lautamiesjärjestelmän tulevaisuus, mikä ei nyt ole kuulunut työryhmän toimeksiantoon.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus toteaa, että ehdotus on pääosin kannatettava. Tarpeetonta on se, että kokoonpanoa koskevaa päätösvaltaa annettaisiin jutun asianosaisille. Lautamiesten käyttö marginalisoituu uudistuksen myötä siinä määrin, että lautamiesjärjestelmän ylläpitämisen mielekkyys tulee ottaa jatkovalmistelussa käsiteltäväksi.

Etelä-Savon kärjäoikeus toteaa, että mietinnössä tavoitellaan kokoonpanojen keventämisellä taloudellisia säästöjä. Asianosaisten, yleisön ja median silmissä kokoonpanojen edelleen keventäminen laajentamalla yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävien rikosasioiden käyttöalaa on omiaan herättämään kysymyksen oikeudenkäynnin ja tuomion varmuudesta ja siten tuomitsemistoiminnan laadusta. Tältä osin kaavailut ehdotukset näyttäytyvät vain taloudellisina säästötoimina ja ne ovat omiaan heikentämään tuomioistuintoiminnan laatua. Säästötoimien sijaan kärjäoikeuksien mahdollisuuksia käyttää laajempia ammattituomarikokoonpanoja tulisi merkittävästi lisätä, kuten eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia on lausunnossaan todennut. Sen sijaan, että yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävien rikosasioiden käyttöalaa laajennetaan mietinnössä esitetyllä tavalla, tulisi ottaa keskusteluun lautamiesjärjestelmän tarkoituksenmukaisuus ylipäänsä.

Ehdotus uudesta kahden tuomarin kokoonpanosta on Etelä-Savon kärjäoikeuden mukaan kannatettava.

Helsingin kärjäoikeus pitää mietinnössä esitettyjä ehdotuksia kannatettavina. Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa ei kuitenkaan tulisi laajentaa ehdotetusta oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentista ilmenevällä tavalla. Lainkohdassa tarkoitettut asiat tulisi, jos lautamiesjärjestelmästä ei päätetä luopua, ratkaista lautamieskokoonpanossa tai useamman lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. Vakavissa rikosasioissa, jollaisista nyt on kysymys, asianosaisten ei tulisi päästä vaikuttamaan ratkaisukokoonpanoon esitetyllä tavalla.

Kärjäoikeuden lainkäytön laadulle asetetut vaatimukset ovat kasvaneet esimerkiksi jatkokäsittelylupamenettelyn laajentumisen vuoksi. Kärjäoikeuden ratkaisukokoonpanon tulee määräytyä esitetyn tavoin asian laadun perusteella ja olla tarvittaessa riittävän vahva (kaksi tai kolme tuomaria). Esitetty kahden lainoppineen jäsenen kokoonpano olisi erittäin tervetullut uudistus. Se mahdollistaisi kokoonpanojen vahvistamisen nykyistä useammin asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi ja parantaisi näin oikeusturvaa.

Keski-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus ja **Oulun kärjäoikeus** pitävät kärjäoikeuden kokoonpanoihin esitettäviä laajennus- ja muutosehdotuksia kannatettavina. Kymenlaakson kärjäoikeuden mukaan estettä ei ole sille, että yksi tuomari käsitelisi asian myös silloin, kun syytteessä tar-

koitetusta teosta voitaisiin tuomita enintään kuusi vuotta sitomatta tätä asianomistajan tai vastaajan näkemykseen. Satakunnan kärjäoikeus katsoo, että on ongelmallista antaa kokoonpanoa koskevaa päätösvaltaa asianomistajalle ja vastaajalle. Satakunnan kärjäoikeus toteaa, että mikäli haastamisen yhteydessä asianosaisilta kysytään kokoonpanosta eikä siitä lausuta, juttu tulisi voida istua yhden tuomarin kokoonpanossa; pääkäsittelyssä asiaa ei tulisi voida enää ottaa esille.

Vantaan kärjäoikeus toteaa, että muutosehdotukset ovat kannatettavia. Lainsäädännöllisen toteutuksen kohdalla tulisi huomioida seuraavaa:

Lukuun ottamatta ehdotusta kahden tuomarin kokoonpanosta (OK 2:11) työryhmä ei ehdota muutoksia riita-asioiden kokoonpanoihin. Syyt rajaukseen eivät ilmene mietinnöstä. Siten riita-asian asianosaisella olisi edelleen vahva oikeus saada pyynnöstään täysilukuinen eli OK 2:3:ssa tarkoitettu kolmen tuomarin kokoonpano, koska pyyntö voidaan torjua vain erityisestä syystä (OK 2:5.2). Tilanne olisi ristiriidassa edellä esitettyjen tavoitteiden kanssa ja ongelmallinen rikos- ja riita-asioiden asianosaisten yhdenvertaisuuden kannalta, kun rikosasioissa asianosaisen pyynnöllä olisi merkitystä vain ehdotetun OK 2:6.2:n mukaisissa tilanteissa.

Vantaan kärjäoikeus on työryhmän toimeksiantoa edeltävästä 11.1.2016 päiväystä arviomuistiosta (OM 8/41/2015) 10.3.2016 antamassaan lausunnossa esittänyt ratkaisukokoonpanoa koskevan sääntelyn yhdenmukaistamista rikos- ja riita-asioissa ja kokoonpanoa koskevan määräämisvallan siirtämistä kokonaan asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle. Kärjäoikeus pitää tätä edelleen parhaimpana vaihtoehtona.

Ehdotetun OK 2:11:n mukaan kärjäoikeuden yhden jäsenen kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä. Ehdotuksen perustelujen mukaan asiat, jotka kokoonpanosääntelyn johdosta olisivat käsiteltävissä yhden tuomarin kokoonpanossa, olisivat siirrettävissä kahden lainoppineen jäsenen käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi. OK 2:3 ja 5.2 huomioon ottaen, joihin työryhmä ei ehdota muutoksia, riita-asian asianosaisen vaatimuksesta yhden tuomarin kokoonpanon sijasta ainoa vaihtoehto olisi täysilukuinen eli kolmen tuomarin kokoonpano. Ehdotettu kahden tuomarin kokoonpano olisi siten mahdollinen vain, jos riita-asian asianosaiset eivät esitä OK 2:5.2:n mukaista pyyntöä.

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto toteaa, että kun kärjäoikeus harkitsee kokoonpanoa, myös syyttäjille olisi aiheellista varata tilaisuus lausua lautamiesten tarpeellisuudesta. Tämä mahdollisuus voisi näkyä ainakin lain perusteluissa, vaikka lakitekstiin ei kirjattaisikaan syyttäjälle varsinaista oikeutta edellyttää lautamieskokoonpanoa.

Rangaistusmaksimien nostaminen osaltaan myös selkiyttää tilannetta verrattuna nykyiseen, jossa kyseisessä lainkohdassa erikseen mainitaan rikokset, jotka eivät edellytä lautamieskokoonpanoa.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että työryhmän toimeksianto ei koskenut lautamiesjärjestelmästä luopumista tai sen muuttamista. Näin ollen varsin luonnollista on, että työryhmä on arvioinut mietinnössään yhden tuomarin kokoonpanon laajentamista. Työryhmän ehdotukset yhden tuomarin kokoonpanon päätösvalan laajentamisesta ovat perusteltuja.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että nähtäväksi jää, miten ehdotettua uutta kahden tuomarin kokoonpanoa (OK 2:11) tulotisiin jatkossa soveltamaan. Oulun syyttäjänvirasto katsoo, että voisi kuvitella, että siitä voisi tulla melko yleinenkin kokoonpanovaihtoehto tavallista laajempiin juttuihin, joissa esitutkimateriaalia on paljon ja jossa näytön arvioiminen on tästä tai jostakin muusta syystä ongelmallista – ei kuitenkaan vielä niin ongelmallista, että juttu pitäisi viedä kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanoon. Oulun syyttäjänvirasto kiinnittää huomiota, että jutun syyttäjällä voisi olla mahdollisuus esityksen tekemiseen kokoonpanosta haastehakemuksen info-lehdellä.

Lakimiesliitto pitää mahdollisuutta kahden tuomarin kokoonpanoon hyvänä asiana ja katsoo, että kahden tuomarin kokoonpanoon pitäisi olla joustavat mahdollisuudet. Intressiltään pieni asia voi sisältää vaikeita oikeudellisia ongelmia ja siksi onkin tärkeää, että valmistelusta vastaavalla tuomarilla on mahdollisuus tarpeen vaatiessa saada toinen tuomari avukseen/kokoonpanoon. Valmistelusta vastaava tuomari pystyy parhaiten arvioimaan, milloin asiassa on tarvetta vahvistaa kokoonpanoa toisella tuomarilla. Käräjäoikeudella tulee olla myös riittävät resurssit kolmen tuomarin kokoonpanoihin.

Maallikkotuomarit ry katsoo, ettei yhden tuomarin kokoonpanoa tule laajentaa nykyistä ankarampiin rangaistuksiin. Neljän tai kuuden vuoden vankeusrangaistuksissa on kyse niin vakavista rikoksista, että harkinta syyllisyyden ja tuomion osalta vaatii useampia henkilöitä. Laajempi kokoonpano on paras mahdollinen ratkaisu sekä asianomaisten oikeusturvan että tuomarin henkisen työtaakan kannalta. Maallikkotuomarit ry:n näkemyksen mukaan oikeusturvaa voidaan parantaa laajentamalla lautamiesten käyttöä mm. nuorten rikosentekijöiden ja ensikertalaisten kohdalle lievemmissäkin rikoksissa. Tällä on vastaajien kannalta myös selvä psykologinen vaikutus.

Maallikkotuomarit ry toteaa, että kansainvälinen vertailu, erityisesti Pohjoismaiden osalta, tukee sen näkemystä. Lautamiesten käytön lisääminen on paitsi taloudellisesti edullisin ratkaisu, myös oikeuslaitoksen avoimuutta ja lähestyttävyyttä lisäävä tekijä.

Suomen syyttäjähdistys ry (jäljempänä Syyttäjähdistys) katsoo, että esitys on kannatettava tuomioistuimen resurssien kohdistamiseksi laajempiin ja vaikeampiin asioihin. Syyttäjähdistys toteaa kuitenkin, että asianosaisten näkökulmasta tuomioistuimen jäsenten määrällä ei liene varsinaisesti prosessia keventävää vaikutusta.

Edelleen Syyttäjähdistys toteaa, ettei jutun rangaistusarvo (kuten ei myöskään rikosnimike) välttämättä mitenkään korreloi jutun vaativuutta, ja aivan törkeimmissäkin rikoksissa saattaa oikeuskäytäntö ja prosessin lopputulos olla kaikille täysin selvä. Vaikeita oikeus- ja näyttökysymyksiä sekä asianosaisille usein hyvin olennaisia kysymyksiä (esimerkiksi ehdotonta vai ehdollista vankeutta) esiintyy yhtäläisesti rangaistusasteikoltaan lievemmissäkin jutuissa. Esimerkiksi perusmuotoinen petos (sakkoa tai vankeutta enintään 2 vuotta) voi hyvinkin olla oikeudellisesti paljon haastavampi kuin lajissaan tavanomainen törkeä pahoinpitely (vankeutta 1–10 vuotta). Esityksen mukaan törkeää pahoinpitelyä ei kuitenkaan voisi käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa koskaan. Myös törkeiden huumausainerikosten joukossa on hyvin yksinkertaisia juttuja. Ja todettakoon vielä, että usean rikoksen tapauksessa saattaa odotettavissa oleva rangaistus nousta korkeaksikin, vaikka yksinään mikään teko ei olisi ns. ylitörkeä.

Syyttäjähdistys esittää, että erilaisista keinotekoisista rangaistusmaksimeista luovutaisiin tässä yhteydessä kokonaan. Käräjäoikeuden toimivaltaiseksi peruskokoonpanoksi voidaan säätää kaikissa rikosasioissa yhden tuomarin kokoonpano. Käsiteltävään asiaan liittyvistä erityisistä syistä käräjäoikeus voisi päättää kokoonpanoksi 3 tai 5 ammattituomarin kokoonpanon. Asia tulisi käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa myös, jos joku jutun asianosaisista sitä vaatisi, eikä vahvennetun kokoonpanon käyttö olisi jutun laatu huomioiden ilmeisen tarpeetonta. Näin rikosasiat käsiteltäisiin aina niiden laadun edellyttämällä kokoonpanolla asianosaisten oikeusturva ja vaatimukset huomioiden. Vastaavasti valitusten käsittelyä hovioikeudessa tulisi rajoittaa, koska asia on jo kertaalleen voitu vaatimuksesta käsitellä kolmen ammattituomarin toimin.

Tuomariliitto toteaa, että mikäli lautamiesjärjestelmästä ei luovuta kokonaan, lautamiesten käytön vähentäminen esitetyllä tavalla laajentamalla yhden tuomarin toimivaltaa uusiin asioihin on perusteltua ja kehitystä oikeaan suuntaan.

Sen sijaan Tuomariliitto ei pidä perusteltuna, että yhden tuomarin toimivalta tehtäisiin riippuvaiseksi siitä, että kukaan asianomistajista tai vastaajista ei pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena. Mikäli ehdotuksen mukainen suostumuselementti tuodaan kokoonpanosäännöksiin vastoin Tuomariliiton näkemystä, niin suostumusta olisi perusteltua edellyttää myös syyttäjältä.

Tuomariliitto katsoo, ettei kokoonpanon valinta rikosasioissa voi olla riippuvainen asianosaisten toiveista, vaan tuomioistuimen on voitava harkita, minkälaista kokoonpanoa asiassa on syytä käyttää. Yhden tuomarin kokoonpano voisi tällöin olla lähtökohteisesti aina käytettävissä, milloin mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei olisi säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta. Mikäli oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentti päädyttäisiin säätämään ehdotetussa muodossa, seurauksena voisi ääritilanteessa olla esimerkiksi se, että ryöstöä koskevaan juttuun liittyvän sakolla rangaistavan rikoksen osalta vastaajana oleva henkilö voisi estää jutun ohjautumisen yhden tuomarin kokoonpanoon, johon päärikoksen vastaaja ja asianomistaja suostuisivat.

Lisäksi Tuomariliitto toteaa, että ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentin valossa lautamieskokoonpanon suhde niin kahden tuomarin kokoonpanoon kuin kolmen tuomarin kokoonpanoonkin jää epäselväksi. Ehdotetun 2 luvun 11 §:n muutoksen jälkeen viimeksi mainittu säännös mahdollistaisi käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon vahventamisen kahden tuomarin kokoonpanoksi, mutta ehdotetun 2 luvun 6 §:n 2 momentin sanamuodon mukaan asianomistajilla ja vastaajilla näyttäisi olevan momentissa tarkoitetuissa tilanteissa oikeus vaatia asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa. Viimeksi mainitun säännöksen suhdetta kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen lautamieskokoonpanon asemesta mahdollistavaan saman luvun 1 §:n 2 momenttiin ei ole perusteluissa pohdittu, mutta säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa lausuttua (s. 62) voidaan kyllä tulkita niin, että tuomioistuimien voisi näissäkin tilanteissa päättää kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisestä lautamieskokoonpanon sijasta. Tuomariliitto toteaa, että varsin nurinkuriselta tuntuukin, että asianomistajilla ja vastaajilla olisi oikeus 2 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa vaatia juuri lautamieskokoonpanon käyttämistä, kolmen tuomarin kokoonpano sivuuttaen, vaikka viimeksi mainittu on kokoonpanohierarkiassa lautamieskokoonpanoa vahvempi. Mikäli tarkoitus siis on, että asianomistajilla ja vastaajilla olisi oikeus vaatia täysilukuista kokoonpanoa (eli joko lautamieskokoonpanoa tai kolmen tuomarin kokoonpanoa), säännös tulisi myös kirjoittaa niin. Toinen mahdollisuus olisi kirjoittaa säännös niin, että yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan käyttää, jos kukaan asianosaisista ei sitä vastusta. Kummassakin tapauksessa seurauksena olisi se, että tuomioistuin ratkaisisi, mitä täysilukuista kokoonpanoa jutussa käytetään, jos siinä on käytettävä täysilukuista kokoonpanoa.

Ongelmalliselta ehdotettu sääntely vaikuttaa myös sikäli, että tosiasiallisesti kahden tuomarin kokoonpano on selkeästi vahvempi kuin lautamieskokoonpano, mutta kun siinä olisi kysymys yhden tuomarin kokoonpanon vahventamisesta, rajat sen käyttämiselle olisivat tiukemmat kuin lautamieskokoonpanon käyttämiselle ja oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa sitä voitaisiin käyttää vain kaikkien asianomistajien ja vastaajien suostuessa yhden tuomarin kokoonpanon käyttämiseen.

Ehdotus kokoonpanon vahventamisesta yhdellä tuomarilla on Tuomariliiton mielestä kannatettava ja sen voidaan olettaa lisäävän usean tuomarin kokoonpanojen käyttöä.

Tuomariliitto toteaa, että ehdotetun kahden tuomarin kokoonpanon suhde kolmen tuomarin kokoonpanoon jää mietinnön valossa epäselväksi. Suhdetta on käsitelty lähinnä esityksen vaikutuksia koskevassa osassa (s. 51–52). Kahden tuomarin kokoonpanon käyttäminen olisi sinänsä varsin laajasti mahdollista, mikäli yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa laajennetaan ehdotetulla tavalla. Tällöin se muodostuisi tosiasiaassa käytettävissä olevaksi vaihtoehdoksi kolmen tuomarin kokoonpanolle esimerkiksi sellaisissa laajoissa talousrikosasioissa, joita nykyisin on käsitelty tuossa kokoonpanossa. Todennäköistä onkin, että kahden tuomarin kokoonpanolla tulisi olemaan merkittävästi käyttöä käräjäoikeuksissa tarkoituksenmukaisuussyistä johtuen.

Tuomariliitto toteaa selvyiden vuoksi, että käräjänotaari ei voi tuomioistuinharjoittelusta annetun lain 16 §:n mukaan toimia toisena jäsenenä kahden tuomarin kokoonpanossa.

Tuomariliitto ehdottaa aikaisemmassa lausunnossaan esitetyistä syistä, että käräjäoikeuden kokoonpanon tulisi laajassa riita-asiassa, jossa pääkäsittelyn toimittaminen on tarpeen, koostua vähintään kahdesta lainoppineesta jäsenestä.

Tuomariliitto huomauttaa, että nyt kysymyksessä olevan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n muutosehdotuksen yhteydessä olisi lisäksi arvioitava sotilasoikeudenkäyntilain 17 §:n äänestysäännöksen soveltumista tilanteessa, jossa käräjäoikeuden kokoonpanoa on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n nojalla vahvennettu yhdellä lainoppineella jäsenellä. Ehdotetun säännöksen sanamuodon mukaan käräjäoikeudessa olisi mahdollista vahventaa myös sotilasoikeudenkäyntiasian kokoonpanoa yhdellä lainoppineella jäsenellä. Tällöin kokoonpano muodostuisi kahdesta lainoppineesta jäsenestä ja kahdesta sotilasjäsenestä. Sotilasoikeudenkäyntilain 17 §:n mukaan vastaajaa ei saa tuomita rangaistukseen vastoin puheenjohtajan mielipidettä eikä ankarampaan rangaistukseen kuin puheenjohtaja kannattaa. Äänestystilanteessa tästä seurannee, että toinen lainoppinut jäsen ja kaksi sotilasjäsentä eivät yhdessäkään voisi tuomita vastaajaa rangaistukseen vastoin puheenjohtajan kantaa eivätkä tuomita ankarampaan rangaistukseen kuin mitä puheenjohtaja kannattaa.

Tuomariliitto katsoo aikaisemmassa lausunnossaan esitetyistä syistä, että vakavimmissa rikosasioissa kolmen tuomarin kokoonpano tulisi säätää pakolliseksi. Johdonmukaisuuden vuoksi enimmäisrangaistuksen jostakin syytteessä tarkoitettua rikoksesta tulisi tällöin edellyttää olevan ankarampi kuin kuusi vuotta vankeutta.

Tuomariliitto toteaa, että kokoonpanosta päättämistä koskevat ongelmat liittyvät lähinnä käräjäoikeuksiin. Sitä, kuka viime kädessä päättää yksittäisessä asiassa käytettävästä kokoonpanotyypistä rikosasioissa, ei kuitenkaan ole ainakaan riittävän selkeästi säädetty laissa.

Myöskään riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden osalta kokoonpanosta päättävästä tahosta ei ole nimenomaista säännöstä. Näissä asioissa ei Tuomariliiton käsityksen mukaan kuitenkaan ole käytännössä vallinnut epäselvyyttä siitä, etteikö valmistelusta vastaava tuomari käyttäisi päätösvaltaa sen suhteen, käsitelläänkö asia oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n mukaisessa kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa vai saman luvun 5 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla yhden tuomarin kokoonpanossa. Päätösvallan kuuluminen valmistelusta vastaavalle tuomarille on myös selkeästi pääteltävissä siitä, että tuomioistuimen on ennen kokoonpanoratkaisun tekemistä 5 §:n 2 momentin mukaan varattava asianosaisille tilaisuus lausua käsityksensä täysilukuisen kokoonpanon tarpeellisuudesta. Tällaisen asianosaiskeskustelun toteuttaminen ja sen jälkeen tapahtuva päätöksenteko, joka lain esitöistä (LaVM 12/2002 vp s. 7) ilmenevällä tavalla voi edellyttää perusteltavan prosessipäätöksen tekemistä, voi kuulua vain asian valmistelusta vastaavalle tuomarille, ei sen sijaan tuomarin hallinnollisille esimiehille.

Lakiin ei sisälly määräyksiä kokoonpanon oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettusta vahventamisesta päättävästä tahosta, mutta tuomioistuinlakipaketin esitöissä olevan tuota säännöstä koskevan perustelulausuman (HE 7/2016 vp s. 145) mukaan kokoonpanon vahventamisesta päättäisi päällikkötuomari. Tarkoituksena on ilmeisesti ollut, että asiasta määrättäisiin työjärjestystasolla. Myös nyt lausuttavana olevan työryhmän mietinnön perusteluissa (s. 67) on toistettu näkemys siitä, että kokoonpanon vahventamisesta päättäisi päällikkötuomari.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentissa on säädetty asian siirtämisestä käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanosta täysilukuisen kokoonpanoon. Säännöksen esitöistä (HE 85/2008 vp s. 20) ilmenee, että säännöstä on tarkoitettu sovellettavan myös asian siirtämiseen kolmen tuomarin kokoonpanoon niissä tilanteissa, joissa siirtämistarve perustuu asian laatuun.

Asian siirtämisestä lautamieskokoonpanosta kolmen tuomarin kokoonpanoon ei sen sijaan lakiin sisälly säännöksiä. Tuomariliitto toteaa, että tämä onkin ymmärrettävää jo siitä syystä, että kokoonpanoratkaisut pääsääntöisesti tehdään valmisteluvaiheessa. Kysymys lautamieskokoonpanon käsiteltäväksi jo määrätyn jutun siirtämisestä kolmen tuomarin kokoonpanoon saattaisi istuntovaiheessa ehkä tulla pohdittavaksi tilanteessa, jossa pääkäsitely joudutaan peruuttamaan ja samalla ilmenee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuja syitä kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämiseen.

Kun päätösvalta siitä, käsitelläänkö yhden tuomarin toimivaltaan kuuluva asia yhden tuomarin kokoonpanossa vai lautamieskokoonpanossa tai kolmen tuomarin kokoonpanossa, kuuluu edellä mainittu oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentin säännös huomioon ottaen joka tapauksessa asian valmistelusta vastaavalle tuomarille, luonnolliselta tuntuisi, että päätösvalta asian siirtämisestä lautamieskokoonpanosta kolmen tuomarin kokoonpanoon tai kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisestä jo alun perin lautamieskokoonpanon asemesta kuuluisi myös aina valmistelusta vastaavalle tuomarille. Tämä olisi johdonmukaista jo sen vuoksi, että valmistelusta vastaavalla tuomarilla on säännönmukaisesti parhaat edellytykset arvioida, millaisen kokoonpanon käyttäminen asianomaisessa jutussa on perusteltua. Epäjohdonmukaista sen sijaan olisi, että valmistelusta vastaava tuomari voisi päättää asian siirtämisestä kolmen tuomarin kokoonpanoon yhden tuomarin toimivaltaan kuuluvia lievemmin rangaistavia rikoksia koskeissa, lähtökohtaisesti vähemmän vaativissa asioissa (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentin nojalla), mutta ei sitä vastoin vakavimpia rikoksia koskeissa, lähtökohtaisesti vaativimmissa asioissa, jotka on käsiteltävä täysilukuisessa kokoonpanossa.

Nykytilanteessa käytännön ongelmana on ollut se, että joissakin käräjäoikeuksissa päätösvalan sekä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n mukaisen vahvennetun kokoonpanon että kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisestä on tulkittu kuuluvan päällikkötuomarille ja että laamannit tai osastonjohtajat, joille tosiasiallista ratkaisuvalltaa on saatettu delegoida, eivät resurssisyistä aina ole suostuneet laajennettuun kokoonpanoon (vahvennettu lautamieskokoonpano tai kolmen tuomarin kokoonpano), vaikka valmisteleva tuomari on sitä pitänyt tarpeellisena ja pyytänyt määrättäväksi. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että näitä kokoonpanoja ei edes pyydetä, vaikka asian laatu tai laajuus taikka muut erityiset seikat sitä edellyttäisivät. Tilanne on sitäkin epätydyttävämpi, kun käsitys päällikkötuomarin päätösvalasta kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen suhteen näyttää ainakin osittain olevan ristiriidassa sekä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n sanamuodon että sen esitöiden kanssa, eikä lakitekstistä näytä löytyvän tukea myöskään päätösvalalle oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitetun vahvennetun kokoonpanon käyttämisen eikä täysilukuisessa kokoonpanossa käsiteltäväksi säädetyissä asioissa kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen suhteen.

Tuomariliitto korostaa, että kokoonpanon vahventaminen ei saa jäädä riippumaan tuomioistuimen työ- tai resurssitilanteesta. Lakivaliokunta on toistuvasti korostanut, että lainkäytön painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa, ja edellyttänyt käräjäoikeuksien käyttävän nykyistä useammin vahvennettuja tai kolmen tuomarin kokoonpanoja (esim. LaVM 24/2014 vp).

Tuomariliitto katsoo, että päätösvalan laajennettujen kokoonpanojen käyttämisestä tulisi, kuulua viime kädessä sille tuomarille, jolle asia on jaettu käsiteltäväksi ja joka

siis asian valmistelusta vastaa. Vain tällä tavoin voidaan niissäkin tapauksissa, joissa päällikkötuomari tai osastonjohtaja suhtautuu kielteisesti sellaisen kokoonpanon käyttämiseen, turvata se, että kukin asia tulee käsitellyksi sen laadun ja laajuuden kannalta riittävän vahvassa kokoonpanossa. Tämän vuoksi Tuomariliitto katsoo, että oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun tulisi ottaa nimenomainen ja yksiselitteinen säännös asiasta.

Tuomariliitto pitää myös tärkeänä sitä, että kokoonpanoon osallistuvien muiden jäsenten määrätymisperusteista on olemassa menetelmä, jolla varmistetaan kokoonpanon riippumattomuus ja jäsenten valikoitumisen sattumanvaraisuus. Tuo menetelmä voi Tuomariliiton käsityksen mukaan olla määrätty tuomioistuimen työjärjestyksessä.

Professori Vuorenpää katsoo, että ehdotetun OK 2:6.2:n yksityiskohtaisissa perusteissa pitäisi selvyiden vuoksi mainita, että asianosaiset voivat uudistuksen jälkeenkin ehdottaa (vaikkakaan ei tuomioistuinta sitovasti) useamman lakimiestuomarin kokoonpanon käyttämistä, myös ehdotetussa pykälässä tarkoitetuissa asioissa.

2.2.2 Hovioikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevat muutosehdotukset

EOAK:lla ei ole huomauttamista mietinnöstä näiltä osin.

VKSV katsoo, että yhden jäsenen kokoonpanossa tulisi myös hovioikeudessa voida ratkaista kaikki asiat, joiden käsittely ei vaadi laajempaa kokoonpanoa. VKSV pitää toimivallan ulottamista ehdotuksessa mainittuihin asioihin kannatettavana. Ehdotuksen mukaan kokoonpanoa voitaisiin myös hovioikeudessa tarvittaessa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä.

Korkein oikeus toteaa, että yhden tuomarin päätösvaltaan hovioikeudessa kuuluviksi esitetyt valitukset ovat pääsääntöisesti hyvin yksinkertaisia ja niistä annettavat ratkaisut rinnastuvat pääosin selvän virheen korjaamiseen ja soveltuvat siten hyvin yhden tuomarin ratkaistaviksi. Kuitenkin käräjäoikeuden tuomion purkamista ja oikaisemista oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 9 a §:n nojalla koskevasta ratkaisusta tehty valitus saattaa edellyttää muun muassa yhteisen rangaistuksen mittaamiseen liittyvien harkinnanvaraisten kysymysten ratkaisemista. Sen vuoksi tällaisen valituksen ratkaiseminen edellyttää yleensä kolmen tuomarin kokoonpanoa hovioikeudessa. Koska ehdotettu säännös on harkinnanvarainen, tällaiset tilanteet voidaan ottaa huomioon tapauskohtaisesti kokoonpanosta päätettäessä. Korkein oikeus katsoo, että ehdotetut muutokset hovioikeuden päätösvaltaisuuteen ovat siten perusteltuja.

Helsingin hovioikeus toteaa, että hovioikeuden toimivaltainen kokoonpano on kolme jäsentä, jollei laissa ole toisin säädetty. Yksijäsenisessä kokoonpanossa hovioikeus voi käsitellä vain oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentissa säädettyt, lähinnä valmistelua tai liitännäiskysymyksiä koskevat ratkaisut. Nyt ehdotetaan, että myös pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista koskeva ratkaisu voitaisiin käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa. Tämä olisi sakon muuntorangaistusta koskevan asian kanssa ainoa yhden jäsenen kokoonpanossa käsiteltävissä oleva pääasiaa koskeva valitusasia. Tätä ehdotusta ei sisällynyt vuoden 2016 arviomuistioon. Lisäksi – vuoden 2016 arviomuistion mukaisesti – ehdotetaan, että oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitetut, kanteluasioissa tehdyt muutoksenhakuasiat voitaisiin käsitellä yksijäsenisessä kokoonpanossa. Tästä Helsingin hovioikeus lausui arviomuistion antamassaan lausunnossaan seuraavasti: ”Arviomuistion mukaan myös oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitetut, kanteluasioissa tehdyt muutoksenhauut voisivat olla asioita, jotka hovioikeudessa voitaisiin käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa. Tähän on syytä ensin todeta, että tällaisia muutoksenhakuasioita on hovioikeuksissa erittäin vähän. Kokoonpanokevennyksellä ei olisi jo tämänkään takia käytännössä minkäänlaisia resurssivaikutuksia. Nämäkin asiat ovat jatkokäsittelylupajärjestelmään kuuluvia. Tähän soveltuu sama toteamus kuin muihin asioihin: jos asiat ovat yksinkertaisia ja selkeitä, asian käsittelykään kolme jäsenisessä kokoonpanossa ei ole työlästä. Jos asia on vaativampi, ei yksijäseninen kokoonpano ole siihen sopiva. On myös korostettava, että tässäkin tarkoitetut asiat eivät välttämättä ole luonteeltaan vain teknisiä oikaisuja, vaan niiden ratkaiseminen voi edellyttää oikeudellista harkintaa.” Helsingin hovioikeus ei pitänyt siis ehdotusta tarpeellisena, eikä sen käsitys tästä ole muuttunut.

Helsingin hovioikeus ei pidä perusteltuna myöskään nyt ehdotettua päiväsakon rahamäärän alentamista koskevaa muutosehdotusta. Valituksia, joissa vaaditaan päiväsakon rahamäärän alentamista erityisesti sakotetun tuloista esitetyn uuden selvityksen perusteella, tulee hovioikeuteen jonkin verran. On kuitenkin huomattava, että usein samassa valituksessa esitetään muitakin vaatimuksia, kuten rangaistuksen alentamista. Kaiken kaikkiaan tämän kohdan piiriin kuuluvia asioita on hovioikeuksissa vähän.

Myös pelkästään päiväsakon alentamista koskevat asiat kuuluvat jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin. Oikeudenkäymiskaaren mukaan jatkokäsittelylupa-asiat hovioikeudessa käsitellään kolmen jäsenen kokoonpanossa kuitenkin niin, että lupa voidaan myöntää myös yhden jäsenen kokoonpanossa. Sitä vastoin luvan epääminen vaatii aina kolmen jäsenen yksimielistä päätöstä. Kun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan yksi jäsen voi ratkaista siinä tarkoitetun valituksen, tarkoittaa tämä sitä, että yksi jäsen voi oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun säännöksistä poiketen myös hylätä jatkokäsittelylupahakemuksen.

Pelkästään sakon rahamäärän alentamista koskevat harvalukuiset valitukset käsiteltäisiin siis erilaisessa järjestyksessä kuin muut asiat eikä tätä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena. Niin kuin Helsingin hovioikeus on arviomuistiosta antamassaan lausunnossa todennut, järjestelmän tulee olla selkeä. Ei ole tarvetta eikä muutenkaan syytä sille, että yhdessä järjestelmän piiriin kuuluvassa rikosoikeudellisessa asiaryhmässä yksijäsen voisi evätä jatkokäsittelyluvan, kun kaikissa muissa asioissa luvan epääminen edellyttää kolmen jäsenen yksimielistä päätöstä. Samoin ei ole tarpeen, että tässä yhdessä rikosoikeudellisessa asiaryhmässä yksi jäsen voisi luvan myöntettyään yksin ratkaista valitusasian. Lisäksi Helsingin hovioikeus huomauttaa, että se esitti arviomuistiosta antamassaan lausunnossa, että lainkohdasta pitäisi poistaa sakon muuntorangaistusasioiden käsittelyä koskeva poikkeussäännös.

Helsingin hovioikeus toteaa vielä, että ehdotetuilla kokoonpanon kevennyksillä ei olisi minkäänlaisia resurssivaikutuksia hovioikeustyöhön. Helsingin hovioikeudessa mainittunlaiset asiat käsiteltäisiin uudistuksesta huolimatta nykyiseen tapaan kolmen jäsenen kokoonpanossa erityisessä yksikössä (vastaanottoyksikkö), joka on perustettu pätevystyyluonteisia ja yksinkertaisia rikosasioita varten. Ei ole mitään tarvetta luoda tässä yksikössä erityisiä järjestelyä ehdotuksessa tarkoitettuja vähäisiä asiaryhmiä varten.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että myös hovioikeuden yhden jäsenen kokoonpanoa voitaisiin "vahventaa" yhdellä lisäjäsenellä (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §). Nyt säännös koskee vain monijäsenistä kokoonpanoa. Helsingin hovioikeus toteaa, että ehdotus on hovioikeuden osalta kovin erikoinen. Nykyinen säännös on säädetty erityisesti poikkeuksellisen laajoja asioita varten, esimerkiksi niiden vaatiman työmäärän vuoksi tai sen tilanteen varalta, että jäsen ei voi jatkaa laajan asian kokoonpanossa sairastumisen vuoksi. Tätä osoittaa laissa säädetyt kriteerit ("asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi perusteltua"). Yhden jäsenen kokoonpanossa voidaan käsitellä sitä vastoin nimenomaan kaikkien yksinkertaisimmat asiat. Jos tarvetta useampijäseniseen kokoonpanoon on, kysymykseen tulee tietenkin tavanomainen, kolmen jäsenen kokoonpano – mihin mainittuja lisäjäsenen kriteerejä ei tarvita. Tällaiselle kahden jäsenen kokoonpanolle ei ole hovioikeudessa minkäänlaista tarvetta.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että mietinnössä tehdyt ehdotukset kokoonpanojen keventämisestä ovat riittämättömiä. Ehdotetulla kahden tuomarin vahvennetulla kokoonpanolla ei ole tarkoituksenmukaista käyttöalaa hovioikeudessa. Jos yhden tuomarin käsiteltävä asia halutaan saattaa vahvemman kokoonpanon käsiteltäväksi, asia on syytä saattaa kolmen tuomarin peruskokoonpanoon. Tätä puoltavat äänestystilanteet, jatkokäsittelylupasäännökset sekä ne seikat, että merkittävä osa asioista ratkaistaan ilman esittelijää ja että kolme tuomaria voi tehdä ratkaisuja, jotka eivät kuulu kahden tai yhden tuomarin toimivaltaan.

Mietinnön perusteluissa (s. 67) todetaan, että kokoonpanon vahventamisesta päättäisi päällikkötuomari. Ehdotus koskee myös kärjäoikeutta. Ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä kokoonpanon vahventamisesta ei mainita, että asiasta päättäisi päällikkötuomari. Nykyisten kokoonpanon vahventamista koskevien säännösten mukaan päätöksen kokoonpanon vahventamisesta tekee asiaa käsittelevä kokoonpano lainkäyttöratkaisuna. Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että tällainen järjestely olisi perusteltua myös ehdotetussa yhden tuomarin kokoonpanon vahventamisessa.

Itä-Suomen hovioikeus esittää kuten arviomuistiosta antamassaan lausunnossa, että jatkokäsittelyluvan epäämistä koskevat asiat voitaisiin säännönmukaisesti käsitellä kahden tuomarin kokoonpanossa silloin, kun kokoonpanon jäsenet ovat samaa mieltä. Mikäli jäsenet olisivat eri mieltä, asia tulisi siirtää ratkaistavaksi kolmen tuomarin kokoonpanossa. Samalla tulisi harkita oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 18 §:n jatkokäsittelylupa-asioita koskevan äänestämissäännön muuttamista siten, että äänestyksessä voittaa se mielipide, jota enemmistö on kannattanut.

Itä-Suomen hovioikeus pitää kannatettavana arviomuistiossa esitettyä yhden tuomarin kokoonpanon laajentamista hovioikeudessa asioihin, joihin haetaan muutosta kärjäoikeuden esitutkintalain tai pakkokeinolain nojalla tekemään päätökseen valituksena tai kanteluna. Samanlaisessa kokoonpanossa voitaisiin käsitellä myös poliisilain 5 luvussa tarkoitettuja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia asioita. Niiden osalta muutoksenhaku on järjestetty samalla tavoin kuin vastaavien asioiden osalta pakkokeinolaissa.

Itä-Suomen hovioikeus pitää kannatettavana arviomuistiossa esitettyä yhden tuomarin kokoonpanon käyttämisen laajentamista hovioikeudessa koskemaan myös yhdyskuntaseuraamusten muuntamista ja ylimääräistä muutoksenhakua koskeviin tilanteisiin silloin, kun kärjäoikeus on käsitellyt omaa tuomiotaan koskevan muutoksenhaun oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:n nojalla. Menettelyä sovellettaisiin myös jäljempänä käsiteltyihin päiväsakon rahamäärän muuttamista koskeviin asioihin, jos niitä ei hovioikeuden kohdassa 3.7.3 esittämin tavoin siirretä kärjäoikeuden oikaisumenettelyssä käsiteltäviksi.

Päiväsakon rahamäärän muuttamista koskevat asiat olisi hovioikeudessa käsiteltävä yhden tuomarin kokoonpanossa riippumatta siitä, järjestetäänkö muutoksenhaku mietinnössä esitetyllä tavalla vai hovioikeuden kohdassa 3.7.3 esittämän mukaisesti. Tähän liittyen Itä-Suomen hovioikeus esittää harkittavaksi, että kaikki oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 10 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:ssä tarkoitetuista virheen korjaamista koskevista ratkaisuista tehtävät kantelut voitaisiin käsitellä hovioikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa ja että asiasta otettaisiin säännös oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:ään.

Itä-Suomen hovioikeus esittää, että yhden tuomarin kokoonpano ulotettaisiin koskemaan myös muutoksenhakua turvaamistoimiasioissa (vrt. KKO 2006:109). Turvaamistoimia koskevat muutoksenhaut on käsiteltävä kiireellisesti ja ne ovat verrattavissa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentin 7-kohdassa mainittuihin asioihin.

Itä-Suomen hovioikeus esittää lisäksi, että ajokieltoa koskevat muutoksenhakuasiat voitaisiin käsitellä hovioikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa. Kysymys on rikosoikeudellisesta turvaamistoimenpiteestä, joka muutoksenhakijan oikeusturvan takaamiseksi on käsiteltävä kiireellisesti. Asioita koskevat säännökset ovat selkeät ja oikeuskäytäntö on vakiintunut.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että kuten se on todennut oikeusprosessien keventämistä koskeneesta arviomuistiosta antamassaan lausunnossa, asia tulisi käsitellä ylemmässä oikeusasteessa vahvemmassa tai vähintään yhtä vahvassa kokoonpanossa kuin alemmassa oikeusasteessa.

Rovaniemen hovioikeus ei kannata sitä, että yhden jäsenen toimivaltaan kuuluviin asioihin lisättäisiin päiväsakon rahamäärän alentamista koskevat asiat sekä oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitettua ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat. Kyseisten asioiden käsittelyn keventämisen vaikutukset hovioikeuksien työmäärään ovat erittäin vähäiset. Ylipäätään hovioikeuksissa ei ole syytä käsitellä asioita käräjäoikeutta kevyemmässä kokoonpanossa.

Asioiden käsitteleminen kahden jäsenen kokoonpanossa ei ole kannatettavaa kokoonpanon äänestystilanteissa aiheutuvien ongelmien vuoksi.

Turun hovioikeus suhtautuu varauksellisesti siihen, että kahden tuomarin kokoonpanolla olisi merkittävämpää käyttöä hovioikeudessa. Päätös kokoonpanon vahventamisesta on kuitenkin lainkäyttöratkaisu ja asiasta päättäminen kuuluu siten lähtökohtaisesti asiaa käsittelevälle tuomarille/kokoonpanolle eikä päällikkötuomarille. Mikäli asiasta päättäminen halutaan perusteluissa esitetyn tavoin siirtää päällikkötuomarille, tulisi tästä säätää lailla. Menettely aiheuttaisi kuitenkin ylimääräistä byrokrati-aa ja hidastaisi asian käsittelyä.

Muilta osin Turun hovioikeudella ei lähtökohtaisesti ole huomautettavaa työryhmän ehdotuksen osalta. Hovioikeus kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että ehdotuksessa on kysymys esittelystä tehtävistä ratkaisuista. Hovioikeuksissa tulee siten säilyttää riittävä määrä hovioikeuden esittelijän virkoja.

Turun hovioikeus yhtyy työryhmän analyysiin siitä, ettei yhden tuomarin toimivallan lisäämisellä ole taloudellisia vaikutuksia hovioikeudessa.

Vaasan hovioikeus uudistaa arviomuistiosta antamassaan lausumassa olevan kannanoton, jonka mukaan tuomioistuimen kokoonpanon tulee olla pääasiaa ratkaistaessa sitä vahvempi, mitä ylemmäs oikeusjärjestyksessä mennään. Vähintäänkin kokoonpanon on oltava ylemmässä tuomioistuimessa yhtä vahva kuin alemmassa asteessa.

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan (OK 2 luku 8 §:n 2 momentin 3a kohta), että yksi jäsen voisi ratkaista pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista koskevan valituksen. Vaasan hovioikeus toteaa, että luonteensa puolesta nämä asiat sopivat yhden jäsenen ratkaistavaksi mutta ottaen huomioon ehdotetut joustavat säännökset koskien kärjäoikeuden päätösvaltaisuutta ei ole poissuljettua, että kärjäoikeudessa asia olisi ratkaistu vahvennetussa kokoonpanossa, jolloin rikottaisiin edellä mainittua periaatetta.

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan (OK 31 luku 14 a §:n 1 momentin 1a kohta), että tuomion purkamista haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, jos hakemus tarkoittaa pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista ja että (OK 2 luku 8 §:n 2 momentin 3b kohta) yksi jäsen hovioikeudessa voisi ratkaista 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitetuissa asioissa tehdyn valituksen.

Sanamuodon nojalla ehdotettu säännös tarkoittaisi tilanteita, jossa kärjäoikeus on lainvoimaisesti määrännyt päiväsakon rahamäärän ja vastaaja turvautuu ylimääräiseen muutoksenhakuun, jonka ratkaisee kärjäoikeus, ja tästä ratkaistusta valitetaan normaaliin tapaan hovioikeuteen. Asian luonteen puolesta tällainen valitus sopii yhden jäsenen ratkaistavaksi. Sen sijaan säännöksen ehdotetut yksityiskohtaiset perustelut (sivu 63) antavat sellaisen kuvan, että kyse olisi ylimääräisestä muutoksenhausta hovioikeudessa. Ehdotetut perustelut ovat ristiriidassa ehdotetun säännöksen kanssa.

Vaasan hovioikeus huomauttaa lisäksi, että sikäli kuin ehdotuksessa on tarkoitettu ylimääräisen muutoksenhaun muodossa pyydettyjä oikaisuja hovioikeuden antamaan ratkaisuun, kokoonpanon tulee olla hovioikeuden peruskokoonpano.

Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:n 1 momentissa luetellut tilanteet koskevat myös juridisesti vaativia asioita. Vaasan hovioikeus katsoo, että yhden tuomarin kokoonpano hovioikeudessa sopii vain ehdotetun 1a-kohdan tilanteissa.

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan (OK 2 luku 11 §), että hovioikeuden yhden jäsenen kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Yksityiskohtaisissa perusteluissa (sivu 67) ehdotusta perusteellaan mm. sillä, että päätösvalta säilyisi

yllättävistä esteistä huolimatta. Kokoonpanon vahventamisesta päättäisi päällikkötuomari.

Vaasan hovioikeus toteaa, että ehdotuksen perustelut soveltuvat varsin huonosti hovioikeuden työskentelyyn. Lähtökohtaisesti yhden tuomarin ratkaistavaksi määrätyt jutut ovat sellaiset, että niiden laatu tai laajuus ei voi edellyttää toista tuomaria eikä niiden käsittelyssä voi tapahtua sellaista, joka vaarantaa päätösvaltaisuuden. Vahvennetun kokoonpanon käyttö olisi lisäksi hallinnollisesti hankalaa, koska hovioikeuksissa vastuu osastojen työn järjestämisestä kuluu osaston johtajalle. Jos määräyksen tällaisen kokoonpanon käyttöön voisi antaa ainoastaan presidentti, hovioikeuden peruskokoonpano olisi helpommin käytettävissä. Tämän vuoksi hovioikeus katsoo, että ehdotettu säännös on hovioikeuksien osalta turha.

Oulun syyttäjänviraston käsityksen mukaan työryhmän esitykset hovioikeuden kokonanosäännösten uudistamisesta ovat perusteltuja ja toteuttamiskelpoisia.

Syyttäjähdistyksellä ei ole tähän erityistä lausuttavaa. Syyttäjähdistys kuitenkin toteaa, että säännösmuutoksilla tulisi pikemminkin pyrkiä siihen, ettei hovioikeus juuri koskaan enää käsitelisi rikosasioita nykymuotoisesti kokonaan uudestaan, vaan toimisi puhtaasti oikeuskysymysten ratkaisijana ja todistelun osalta kontrolloisi vain sen, ettei käräjäoikeuden tuomioissa ole aivan ilmiselviä virheitä.

Tuomariliitto ehdottaa, että oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohtaa muutettaisiin niin, että hovioikeudessa yksi jäsen voisi muutoksenhakemuksen lisäksi ratkaista myös ensimmäisenä asteena hovioikeudessa käsiteltävän haastehakemuksen tai hakemuksen, joka on peruutettu kokonaan. Hovioikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemiä asioita on tosin vähän, ja haastehakemuksen tai hakemuksen peruuttaminen sellaisessa asiassa on harvinaista. Ehdotettua muutosta puoltavat kuitenkin johdonmukaisuussyyt. Myöskään asianosaisen oikeusturva ei edellytä, että hovioikeus päättää hakemuksen tai haastehakemuksen jättämisestä sillensä kolmijäsenisessä kokoonpanossa.

Tuomariliitto pitää perusteltuna työryhmän ehdotusta siitä, että oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä säädettäisiin mahdolliseksi vahventaa myös hovioikeuden yhden lainoppineen jäsenen kokoonpanoa. Vaikka yhden jäsenen kokoonpanon vahventamiseen hovioikeudessa ei pääsääntöisesti ole tarvetta, ehdotettu säännös toisi joustavuutta siihen, miten kokoonpanoa voidaan vahvistaa esimerkiksi vaativissa turvaamistointa tai täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevissa asioissa, jotka ovat päivystysluonteisia ja joissa toisaalta kolmen jäsenen kokoonpano ei useinkaan ole tarpeen.

2.2.3 Korkeimman oikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevat ehdotukset

EOAK toteaa, että periaatteellisesti ongelmallisena voidaan pitää sitä, että korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa ehdotetaan supistettavan viidestä kolmeen jäsenen asioissa, joissa on kyse valituksesta hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemästä ja ratkaisemasta asiasta eli asiaryhmästä, jossa on käytettävissä vain kaksi oikeusastetta normaalin kolmen sijasta. Yksityiskohtaisten perusteluiden (s. 64) mukaan puheena olevat asiat ovat käytännössä asianomistajan yksin ajamia virkasyytteitä (ymmärtääkseni lähinnä käräjätuomareita vastaan). Tällaiset syyteasiat eivät EOAK:n käsityksen mukaan menesty, mikä sinänsä puhuu ehdotuksen puolesta.

Jatkokäsittelylupaa koskevien valitusten määrä ja osuus kaikista valituslupa-asioista on varsin suuri, ja ehdotettu ratkaisukokoonpanon supistaminen kolmeen näissä asioissa merkitsisi suurehkoa resurssien säästymistä. Mietinnön perusteluissa esitetyn täsmentävin ehdoin (s. 53) EOAK pitää ehdotusta hyväksyttävänä.

EOAK on suhtautunut torjuvasti ajatukseen siitä, että valitusluparatkaisu tehtäisiin yhden tuomarin kokoonpanossa (EOAK/2774/2016). Nyt esillä oleva ehdotus on näissä suhteissa kvalifioitu tietyn laatuisiin asioihin. Ehdotetun OK 2 luvun 9 §:n 3 momentin mukainen yhden jäsenen valitusluparatkaisu asioissa, joissa on selvää, että valituslupan myöntämiselle ei ole perusteita, soveltuisi mietinnön mukaan noin kolmasosaan valituslupahakemuksista. Myös jatkokäsittelyluvan myöntämiskriteereitä koskevien valituslupahakemusten osuus on suuri. Tällaisten valitusluparatkaisuiden tekeminen yhden jäsenen kokoonpanossa vapauttaisi merkittävästi korkeimman oikeuden resursseja oikeudellisesti vaativampien asioiden käsittelyyn. EOAK pitää ehdotuksia hyväksyttävänä.

Yksimielinen kolmen jäsenen kokoonpano voi EOAK:n näkemyksen mukaan perustellusti ratkaista ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat. EOAK pitää perusteltuna myös sitä ehdotusta, että korkein oikeus voisi yksijäsenisenä päättää samassa asiassa uudistetun ylimääräisen muutoksenhakemuksen, ilman kelpoisuusvaatimukset täyttävää asiamiestä tehdyn hakemuksen tai kokonaan peruutetun hakemuksen tutkimatta jättämisestä.

Tulli kannattaa ehdotusta tiettyjen valitusluparatkaisujen tekemistä yhden jäsenen muodostamassa kokoonpanossa. Tällaisella järjestelyllä saavutaan merkittäviä tehokkuusetuja.

VKSV:n mukaan yhden ja kolmen jäsenen kokoonpanossa käsiteltävien asioiden määrän lisääminen korkeimmassa oikeudessa on kannatettavaa. Ehdotuksen mukaan kyseeseen tulisivat lähinnä varsin selvät asiat, jotka eivät olisi tulkinnanvaraisia, ja joiden ratkaisusta ei olisi erimielisyyttä. Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä ehdotettu muutos mahdollistaisi resurssien kohdistamisen nykyistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla.

Korkein oikeus toteaa, että työryhmän ehdotuksen mukaan korkeimman oikeuden kokoonpanoa kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä. Korkein oikeus kannattaa työryhmän ehdotusta. Ehdotetut muutokset korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa koskeviin säännöksiin (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9–10 a §) ovat perusteltuja ja ne tulee toteuttaa nopealla aikataululla siitä riippumatta, miten työryhmän ehdotukset mahdollisesti muutoin etenevät.

Kuten korkein oikeus on arviomuistiosta antamassaan lausunnossa todennut, prejudiikaattituomioistuimena toimivan korkeimman oikeuden tärkein tehtävä on tuottaa lainkäyttöä ohjaavia ennakkopäätöksiä laintulkintakysymyksissä. Valituslupajärjestelmän tarkoituksena on mahdollistaa tuomioistuimen keskittyminen ydintehtäväänsä. Korkeimman oikeuden toiminnan kehittämisessä keskeisenä tavoitteena tulee olla mahdollisimman hyvien edellytysten luominen tämän tehtävän hoitamiseen. Korkeimman oikeuden tulee kyetä antamaan laadukkaita ennakkoratkaisuja lain soveltamisen kannalta olennaisista kysymyksistä. Prejudikaattitehtävän hoitamisen kannalta tärkeintä on asiaratkaisujen antaminen valituksiin. Keventämällä muiden asioiden kokoonpanoja voidaan korkeimman oikeuden rajallisia voimavaroja siirtää tähän keskeisimpään tehtävään ilman, että asianosaisten oikeusturva vaarantuu.

Korkeimman oikeuden kokoonpanoja koskeva merkittävin uudistusehdotus on se, että valitusluvan myöntämistä koskevan asian voisi käsitellä ja ratkaista myös yksi jäsen, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Kysymys mahdollisuudesta ratkaista valituslupa-asia yhden jäsenen kokoonpanossa on ollut lainvalmistelussa esillä aika ajoin vuosien varrella, mutta ehdotukset eivät ole toteutuneet. Työryhmän nyt tekemä ehdotus tulisi viimein toteuttaa.

Valitusluvan myöntämistä harkittaessa arvioidaan vain sitä, täytyvätkö asiassa laissa säädetyt valitusluvan myöntämisen perusteet, joista selvästi tärkein on ennakkopäätöksen tarve. Ehdotus ei vaarantaisi asianosaisten oikeusturvaa, koska mahdollisuus yhden jäsenen kokoonpanoon koskisi vain valituslupahakemuksia, joissa valitusluvan myöntämisen edellytykset eivät selvästikään täyty. Näissä tapauksissa kollegiaalista päätöksentekoa edellyttäviä harkintakysymyksiä ei ole. Lisäksi päätöksentekoon osallistuisi aina esittelijä eli toinen lakimies. Jos asiassa ilmenisi epävarmuutta tai tulkinnanvaraisuutta, valituslupa-asia olisi siirrettävä kahden tai kolmen jäsenen kokoonpanoon. Työjärjestelyillä huolehdittaisiin siitä, että asian käsittelyyn yhden

jäsenen kokoonpanossa osallistuvilla jäsenillä ja esittelijöillä on riittävä kokemus korkeimman oikeuden valituslupakäytännöstä. Koska harkintaa edellyttävät valituslupasiat edelleen ratkaistaisiin kahden jäsenen kokoonpanossa, valituslupaharkinnan yhdenmukaisuus ja kollegiaalinen keskustelu linjakysymyksistä tulisivat edelleen turvatuiksi. Uudistus tuskin varteenotettavalla tavalla myöskään heikentäisi luottamusta korkeimman oikeuden päätöksentekoa kohtaan.

Ehdotuksen toteuttamisella olisi tosiasiallista merkitystä korkeimman oikeuden voimavarojen asianmukaisen suuntaamisen ja toiminnan kehittämisen kannalta, mikä voisi vaikuttaa myönteisesti myös käsittelyaikoihin korkeimmassa oikeudessa. Huomattava osa valituslupahakemuksista on valitettavasti edelleenkin sellaisia, että valituslupan myöntämisen edellytykset eivät selvästikään täyty. Työryhmän arvion mukaan (s. 53) yhden jäsenen kokoonpanoon soveltuvia asioita olisi noin kolmasosa kaikista valituslupahakemuksista. Korkeimman oikeuden arviomuistiosta antamassa lausunnossa on päädytty arvioon noin 40 prosenttia lupahakemuksista.

Työryhmä on ehdottanut myös muita kevennyksiä korkeimman oikeuden päätösvaltaisiin kokoonpanoihin. Kolmen jäsenen kokoonpano voisi yksimielisenä ratkaista valituksen, joka koskee hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemää asiaa (käytännössä asianomistajan yksin ajamaa virkarikosasiaa) tai jatkokäsittelylupan myöntämisen edellytyksiä hovioikeudessa. Yksimielinen kolmen jäsenen kokoonpano voisi myös hyväksyä ylimääräisen muutoksenhakemuksen. Lisäksi yksi jäsen voisi ratkaista laissa erikseen lueteltuja ylimääräistä muutoksenhakua koskevia selviä asioita, samoin kuin päättää välitoimista ja liitännäisistä oikeudenkäyntikuluvaihtimuksista.

Korkein oikeus kannattaa myös näitä kevennysehdotuksia korkeimman oikeuden kokoonpanoihin. Ehdotukset ovat perusteltuja ja ne tulee toteuttaa yhtäaikaaisesti. Kuten työryhmä toteaa, korkeimman oikeuden voimavaroihin ehdotuksilla on kuitenkin selvästi vähäisempi vaikutus kuin valituslupakokoonpanoa koskevalla ehdotuksella.

Korkein oikeus toteaa kuitenkin säännöksistä tulevan verraten tapauskohtaisia, kun kukin asiaryhmä ja tilanne mainitaan laissa erikseen. Tästä myös seuraa, että asiat, joita ei erikseen mainita, on käsiteltävä viisijäsenisessä kokoonpanossa, vaikka asianosaisten oikeusturva tai muut syyt eivät mitenkään tätä edellyttäisi (esimerkkinä ratkaisupyynnön oikeusapupäätökseen tai kantelu ennakkopäätösvalitusta koskevan tyytymättömyyden ilmoituksen hylkäämisestä). Kun työryhmän nyt tekemät ehdotukset on toteutettu ja niistä on saatu käytännön kokemuksia, voitaisiin tulevaisuudessa harkita sitä, että korkeimman oikeuden harkintavaltaa itse päättää kussakin asiassa tarpeellisesta kokoonpanon laajuudesta lisättäisiin. Tällainen sääntelyratkaisu on omaksuttu esimerkiksi Ruotsissa.

Korkeimman oikeuden neljä oikeusneuvosta lausuvat siltä osin kuin korkeimman oikeuden lausunto koskee valituslupakokoonpanoja seuraavasti:

Korkeimman oikeuden valituslupakokoonpanojen keventämistä koskevan uudistuksen onnistumisen edellytyksenä on, että se tosiasiaassa tuo merkittävää ajansäästöä korkeimman oikeuden työskentelyyn, ettei asianosaisten luottamus tuomioistuimiin ja oikeusturvaan vähene ja ettei uudistuksella muutoinkaan ole kielteisiä vaikutuksia itse valituslupaharkintaan.

Ehdotuksella yhden tuomarin jaoston käyttöönotosta tavoitellaan ajansäästöä valituslupavaiheessa. Mietinnössä (sivu 54) on todettu, että kevennetyssä kokoonpanossa käsiteltävän asian vaatima työmäärä olisi merkittävästi vähäisempi kuin keskimääräisessä valituslupa-asiassa, karkeasti arvioiden kolmasosa keskimääräisen valituslupa-asian työmäärästä. Mietinnössä on katsottu, että arviolta noin kolmasosa valituslupahakemuksista olisi sellaisia, joiden osalta laissa säädetyt valitusluvan edellytykset eivät selvästikään täytyisi.

Voimavarojen säästön suuruutta arvioitaessa on huomattava, että valituslupaharkinta selkeissä asioissa vie myös nykyisessä kahden jäsenen jaostossa edellä todetuin tavoin merkittävästi vähemmän aikaa kuin keskimääräisissä valituslupa-asioissa. Toisaalta mahdollisesti syntyvään ajan säästöön vaikuttaa se, että yhden jäsenen jaostossa jouduttaisiin valituslupakysymyksen lisäksi erikseen harkitsemaan sitä, onko asia luonteeltaan sellainen, että se soveltuu yhden jäsenen jaoston käsittelyyn.

Korkeimman oikeuden prejudikaattitehtävän hoitamisen kannalta merkityksellistä on annettavien asiaratkaisujen ohella se, että valitusasioiksi valikoituu tuomioistuinten toiminnan kannalta oleellisia ja monipuolisesti eri aloja koskevia kysymyksiä. Osassa asioita valituslupaharkinta on selkeää ja varsin joutuisaa riippumatta jaoston kokoonpanosta. Osassa asioita lopputulos ilmenee selkeänä vasta jaostossa käydyn keskustelun jälkeen. Osa asioista vaatii laajaakin pohdintaa.

Useissa tapauksissa valituslupakokoonpanossa käytävä keskustelu tukee yhteisesti hyväksyttäväksi katsottavan lopputuloksen saavuttamista. Lupakynnyksen asettamista koskeva ajatustenvaihto jäseniltään sattumanvaraisesti valikoituvissa kokoonpanoissa samoin kuin oikeuskäytännön tai rangaistuskäytännön yhtenäisyyden ja kehityksen seuranta ovat omiaan vakauttamaan lupakäytäntöä.

Samalla voidaan harjoittaa ylimmille oikeusasteille kuuluvaa alempien oikeusasteiden toiminnan seuranta. Kaikenlaisiin lupa-asioihin perehtymällä on mahdol-

lista sekä arvioida alempien oikeuksien toiminnan laatua että todeta ratkaistavien oikeuskysymysten luonne ja esiintymistiheys juttukannassa ja siten muodostaa kokonaiskuva tuomioistuinten tehtäväkentästä. Jos yhden jäsenen kokoonpano aikaa myöten muuttuu pääsäännöksi ja se saattaisi kattaa jopa, kuten Ruotsissa, noin 90 prosenttia lupa-asioista, lienee välttämätöntä kehittää muita toimintamuotoja korkeimmassa oikeudessa lupaharkinnan yhtenäisyyden ja osuvuuden takaamiseksi.

Korkeimman oikeuden lausunto lähtee siitä, että yhden tuomarin jaosto siirtäisi asiat, joissa lopputulos ei näyttäyty selvältä, kahden tai kolmen jäsenen jaostoon. Asioiden oikeudenmukaisen käsittelyn vuoksi tällainen siirto tulisikin suorittaa varsin matalalla kynnyksellä. Asioiden luokittelu etukäteen sellaisiksi, jotka soveltuvat yhden jäsenen jaoston käsittelyyn, ei ole yksiselitteistä. Siirto toiseen käsittelyyn vähentää moninkertaisen käsittelyn kautta sitä ajankäytöllistä hyötyä, joka uudistuksella saavutettaisiin.

Valituslupan hylkääminen yhden tuomarin jaostossa saattaa myös lisätä ylimääräisiä muutoksenhakuja, mikäli luottamus ratkaisutoiminnan oikeellisuuteen tätä kautta vähenee. Tämä luonnollisesti vähentäisi uudistuksella saavutettavaa hyötyä.

Uudistuksen vaikutusta asianosaisten oikeudenhoitoon kohdistamaan luottamukseen on vaikea ennakolta arvioida, etenkin kun hiljattain on laajennettu hovioikeuksien jatkokäsittelylupaa koskeva menettely erittäin kattavaksi. Asianosaisten oikeudenhoitoa koskevalla luottamuksella tulee kuitenkin olla merkittävä painoarvo punnittaessa hankkeen etuja ja haittoja.

Punninnassa on otettava huomioon myös korkeimman oikeuden jäsenkunnan luonne. Korkeimman oikeuden jäsenten ammatilliset taustat ovat moninaiset. Mikäli yhden jäsenen jaoston käyttöala tulee laajalti käyttöön, vähenee korkeimmassa oikeudessa käytävä lupaharkintakeskustelu merkittävästi. Keskustelulla on useinkin arvoa siitä huolimatta, että valituslupa tulisi hylättäväksi. Keskusteluissa voi tulla esille näkökohtia, jotka osoittavat ennakkopäätöksen tarvetta esillä olevasta oikeudellisesta kysymyksestä, vaikka luvan myöntäminen kyseisessä asiassa ei jostain syystä olisikaan perusteltua. Tämän näkökohdan painoarvoa korostaa se, että korkeimman oikeuden jäsen- ja esittelijäkuunta on viime vuosina vaihtunut ja tulee myös lähivuosina vaihtumaan merkittävästi.

Se, että korkeimmassa oikeudessa siirryttäisiin yhden tuomarin jaostoon, merkitsisi korkeimpien oikeuksien valituslupakokoonpanojen entistä laajempaa eriytymistä, koska korkeimmassa hallinto-oikeudessa valituslupa ratkaistaan pääsääntöisesti kolmen tai jopa viiden jäsenen kokoonpanossa. Asiaa tulisi arvioida

myös tästä näkökulmasta. Lausuman antaneet oikeusneuvokset katsovat, että hankkeen jatkovalmistelussa uudistuksen etuja ja haittoja tulisikin punnita monipuolisesti ottamalla huomioon myös edellä esitetyt näkökohdat.

Helsingin hovioikeus toteaa, että tavoitteena selvästikin on, että korkein oikeus voisi entistä joustavammin itse päättää toimivaltaisesta kokoonpanostaan asian laadun ja oikeusturvan tarpeen perusteella. Tämä on sinänsä hyväksyttävää, ja korkein oikeus tietenkin käyttää tätä harkintavaltaa vastuullisesti. Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 5 a §:n mukaan korkein oikeus päättää muissa kuin luvun 5 §:ssä tarkoitetuissa asioissa, kuinka monta jäsentä kokoonpanoon kuuluu. (Enemmän kuin seitsemän jäsentä voi kuitenkin olla vain täysistunnossa käsiteltävissä asioissa.)

Suomen perustuslain 100 §:n mukaan ylimpien tuomioistuinten kokoonpano on viisi jäsentä, jollei laissa ole toisin säädetty. Perustuslakimme ei siten mahdollista niin väljää sääntelyä kuin Ruotsissa. Kun pääsääntö viisijäsenisyydestä on kirjattu perustuslakiin, täytyneekin etenkin sitä pienemmän kokoonpanon säätämiseksi olla vahvat perusteet.

Ehdotuksen mukaan korkein oikeus voisi ratkaista yksimielisenä kolmijäsenisessä kokoonpanossa ensinnäkin valituksen asiassa, jonka hovioikeus on ratkaissut ensi asteena. Lisäksi korkein oikeus voisi ratkaista vastaavasti kolmijäsenisessä asiassa valituksen asiassa, jossa hovioikeus on evännyt jatkokäsittelyluvan.

Hovioikeus ratkaisee ensi asteena nykyisin lähinnä vain eräitä laissa säädettyjä virkarikosasioita, kuten muita kuin hovioikeuksien ja ylimpien tuomioistuinten tuomareita koskevat virkasyyteasiat. Helsingin hovioikeus käsittelee lisäksi ensi asteena vähintään majurin arvoisia sotilaita koskevat sotilasoikeudenkäyntiasiat.

Helsingin hovioikeuden tehtäväksi on lisäksi säädetty ratkaista ensi asteena lapsen kansainvälistä palauttamista koskevat asiat. Tältä osin korkeimman oikeuden päätöksentekosäännöksiä on uudistettu vuoden 2016 alusta niin, että korkeimmassa oikeudessa valitus voidaan käsitellä myös kolmijäsenisessä kokoonpanossa.

Nyt kolmijäsenistä kokoonpanoa ehdotetaan siis muihinkin asioihin, jotka hovioikeus on käsitellyt ensi asteena, siis esimerkiksi tuomareita koskeviin virkarikosasioihin.

Helsingin hovioikeus pitää ehdotusta ongelmallisena.

Niin kuin Helsingin hovioikeus jo edellä on todennut, jo perustuslain 100 §:n vuoksi viisijäsenistä suppeammalle kokoonpanolle olisi oltava hyvät perusteet. Näin on etenkin tapauksissa, joissa valitus koskee hovioikeuden pääasiassa antamaa asiaratkai-

sua, kuten virkarikosasiaa. Kysymyksessä on myös varsin suuri ja periaatteellisesti merkittävä asiaryhmä. Helsingin hovioikeus toteaa, että aiemmin mainitun Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 5 §:n mukaan asiat, jotka hovioikeus on käsitellyt ensimmäisenä oikeusasteena, käsitellään korkeimmassa oikeudessa vähintään viiden jäsenen kokoonpanossa.

Oikeusastejärjestys rakentuu yleensä myös sille, että asian käsittelyyn ylemmässä oikeusasteessa osallistuu enemmän jäseniä kuin alemmassa tuomioistuimessa. Helsingin hovioikeus toteaa, että on vaikea löytää perusteita, miksi tästä periaatteesta pitäisi poiketa hovioikeuden ensiasteena käsittelemissä asioissa, joissa sitä paitsi asian laatu, kuten tuomariin kohdistuva virkasyyte, puoltaa säännönmukaista kokoonpanoa. Helsingin hovioikeus toteaa, että Helsingin hovioikeuden työjärjestyksen mukaan sellaiset asiat käsitellään aina kokoonpanossa, jossa kaikki jäsenet ovat vakinaisia hovioikeuden jäseniä.

Se, että lapsikaappausasioissa on päädytty toisenlaiseen ratkaisuun, ei voi muuttaa asiaa. Niissä suppeampaa kokoonpanoa puoltaa lähinnä asian kansainvälinen luonne ja sen erityinen kiireellisyys.

Helsingin hovioikeus toteaa, että ehdotuksen taustalla on varmaankin se, että yksityiset henkilöt nostavat usein esimerkiksi tuomareita vastaan, ehkä toistuvastikin virkari-kossyytteitä ja muita vaatimuksia, jotka osoittautuvat monesti perusteettomiksi, mutta joissa hovioikeuden ratkaisusta kuitenkin valitetaan korkeimpaan oikeuteen. On ilmeistä, että suppeampaa kokoonpanoa käytettäisiin korkeimmassa oikeudessa juuri näissä asioissa. Ehdotettu kokoonpanosäännös ei kuitenkaan rajoita tältä osin mitenkään korkeimman oikeuden harkintavaltaa. Voidaan jopa kysyä, onko säännös näin väljänä perustuslain 100 §:n mukainen. Lisäksi näistä oikeudellisesti selkeistä ja yksinkertaisista valituksista aiheutuva työmäärä jäänee kaiken kaikkiaan varsin vähäiseksi.

Sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n 3 momentin mukaan korkeimmassa oikeudessa on sotilasoikeudenkäyntiasiaa käsiteltäessä säännönmukaisen kokoonpanon lisäksi kaksi sotilasjäsentä, ei kuitenkaan silloin, kun asia käsitellään jaostossa, jossa on vähemmän kuin viisi jäsentä. Ehdotus tarkoittaa siten sitä, että korkeimman oikeuden päätyessä kolmen jäsenen kokoonpanoon sille kuuluvissa toisen asteen sotilasoikeudenasioissa tämä valinta määrää samalla sen, ovatko sotilasjäsenet mukana kokoonpanossa. Helsingin hovioikeus toteaa, että näin laajaa harkintavaltaa siitä, osallistuvatko sotilasjäsenet kokoonpanoon, on vaikea pitää hyväksyttävänä.

Edellä selostettu arviointi soveltuu suurelta osin myös niihin asioihin, joissa kysymys on jatkokäsittelyluvan myöntämisestä. Oikeusastejärjestyksestä johtuvana periaatteena tulisi olla, että hovioikeuden kolmen jäsenen kokoonpanossa tehty lopullinen rat-

kaisu voidaan kumota korkeimmassa oikeudessa vain monilukuisammassa eli vähintään viiden jäsenen kokoonpanossa tehdyllä ratkaisulla. Tämä vahvistaa myös korkeimman oikeuden ratkaisujen legitimitettiin sekä vaikuttavuutta.

Mietinnön perusteluista ilmenee, että tällaista suppeampaa kokoonpanoa olisi tarkoitus käyttää vain "selvien soveltamisvirheiden oikaisussa" eli kun on selvää että korkeimman oikeuden aikaisemman linjauksen perusteella jatkokäsittelylupa olisi tullut asiassa myöntää. Hovioikeuden käsityksen mukaan tällaisia "selviä soveltamisvirheitä" ei kuitenkaan hovioikeuskäytännössä paljoakaan esiinny. Helsingin hovioikeus toteaa, että onkin kyseenalaista, onko suppeamman kokoonpanon säätämiseen tämänkään vuoksi syytä.

Oulun syyttäjänviraston käsityksen mukaan työryhmän esitykset ovat perusteltuja ja toteuttamiskelpoisia.

Tuomariliitto kannattaa mietinnössä ehdotettuja muutoksia korkeimman oikeuden kokoonpanoa koskeviin oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:n ja 10 §:n säännöksiin sekä ehdotettua uutta saman luvun 10 a §:n säännöstä.

2.3 Kirjallinen menettely

Kirjallista menettelyä koskevia muutosehdotuksia kannattavat **oikeusministeriön oikeushallinto-osasto, oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, RISE, VKSV, Itä-Suomen hovioikeus, Espoon käräjäoikeus, Etelä-Karjalan käräjäoikeus, Helsingin käräjäoikeus, Keski-Suomen käräjäoikeus, Kymenlaakson käräjäoikeus, Satakunnan käräjäoikeus, Vantaan käräjäoikeus, Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto** ja **Lakimiesliitto**.

Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto kannattaa esityksen ehdotuksia kirjallisen menettelyn muuttamisesta. Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että perustuslain säännökset huomioon ottaen kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentaminen tai menettelyssä tuomittavan enimmäisrangaistuksen korottaminen ei olisi perusteltua.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto toteaa, olisi tärkeää turvata muutoksen toivottu vaikutus juttujen ohjautumisessa kirjalliseen menettelyyn enenevässä määrin. Siten tulisi jo käsittelyn alkuvaiheessa poliisikuulustelussa mahdollisimman tarkasti selvittää epäillylle suostumuksen antamisen merkitys ja kertoa syyttäjän haastehakemuksessa esittämästä enimmäisrangaistuksesta asiassa ja käräjäoikeudella olevasta mahdollisuudesta tuomita ankarampi rangaistus, jolloin vastaajaa kuitenkin

tultaisiin erikseen kuulemaan asiasta. Tästä voisi olla hyvä lausua jo esityksen perusteluissa.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto toteaa, että muutokset koskien asianomistajan suostumusta ovat kannatettavia ja edesauttavat kirjallisen menettelyn käytön lisääntymistä.

Sisäministeriön poliisiosasto toteaa, että esitetyllä uudistuksella ei ole vaikutusta nykymuotoiseen esitutkintaprosessiin.

EOAK kannattaa ehdotettua syyttäjän seuraamuskannanottoa koskevaa ehdotusta.

Myös **Tulli** suhtautuu myönteisesti syyttäjän seuraamuskannanottoa koskevaan ehdotukseen.

Korkein oikeus toteaa, että kuten ehdotuksen perusteluissa on todettu, tuomioistuimien ei olisi sidottu syyttäjän rangaistusvaatimukseen, vaan voisi tuomita myös vaadittua ankaramman rangaistuksen. Jos tuomioistuimien katsoisi, että asiassa tulisi tuomita syyttäjän esittämää ankarampi rangaistus, vastaajalle olisi varattava tilaisuus tulla kuuluksi.

Korkein oikeus toteaa, että ehdotus toteutuessaan parantaisi vastaajan asemaa kirjallisessa menettelyssä. Se antaisi vastaajalle paremmat edellytykset harkita luopumista oikeudesta suulliseen käsittelyyn ja edistäisi kontradiktorisen periaatteen toteutumista kirjallisessa menettelyssä, jossa edellytykset sanotun periaatteen parhaalle mahdolliselle toteutumiselle ovat rajoitetummat kuin suullisessa menettelyssä. Korkein oikeus pitää ehdotuksen toteuttamista tärkeänä.

Lisäksi säännöksiä asianomistajan suostumuksesta kirjalliseen menettelyyn tarkennettaisiin, ja vastaajan ilmoitukselle teon tunnustamisesta ja suostumisesta kirjalliseen menettelyyn säädettäisiin määräaika. Näiltä osin korkeimmalla oikeudella ei ole huomautettavaa ehdotuksesta.

Itä-Suomen hovioikeus pitää kirjallista menettelyä koskevia täsmennysehdotuksia kannatettavina. Itä-Suomen hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että kirjallista menettelyä koskevien säännösten tulisi olla käräjäoikeuksissa tehokkaassa käytössä henkilöstöresurssien tarkoituksenmukaiseksi käyttämiseksi ja kustannusten säästämiseksi.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että syyttäjän kannanotolla rangaistuksen enimmäismäärästä ei voi sitoa tuomioistuimen harkintavaltaa. Siinä tapauksessa, että

tuomioistuin päätyy syyttäjän esittämää ankarampaan rangaistukseen, vastaajaa tulisi kuulla kirjallisesti tai toimittaa asiassa pääkäsittely.

Turun hovioikeudella ei tältä osin ole huomautettavaa työryhmän ehdotuksen osalta.

Vaasan hovioikeus toteaa, että mietinnön sivulla 41 lausutaan, että syyttäjän tulisi esittää nimenomainen seuraamuskananotto, joka sisältäisi myös syyttäjän esittämän rangaistuksen enimmäismäärän. Sitä perustellaan sillä, että ”jos vastaaja saisi tietää vaaditun rangaistuksen enimmäismäärän, hän voisi ottaa tämän huomioon arvioidessaan suostumustaan kirjalliseen menettelyyn. Kun menettelyn ennakoitavuutta vastaajan näkökulmasta parannetaan, menettelyn käytön voidaan arvioida lisääntyvän.” Myös sivulla 47 mainitaan rangaistuksen enimmäismäärä. Sen sijaan yksityiskohtaisissa perusteluissa (sivu 76) lausutaan, että tuomioistuin ei olisi sidottu syyttäjän rangaistusvaatimukseen ja myös ehdotettu säännös (ROL 5 a luku 2 § 1 momentti) näyttää antavan harkintavaltaa.

Kirjalliseen menettelyyn ohjautuvat ns. massarikokset ja useimmiten niitä käsittelee nuorehko syyttäjä. Uudet säännökset eivät saa johtaa siihen, että käytännössä kokemattomat syyttäjät määräisivät rangaistuskäytännön suunnan, vaan tuomiovallan käyttö kuuluu tuomioistuimille. Mikäli käräjäoikeuden tuomari haastehakemuksen saapuessa havaitsee, että vaadittu rangaistus tuntuu liian alhaiselta, tulisi asia ohjata pääkäsittelyyn. Vaihtoehtoisesti voitaisiin käyttää kuulemismenettelyä, mutta nykyiset säännökset oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a § luvun 3 §:n 2 momentissa lienevät jääneet hyvin vähälle käytölle eivätkä jouduta käsittelyä.

Etelä-Karjalan käräjäoikeus katsoo, että muutosesitykset, jotka eivät sinänsä ole merkittäviä, ovat kannatettavia. Jatkovalmistelussa voitaisiin ottaa harkittavaksi kirjallisen menettelyn käytön laajentaminen. Soveltamisalan kohtuulliselle laajentamiselle ei ole oikeusturvaan liittyviä esteitä.

Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa, että kirjallisen menettelyn osalta mietinnössä ehdotetaan, että haasteen tiedoksiannon yhteydessä vastaajalle tulee antaa tietoa syyttäjän vaatimasta rangaistuslajista ja rangaistuksen enimmäismäärästä. Etelä-Savon käräjäoikeus katsoo, että ehdotusta ei voi kannattaa.

Rangaistuksen määrääminen rikosasiassa on tuomioistuimen tehtävä. Syyttäjän rooliin ei sovi ”maksimirangaistuksen ilmoittaminen” – minimirangaistusta koskevan näkemyksen esiin tuominen sen sijaan kuvaa syyttäjän arviointia mittaamisperusteiden soveltamisen lopputuloksesta lievimmillään ja antaa vastaajalle mahdollisuuden arvioida, miten hän haluaa osallistua oikeudenkäyntiin.

Jos syyttäjä esittää käsityksensä maksimirangaistuksesta, vastaaja saa perustellun aiheen olettaa, että rangaistus ei voi olla tätä ankarampi. Jos tuomari arvioi haastetta antaessaan, että todennäköinen seuraamus voi olla syyttäjän esittämää maksimirangaistusta ankarampi, on tuomioistuimen varattava vastaajalle tilaisuus tulla seuraamuksen osalta kuulluksi. Tämä merkitsi joko erillistä haasteen tiedoksi antamisen kuulemismenettelyä tai asiassa annettavan haasteen määräyksiin erillisen ja selkeän huomautuksen siitä, että tuomioistuin voi tuomita ankaramman seuraamuksen kuin mitä syyttäjä on seuraamuskannanotossaan lausunut. Ensin mainittu lisää tuomioistuimen työtä ja viivästyttää oikeudenkäyntiä, jälkimmäinen on omiaan antamaan vastaajalle kuvan siitä, että tuomari on jo arvioinut rangaistusta vastaajaa kuulematta ja että seuraamus tulisi poikkeamaan syyttäjän seuraamuskannanotosta. Tämä voi edelleen myös johtaa "turhaan puolustautumiseen".

Syyttäjien tuleekin sisällyttää haastehakemuksiinsa näkemyksensä tuomittavan rangaistuksen vähimmäismäärästä. Mikäli kysymyksessä on tilanne, jossa eri seuraamuslajit ovat mahdollisia, syyttäjän tulee ilmaista tämä kannanotossaan.

Vastaajan oikeusturvaa voidaan parantaa kirjallisen menettelyn asioissa selkeyttämällä vastaajalle annettavia ohjeita ja kiinnittäen huomiota siihen, että vastaaja voi tunnustuksensa ja syytteen oikeaksi myöntämisen lisäksi antaa käräjäoikeudelle lausuman rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavista seikoista. Tuomareiden käsityksen mukaan vastaajat eivät juuri lainkaan lausu kirjallisen menettelyn asioissa muutoin kuin palauttamalla suostumuslomakkeen.

Mietinnössä viitataan perustuslakiin ja katsotaan, että kirjallisen menettelyn soveltamisalaa ei ole tarpeellista laajentaa. Perustuslaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, EU:n lainsäädäntö tai muutkaan kansainväliset sopimusvelvoitteet eivät kuitenkaan aseta estettä kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentamiselle siten, että nykyinen ROL 5a luvun 5 § kumotaan ja velvollisuus varata vastaajalle tilaisuus suullisen lausuman antamiseen lainkohdan tilanteessa poistetaan. Tämän myötä kirjallisen menettelyn hyödyt toteutuvat koko menettelyn soveltamisalalla (tuomittava rangaistus korkeintaan 9 kuukautta vankeutta). Vastaajan oikeusturva ei vaarantuisi, koska hän voisi antaa kirjallisen lausuman ja jos tuomioistuin lausuman johdosta tai muutoin harkitsisi vastaajan oikeusturvan edellyttävän suullisen käsittelyn toimittamista, siihen olisi mahdollisuus.

Muutosesitys liittyen asianomistajan suostumukseen kirjallisessa menettelyssä on kannatettava.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että syyttäjän seuraamuskannanoton kirjaaminen lakiin selkiyttää tilannetta, vaikka vastaakin pitkälti jo käytössä olevaa menettelytapaa. Muutos on kannatettava.

Asianomistajan suostumuksen osalta tarkennettavaksi ehdotetut seikat selkiyttävät tilannetta ja osin keventävät menettelyä. Muutos on kannatettava.

Vastaajan tunnustamiselle ja suostumukselle ehdotettavalla 14 vuorokauden ohjeellisella määräajalla ei ole vaikutusta käräjäoikeuden menettelyn kannalta. Se ei sitä kevennä, joskaan ei myöskään vaikeuta. Kuten ehdotukseen on kirjattu, sen tarkoitus onkin ennen kaikkea keventää menettelyä käytettäessä niin sanottua syyttäjähastetta. Käräjäoikeuden kannalta muutoksella ei ole merkittävää vaikutusta.

Vantaan käräjäoikeus katsoo, että muutosehdotukset ovat kannatettavia. Vastaavat pitkälti jo käytössä olevia menettelytapoja. Vantaalla annetaan nykyään aikaa 1 viikko vastaajalle eli ehdotettu ohjeellinen 2 viikkoa on perusteltu.

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto toteaa, että 14 päivän kategorinen määräaika suostumukselle on hyvä lisäys verrattuna nykytilanteeseen. Syyttäjän ei esimerkiksi päivystäessään tai muutoin kiireellisessä tilanteessa tarvitse erikseen selvittää kulloinkin käräjäoikeudelle sopivaa vastausaikaa. Laki ehdotetussa muodossaan toivotavasti lisää kirjallisen menettelyn käyttöä ja mahdollistaa siltäkin osin syyttäjien keskittymisen vaativiin rikosasioihin.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että työryhmä on pohtinut kirjallista menettelyä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön ja perustuslain perusoikeusmyönteisen tulkinnan valossa. Edelleen Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että ilmeisesti menettelyn laaja käyttö (Helsinkiä lukuun ottamatta) on jossain määrin pelästyttänyt työryhmän jäsenet. Mietinnön sivulla 39 siteeratut perustuslakivaliokunnan kannanotot suullisen käsittelyn puolesta ja maininnat kirjallisesta menettelystä poikkeuksena pääsääntöön kuvaavat hyvin näitä pelkoja.

Vielä edellä mainitussa arviomuistiossa päädyttiin esittämään vaihtoehtoja kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamisesta. Nyt työryhmä lausuu yksiselitteisenä kantanaan, ettei ole aiheellista laajentaa kirjallisen menettelyn soveltamisalaa tai korottaa menettelyssä tuomittavaa enimmäisrangaistusta. Kantaa perustellaan perustuslain vaatimuksilla. Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että vaikka heidän lisäksi joidenkin muidenkin syyttäjänvirastojen syyttäjät esittävät määrällisesti noin 50 % haastehakemuksista ratkaistavaksi kirjallisessa menettelyssä, käräjäoikeudet kaikkialla Suomessa ratkaisevat tosiasiallisesti enimmillään noin 40 % kaikista rikosasioista kirjallisessa menettelyssä. Näin ollen vähäiset muutokset menettelyn soveltamisalassa tai tuomitavassa enimmäisrangaistuksessa pysyttäisivät menettelyn todennäköisesti edelleen poikkeuksena pääsäännöstä.

Joka tapauksessa käräjäoikeuksien istuntokäsittelyyn etenee edelleen juttuja, jotka voitaisiin käsitellä kirjallisessa menettelyssä (mietintö s. 39). Ratkaisuksi työryhmä esittää syyttäjän seuraamuskannanoton terävöittämistä. Syyttäjän tulisi jatkossa esittää kantansa enimmäisrangaistuksesta. Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että jo nyt valtaosaan niistä haastehakemuksista, joita esitetään kirjalliseen menettelyyn, sisältyy syyttäjän konkreettinen seuraamuskannanotto. Tosin se esitetään nykyisin useasti syyttäjän vähimmäisrangaistusvaatimuksena (tuomittava vähintään - - - pituiseen vankeusrangaistukseen). Tuomarit kuitenkin tulkitsevat kokemuksemme mukaan nämä kannanotot usein rajana, jota ei tule ylittää. Muutos vaatii syyttäjiltä jatkossa vähäisiä tarkistuksia työtapoihinsa. Nähtäväksi jää, tuleeko uudistus lisäämään vastaajien hakkuutta suostua kirjalliseen menettelyyn.

Oulun syyttäjänvirasto katsoo, että ROL 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4-kohtaan ehdotettu muutos on järkevä. Sellaisenaan se tuskin kuitenkaan lisää kovinkaan paljoa menettelyn käytettävyyttä. Puutteet tässä suhteessa esitutkinnassa on nykyisin pyritty paikkaamaan hankkimalla asianomistajalta jälkikäteen kirjallinen suostumus.

Syyttäjähdistys toteaa, että mitään merkittävää muutosta ei esitetä. Kirjallisen menettelyn edellytykset (prosessiin suostumus, teon tunnustus, asian selvyys) huomioiden sen soveltamisalan laajentamiselle ei kuitenkaan ole tosiasiallisia tai oikeusturvaan liittyviä esteitä.

Voidaan kysyä, minkä lisäarvon tuottaa se, että jutun ratkaiseva käräjätuomari näkee vastaajan henkilökohtaisesti. Tällä tapahtumalla sinänsä ei pitäisi olla merkitystä asiassa tehtävän ratkaisun kannalta. Rangaistuksen mittaaminen perustuu näissä prosesseissa ennen muuta tunnustettuun tekoon eikä ole estettä sille, että vastaaja myös kirjallisessa menettelyssä halutessaan itse tai avustajansa avustuksella tuo ilmi muita seikkoja. Edelleen jutun ratkaiseva tuomari tai vastaaja tai kuka tahansa muu prosessin asianosainen voi aina ohjata jutun suulliseen prosessiin. Kun muutoinkin ehdotetaan vastaajan lisääntyvää mahdollisuutta olla poissa prosesseista, on ristiriitaista, ettei kirjallisen menettelyn soveltamisalaa samalla esitetä laajennettavaksi rangaistusarvoltaan vakavampiin rikoksiin.

Soveltamisedellytysten jättämistä ennalleen on perusteltu lähinnä perustuslain vaatimuksilla, jonka mukaan suullisen prosessin pitäisi olla pääsääntö. Pääsäännön ja poikkeuksen määrittely juttujen prosentuaalisesti toteutuneen käsittelytavan mukaan on kuitenkin väärä lähtökohta. Lisäksi, kun otetaan huomioon sakkomenettelyssä käsiteltävät asiat, lienee niin, että valtaosa rikosasioista jo nyt tosiasiallisesti käsitellään Suomessa muualla kuin käräjäoikeuden suullisessa käsittelyssä. Esityksessä todettiin perustuslain säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukai-

seen oikeudenkäyntiin. On vähäinen poikkeus suullisen prosessin pääsäännöstä, jos selvissä asioissa teon tunnustaneen epäillyn asiat käsitellään kirjallisessa menettelyssä silloin, kun kaikki jutun osapuolet (mukaan lukien vastaaja) siihen suostuvat ja myös asian ratkaiseva kärjäoikeus pitää menettelyä soveliaana. Kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentaminen ei rajoittaisi prosessin kulmakiveksi mainittua syytetyn oikeutta olla itse paikalla oikeudenkäynnissä eikä sillä olisi vaikutusta paikallaolovelvollisuuteen, joka seuraa siitä, että syytettyä on tarpeen kuulla.

Kirjallisen menettelyn soveltamisalaa voidaan hyvin laajentaa poistamalla siitä erityiset rangaistusmaksimit. On turha pelko, että syyttäjät ohjaisivat tai kärjätuomarit hyväksyisivät kyseiseen prosessiin juttuja, jotka eivät sinne laatunsa vuoksi selvästi kuulu. Myöskin vaatimuksesta vastaajan täysi-ikäisyydestä voitaisiin luopua. Näitä juttuja voidaan kuitenkin lain mukaan käsitellä myös vastaajan läsnä olematta, miksi ei lain mukaan myös kirjallisesti. Henkilöön liittyvän lähikontaktin alaikäiseen rikosten tekijään ottaa aina poliisi ja sosiaalitoimi.

Tuomariliitto pitää hyvänä ehdotusta siitä, ettei esitutinnan jälkeen annettavalta asianomistajan suostumukselta edellytettäisi enää kirjallista muotoa. Kerrottu muutos nopeuttaa kirjallisen menettelyn rikosasioiden käsittelyaikoja ja yksinkertaistaa menettelytapoja.

Mietinnössä ehdotetaan kirjallisen menettelyn osalta, että vastaajalle olisi annettava haastehakemuksen yhteydessä tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän. Tuomariliitto toteaa, että edellä kerrottu on sinällään jo paljolti nykyisin käytössä, mutta pitää hyvänä sitä, että käytännön yhdenmukaistamiseksi asiasta säädettäisiin lain tasolla. Tuomariliitto korostaa kuitenkin sitä, että kysymyksessä on vain syyttäjän kannanotto seuraamuksesta ja ettei tuomioistuimien ole sidottu siihen rangaistusseuraamusharkinnassaan. Kirjallisen menettelyn haasteasiakirjoja tulisi täydentää tätä koskevalla maininnalla, jotta vastaajille ei jäisi seuraamuskannanoton luonteesta virheellistä käsitystä.

Tuomariliitto ei pidä hyvänä muutoksena sitä, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 2 §:ssä säädettäisiin 14 päivän määräajasta, jonka kuluessa vastaajan tulisi haasteen tiedoksiannosta kirjallisesti ilmoittaa, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Tällaiselle erilliselle lainkohdasta ilmenevän määräajan asettamiselle ei ole tarvetta. Ehdotetun lainkohdan perusteluista nimenomaisesti ilmenee myös, että kerrottu määräaika ei olisi tuomioistuinta sitova, vaan vain sitä ohjaava (s. 75). Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että lakia on tulkittava sanamuotonsa mukaisesti, eikä sen sisällöstä voida säätää perusteluilla. Nyt kysymyksessä olevan määräajan kohdalla ehdotetun lainkohdan sanamuoto ja sen perustelut poikkeavat toisistaan.

Lisäksi tuomioistuin asettaa aina käytännössä itse määräajan kerrotun ilmoituksen tekemiselle, eikä säännöksen siten voida katsoa millään tavoin myöskään yhdenmu-
kaistavan tai nopeuttavan kirjallista menettelyä. Syyttäjähastetilanteiden osalta on
helposti valtakunnallisesti tai alueellisesti erikseen sovittavissa, mitä määräaikaa syyt-
täjät käyttävät haasteissaan, eikä tätä varten ole tarpeen asettaa laissa erillistä mää-
räaikaa. Tuomariliitto korostaa erityisesti myös sitä, että tarpeettomista määräajoista
lainsäädännössä tulisi ylipäänsä luopua ja sellaisten säätämistä tulisi välttää. Tuoma-
riliitto ehdottaakin, että lainkohdan sisältö vastaisi edelleen nykyisin voimassa olevaa
lainkohtaa, jonka mukaan kerrottu ilmoitus tulee tehdä ”tuomioistuimen määräämässä
ajassa”.

Professori Vuorenpää toteaa, että ehdotetun ROL 5a:2:n yksityiskohtaisista peruste-
luista pitäisi käydä ilmi, onko tarkoitettu, että lainkohdassa säädettävä syyttäjän ilmoit-
tus enimmäisrangaistusvaatimuksesta ei olisi syyttäjää sitova niissä tapauksissa,
joissa asia kuitenkin etenee suulliseen pääkäsittelyyn.

2.4 Yhden kosketuksen periaate

Paikallapysymisvelvollisuutta haasteen tiedoksiantamista varten koskevaa ehdotusta
kannattavat **oikeusministeriön oikeushallinto-osasto, oikeusministeriön krimi-
naalipoliittinen osasto, sisäministeriön poliisiosasto, sisäministeriön rajavartio-
osasto, EOAK, POHA, Tulli, VKSV, korkein oikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Ro-
vaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon kärjäoi-
keus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoi-
keus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Oulun kärjäoi-
keus, Satakunnan kärjäoikeus, Vantaan kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan syyttä-
jänvirasto, Oulun syyttäjänvirasto, Suomen haastemiehet, JHL ry, Lakimiesliitto,
Maallikkotuomarit ry ja Tuomariliitto.**

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto toteaa, että syyttäjälaitoksessa ns.
yhden kosketuksen periaate on jo varsin laajassa käytössä. Syyttäjälaitoksessa on jo
pitkään ollut käytössä valtakunnallinen haastepäivystysjärjestelmä, jonka puitteissa on
hoidettu mm. vaikeasti tavoitettavien vastaajien haastaminen pääkäsittelyyn tai kirjal-
liseen menettelyyn. Päivystysjärjestelmää laajennettiin 28.4.2017 lukien koskemaan
viikonloppujen ja arkipyhien lisäksi virastoaikojen jälkeinen aika arkipäivinä (lukuunot-
tamatta klo 00.00–08.00 välinen aika tiistaina – perjantaina).

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto katsoo, että paikallapysymisvelvollisuut-
ta haasteen tiedoksiantamista varten koskeva ehdotus on kannatettava ja muutoksel-
la voidaan arvioida osaltaan säästettävän sekä syyttäjien että tuomioistuinten resurs-

seja erityisesti vaikeasti tavoitettavien vastaajien osalta vältettäessä istuntojen peruuntuminen. Syyttäjälaitoksessa jo toteutettu valtakunnallisen päivystysjärjestelmän laajennus tukee muutoksen käytännön vaikutuksia.

Sisäministeriön poliisiosasto toteaa, että esitutkinta päättyy siihen hetkeen, kun poliisin rikosilmoitusjärjestelmään kirjataan merkintä asian siirtymisestä syyttäjälle. Järjestelmään jää tästä aikaleima. Sisäministeriön poliisiosasto katsoo, että kuuden tunnin aikaa on pidettävä varsin kohtuullisena.

Sisäministeriön poliisiosasto toteaa, että yhden kosketuksen periaatteen toimintamallin tulee toimia myös viikonloppuisin, jolloin prosessiekonomisesti sillä saavutetaan pitkällä aikavälillä todellista hyötyä. Toimintamalli aiheuttaa syyttäjille uudenlaisen tilanteen päivystyksen muodossa. Epäiltyjen säilytys, ruokailu ja tulkkien järjestäminen sekä työaikojen venyminen lisäävät jonkin verran poliisin kuluja. Yhden kosketuksen periaatteen toteuttaminen edellyttää poliisin ja syyttäjän sujuvaa yhteistyötä sopivien juttujen tunnistamisessa ja nopeutetun esitutkinnan toteuttamisessa. Kyseistä toimintamallia on jo toteutettu muun muassa pääkaupunkiseudulla, josta kokemukset ovat siirrettävissä muualle maahan.

Sisäministeriön rajavartio-osaston näkemyksen mukaan ehdotettu toimivaltuus on tarkoituksenmukainen ja tarpeellinen. Säännös tehostaisi jo entisestään hyvin toimivaa yhden kosketuksen periaatteen toimintamallia. Rajavartiolaitoksen tutkimissa rikosasioissa rikoksesta epäilty on usein ulkomaalainen, jonka tavoittaminen esitutkinnan päätyttyä haasteen tiedoksiantoa varten on vähintäänkin epävarmaa. Ehdotettu toimivaltuus olisi tarpeellinen myös esimerkiksi silloin, kun Rajavartiolaitos rajanylityspaikalla havaitsee epäillyn rikoksen ja rikoksesta epäilty olisi heti esitutkinnan päättymisen jälkeen poistumassa maasta.

Sisäministeriön rajavartio-osasto kiinnittää huomioita lisäksi siihen, että Rajavartiolaitoksella on tällä hetkellä käytössään ainoastaan sellaisia omia säilytystiloja, jotka on hyväksytty vapautensa menettäneiden henkilöiden säilytykseen enintään 12 tunnin ajan. Tämän jälkeen henkilö tulee siirtää Rajavartiolaitoksen tiloista poliisin säilytystiloihin. Rajavartio-osasto pitää perusteltuna ja tarpeellisena, että ehdotetun 2 a §:n mukainen rikoksesta epäillyn paikallapysymisvelvollisuus koskisi myös niitä tilanteita, joissa rikoksesta epäilty jouduttaisiin siirtämään Rajavartiolaitoksen toimipaikasta poliisin säilytystiloihin.

EOAK on katsonut (EOAK/2774/2016), että paikallapysymisvelvollisuudesta tulee säätää lakitasolla, kuten nyt ehdotetaankin. EOAK pitää ehdotusta kannatettavana. EOAK näkee kuitenkin haasteita asian mahdollisesti edellyttämien hallinnollisten järjestelyiden kuten tulkkauksen ja oikeudellisen avun turvaamisessa käytettävissä olevassa lyhyessä ajassa.

Ehdotettu enintään kuuden tunnin paikallapysymisvelvollisuus esitutkintaviranomaisen toimipaikalla on sidottu esitutkinnan päättämishetkeen. Perusteluiden mukaan esitutkintaviranomaisen tulisi tehdä esitutkinnan päättämisestä Patja-merkintä. Lain voimaan tulon edellyttämällä tietojärjestelmämuutoksilla ilmeisesti viitataan juuri tähän päättämisaikakohdan merkitsemistarpeeseen (s. 81 ja 82).

Koska kyse olisi vapaudenriiston mahdollistavasta toimivaltuudesta, EOAK pitää selvänä, että esitutkinnan päättämishetki tulee merkitä minuuttitarkkuudella. EOAK:n näkemyksen mukaan esitutkinnan päättämisen ajankohdan merkitsemisestä Patja-tietojärjestelmään ja tulostettavaan esitutkintapöytäkirjaan tulisi säätää oikeusnormin tasolla, jollei esitutkintalaissa niin ainakin valtioneuvoston asetuksessa esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014).

POHA katsoo, että ehdotus on ennen kaikkea kannatettava ja selkeyttää vallitsevaa oikeustilaa. Ensinnäkin toimivaltuus tehostaa varsinkin ulkomaalaisten, vailla vakinaista osoitetta olevien sekä vaikeasti tavoitettavissa olevien henkilöiden rikosoikeudellisen vastuun toteutumista tehostamalla esitutkinta- ja syyteharkintaprosessia. Nykyiselläänkin poliisi hyödyntää suhteellisen tehokkaasti syyttäjähastetta esitutkintayhteistyössä syyttäjän kanssa. Tätä varten poliisilla on varsin kattavat toimivaltuudet esitutkintalaissa. Poliisilla on mahdollisuus esitutkinnan aikana velvoittaa rikoksesta epäiltyä olemaan läsnä esitutkinnassa 12–24 tuntia esitutkintalain 6 luvun 5 §:n perusteella. Lisäksi epäiltyä on voitu pitää esitutkintalain 6 luvun 6 §:n perusteella lukitussa tilassa.

Toiseksi nyt ehdotettu toimivaltuus mahdollistaa epäillyn velvoittamisen olemaan esitutkintaviranomaisen toimipaikassa enintään kuusi tuntia esitutkinnan päättymisen jälkeen, jolloin poliisilla ei ole mahdollisuutta hyödyntää esitutkintalain 6 luvun 5 §:n toimivaltuuksia. POHA toteaa, että uusi säännös vastaa kysyntään koskien varsinkin niitä tilanteita, joissa esitutkinta on muuten valmis, mutta epäiltyä ei ole syystä tai toisesta tavoitettu. Tällaisen epäillyn kohdalla poliisi tavoittaa hänet joissain vaiheissa, velvoittaa hänet olemaan aluksi läsnä esitutkinnan suorittamisen ajan esitutkintalain 6 luvun 5 §:n perusteella, mutta hänen asiansa loppuun hoitamiseksi poliisi tarvitsee ehdotettua uutta säännöstä, koska esitutkinta päätetään ja asia lähetetään syyttäjälle syyteharkintaan syyttäjähasteen antamista varten.

Kolmanneksi selkeä toimivaltuussäätely selkeyttää esitutkinnan päättämistä. Poliisin ei tarvitse viivyttää esitutkintaa yhtään pitempää vaan kun se on mahdollista, esitutkinta saadaan päättää epäillyn kuulustelun ja muiden toimenpiteiden jälkeen. Päättämisen jälkeen epäiltyä voidaan pitää tarvittava aika läsnä syyttäjän määräyksellä syyttäjähasteen tiedoksiantoa varten.

Lisäksi POHA toteaa, että aikavaatimukset huomioon ottaen järjestely toteutuakseen vaatii hyvää yhteistyötä poliisin ja syyttäjän välillä sekä syyttäjän puolelta valmiudet reagoida nopeasti mm. päivystysjärjestelmän kehittämisellä.

Edelleen POHA toteaa, että mietinnön sivulla 59 tietojärjestelmiä koskevassa 4.6 kohdassa ei ole huomioitu vaikutuksia poliisin tietojärjestelmiin vaikka ehdotuksella tällaisia vaikutuksia on poliisiasian tietojärjestelmään (Patja). Patja ei pysty tällä hetkellä toiminnallisesti toteuttamaan työryhmän ehdottamia muutoksia tai vaatimuksia. Patjan toiminnalliset puutteet liittyvät esitutinnan päättämiseen sekä pakkokeinon kirjaamiseen.

Syyttäjän syyteharkinta ei ole mahdollista, jos poliisi ei pääte Patjassa olevan rikosasian tutkintaa ja lähetä asiasta tietoa Patjasta syyttäjän Sakari-käyttöjärjestelmään. Esitutkinta-asian lähettäminen syyttäjän Sakariin on syyteharkinnan ehdoton edellytys. Tämän takia poliisi joutuu nykyisin joka tapauksessa aina päättämään esitutinnan tietojärjestelmässä voidakseen lähettää asian Sakariin.

Päättäminen täytyy tehdä, vaikka tutkinta ei tosiasiallisesti olisikaan päättynyt. Esimerkiksi ulkomaalaisen rattijuopumustapauksessa, jossa poliisi joutuu hankkimaan Rikosteknisen laboratorion lausunnon epäillyn veren alkoholipitoisuudesta, on esitutkinta käytännössä kesken niin kauan, kunnes lausunto veren alkoholipitoisuudesta saapuu. Kuitenkin tällaisissa tilanteissa poliisi joutuu syyttäjähasteen takia päättämään esitutinnan Patjassa, jotta asia voidaan lähettää Sakari-järjestelmään syyteharkintaa ja syyttäjähastetta varten. Esitutkinta on kuitenkin kesken, joskin esitutkinnassa on hankittu tässä vaiheessa jo tarvittava näyttö syyttäjän syyteharkintaa varten.

Poliisin tulee siis päättää asia ja esitutkinta Patjassa ennen kuin se voidaan lähettää syyteharkintaan. Tämän jälkeen poliisi ei voi tehdä Patjaan enää kirjauksia. Tämä vaikuttaa myös pakkokeinopöytäkirjojen kirjaamiseen. Avoinna olevaa esitutkinta-asiaa ei voi päättää, jos jutulla on avoin henkilöön kohdistuva pakkokeinopöytäkirja tai mikä tahansa muu pakkokeino. Sen lisäksi pakkokeinoa ei voi kirjata suljettuun esitutkinta-asiaan.

Mietinnön sivulla 81 on todettu, että vapauden menetyksestä on tehtävä asianmukainen merkintä poliisiasian tietojärjestelmään. Patjan nykyisellä toiminnalla ei ole mahdollista kirjata henkilöä kiinniotetuksi poistumisen estämiseksi ja päättää esitutkinta-asiaa Sakariin ja syyttäjälle syyteharkintaan lähettämistä varten. Ei ole myöskään mahdollista kirjata henkilöä kiinniotetuksi jo päätettyyn esitutkinta-asiaan.

Mietinnössä esitetty toimivaltuussäätely edellyttää Patjaan uusia määräyksiä ja määritysten toteutuksia. Patjassa pitäisi pystyä kirjaamaan pakkokeinopöytäkirja päätet-

tyyn ja Sakari-käyttöjärjestelmään lähetettyyn juttuun. Määrittämissä tulee huomioida myös kaikki muut mahdolliset käyttötapaukset. Ilman Patjaan tehtäviä muutoksia, mietinnössä ehdotettuja uudistuksia ei voida toteuttaa mietinnön tarkoittamalla tavalla.

Poliisiasiain tietojärjestelmään tehtävät muutokset aiheuttavat kertaluontoisia kustannuksia, jotka on otettava huomioon asian jatkovalmistelussa.

Korkein oikeus on arviomuistiosta antamassaan lausunnossa pitänyt kannatettavana niin sanotun yhden kosketuksen periaatetta rikosasioiden käsittelyjen peruuntumisten ehkäisemiseksi ja käsittelyaikoihin vaikuttamiseksi.

Korkein oikeus toteaa, että paikallapysymisvelvoitteessa on kyse vapaudenriidosta ja henkilön liikkumisvapauden rajoittamisesta lakimääräisen velvoitteen täyttämisen turvaamiseksi. Tällaisen vapautteen kohdistuvan toimivallan tulee perustua lakiin ja olla säädetty niin, ettei laki tai sen soveltamiskäytäntö jätä sijaa mielivallalle. Ehdotetun säännöksen on sinänsä katsottava täyttävän vaaditut edellytykset.

Säännöksen varsinaiset haasteet liittyvät soveltamiskäytäntöön. Vapaudenriiston laillisuuden todentamiseksi esitutinnan päättymisajankohta tulee kirjata tarkasti. Käytännön menettelytapojen tulee turvata myös se, ettei lain sallimasta kuuden tunnin paikallapysymisvelvoitteesta tule pääsääntöä. Tämä edellyttää esitutinnan ja syyttäjien saumatonta yhteistoimintaa niin, että syyttäjähasteet mielletään kiireellisiksi tehtäviksi ja syyteharkinta toimitetaan välittömästi esitutinnan antaessa siihen edellytykset. Syyttäjähasteita käytetään usein ulkomaalaisten epäiltyjen asioissa, mikä edellyttää yleensä tulkin käyttämistä epäillyn informoimisessa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 § 2 artiklan mukaisesti vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämällään kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet. Lisäksi yleissopimuksen 6 § 3 a artiklan mukaan rikoksesta syytetyllä on oikeus saada viipymättä yksityiskohtainen tieto häneen kohdistettujen syytteiden sisällöstä ja perusteista hänen ymmärtämällään kielellä. Koska syyttäjähaste annetaan tilanteessa, jossa asia käsitellään menettelyssä, jossa henkilökohtaista läsnäoloa ei vaadita, ja epäilty voi poistua maasta heti haasteen tiedoksiantamisen jälkeen, epäillyn asianmukaisesta informoimisesta on voitava huolehtia säädetyn paikallapysymisvelvoitteen aikarajan puitteissa. Korkein oikeus toteaa, että asian jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota mainittuihin säännöksen soveltamiskäytännön edellyttämiin seikkoihin.

Oulun syyttäjänviraston mukaan yhden kosketuksen periaatteen käyttöä tulisi tuntuvasti lisätä. Rikollisuus kansainvälistyy ja myös kotimaan rajojen sisäpuolella näyttää liikkuvan paikasta toiseen siirtyviä henkilöitä, joilla on entistä useammin selvittävää myös oikeuslaitoksen kanssa. Usein nämä henkilöt ovat asunnottomia tai ainakin heidän tietonsa viranomaisten rekistereissä ovat vanhentuneet. Jotta heidät voitaisiin

heti esitutinnan päätyttyä haastaa ja kutsua asiansa tuomioistuinkäsittelyyn, syyttäjällä täytyy olla muutama tunti aikaa valmistella haastehakemusta ja siihen liittyviä asiakirjoja. Oulun syyttäjänvirasto katsoo, että esitetty kuuden tunnin aika, jonka rikoksesta epäilty enintään joutuisi pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa, on varsin kohtuullinen. Ilmeisesti valtaosassa asioita aika tulisi asettumaan huomattavasti alle kuuden tunnin.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että syyttäjän määräys voinee olla myös suullinen mutta dokumentoinnin kannalta vapaamuotoinen kirjallinen määräys lienee suositeltavaa.

Suomen haastemiehet JHL ry toteaa, että esitetty ehdotus on erittäin kannatettava sekä tarkoituksenmukainen. Ulkomaalaiset "vastaajat" katoavat usein jäljettämiin ja vievät monen eri viranomaisen aikaa kun heidän olinpaikkaansa selvitetään. Myös Suomessa kirjoilla olevien henkilöitten tavoittamisessa on joskus suuria vaikeuksia. Heillä voi olla, eri rekistereissä, useampi asuinosoite joista mikään ei pidä paikkaansa. Mikäli henkilön "paikallaanpysymisestä" menisi tieto myös haastemiehelle, niin kaikki muutkin ko. henkilölle tarkoitetut tiedoksiannot voitaisiin hoitaa samalla kertaa. Ongelman muodostaa tiedonkulku. Mikäli henkilö on kiinni esim. Rovaniemellä ja hänen kotipaikkansa on Turku ja henkilöön kohdistuvat muut tiedoksiannot ovat Turussa. Erityisesti viikonloppu ja ei virka-aika huomioiden.

Syyttäjähdistys kannattaa paikallapysymisvelvollisuutta koskevaa säännöstä. Syyttäjähdistys toteaa kuitenkin, että esitutinnan päättäminen on säädettävän kuuden tunnin määräajan alkamisajaksi hieman ongelmallinen, koska ei liene säännöstä, joka kellonajan tarkkuudella velvoittaisi päättämään esitutinnan jollakin tietyllä hetkellä. Normaalisti näissä asioissa kysymys lienee yhdellä epäillyn kuulustelulla hoidetusta tutkinnasta. Esitutinnan päättäminen voi kuitenkin vielä edellyttää esimerkiksi laboratoriokokeiden valmistumista.

Syyttäjähdistys toteaa, että ilmeisesti säännöksellä on tosiasiallisesti tarkoitettu, että epäilty on päästettävä poistumaan viimeistään kuuden tunnin kuluttua siitä, kun hän muutoin olisi vapaa poistumaan esitutkintaviranomaisen luota (kiinniotto tai pidättäminen päättyy tai viimeinen kuulustelu päättyy eikä edellytyksiä pakkokeinon käyttöön ole). Tämä hetki ei välttämättä ole sama kuin esitutinnan päättämisen hetki.

2.5 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Syytetyn läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevia muutosehdotuksia pitävät kannatettavina ***oikeusministeriön oikeushallinto-osasto, oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, EOAK, POHA, RISE, Verohallinto, Rovaniemen hovioikeus, Espoon kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Vantaan kärjäoikeus*** ja ***Oulun syyttäjänvirasto***

Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto kannattaa syytetyn läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevia muutosehdotuksia ja katsoo, että ne toisivat tarvittavaa joustoa asioiden käsittelyyn tuomioistuimissa. Voidaan olettaa, että uudistuksen myötä oikeudenkäyntien peruuntumiset syytetyn poissaolon vuoksi vähenisivät ja syytettyjä tarvitsisi noutaa oikeudenkäyntiin harvemmin. Näin ollen läsnäolovelvollisuuden järjestäminen ehdotetulla tavalla säästäisi eri tahojen, kuten tuomioistuimen, syyttäjän ja poliisin, resursseja. Välimatkat kärjäoikeuteen tulevat jossain määrin pidentymään verkoston kehittämisen myötä. Tämä puoltaa läsnäolovelvollisuuteen tehtäviä tarkistuksia. Ehdotus ei vaaranna syytetyn oikeusturvaa.

Sisäministeriön poliisiosasto toteaa, että syytetyn velvollisuus osallistua rikosoikeudenkäyntiin aiheuttaa poliisille jonkin verran kiireellisiä henkilöetsintätehtäviä. Poliisitoiminnassa pyritään löytämään etsintäkuulutetut oikeudenkäyntiä välttelevät henkilöt ja ottamaan heidät kiinni lain sallimissa rajoissa. Kumpaankin tehtävälajiin liittyy lisäksi kuljetukset ja vartioinnit.

Rikosjutun asianosaisille tulee olla oikeus itse päättää, vaatiiko hänen oikeusturvansa henkilökohtaista läsnäoloa tuomioistuimen pääkäsittelyssä. Sisäministeriön poliisiosasto toteaa, että velvollisuus tulee muuttaa oikeudeksi. Asia on lainsäädännöllisesti monimutkainen, mutta ehdottomasti kannatettava. Prosessiekonomisesti menettelyllä tullaan saamaan hyötyä sekä oikeudenkäyntien sujuvuuden että kustannusten osalta koko viranomaisprosessiin.

Vakavien rikosten osalta, joissa seuraamuksena voi olla välitön vangitseminen, tulee kuitenkin jättää tuomioistuimille harkintavalta velvoittaa syytettyä osallistumaan henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.

EOAK toteaa, että läsnäolovelvollisuuden lieventämisellä pyritään prosessin tehostamiseen ja nopeuttamiseen. Haastetun vastaajan poissaoloista johtuvista pääkäsittelyn lukuisista peruuntumisista koituvia haittoja on pidettävä epäkohtana nykyjärjestelmässä. Ehdotus ottaa EOAK:n näkemyksen mukaan tasapainoisesti huomioon syytetyn

oikeuden halutessaan puolustautua henkilökohtaisesti tai avustajansa välityksin ja toisaalta sen, että kaikissa tilanteissa syytetyn henkilökohtainen läsnäolo ei ole välttämätöntä. EOAK katsoo, että ehdotettu OK 26 luvun 20 §:n uudistusehdotus on perusteltu korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2015:14 todetuin perustein.

RISE pitää ehdotettuja muutoksia hyvinä, koska läsnäolovelvollisuuden lieventäminen tehostaisi ja nopeuttaisi rikosprosessia. Syytetyllä olisi kuitenkin edelleen aina oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Peruuntuneiden oikeudenistuntojen ja niistä aiheutuvien kustannusten määrä vähentyisi. Toisaalta etenkin nuorten syytettyjen olisi edelleen hyvä saapua henkilökohtaisesti paikalle oikeudenkäyntiin, jotta he ymmärtäisivät paremmin asian merkityksen ja rikokseen tekemiseen puuttuminen tuntuisi konkreettiselta.

Tavoitteena on myös vähentää vankikuljetuksista aiheutuvia kustannuksia. Säästövaikutuksia on tarkemmin arvioitu jäljempänä videoyhteyden käytön laajentamista koskevan muutosehdotuksen kohdalla.

Tullilla ei ole tältä osin huomautettavaa työryhmän ehdotuksesta.

Verohallinto toteaa, että ehdotetun muutoksen vaikutusta verorikosasioiden käsittelyjen peruuntumiseen on vaikea arvioida. Vaikka poissaolevan syytetyn avustaja olisi paikalla, tuomioistuimien voi pitää syytetyn kuulemista tarpeellisena. Muutosehdotus on kuitenkin kannatettava, koska vastaajan poissaolosta huolimatta istunnon toteuttamista voidaan ainakin harkita.

VKSV toteaa, että ehdotettu muutos oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisäisi mahdollisuuksia käsitellä asia vastaajan poissaolosta huolimatta, kunhan häntä edustaisi oikeudenkäyntiasiamies. Asian käsittely ROL 8 luvun 11 § ja 12 §:n nojalla ei perusteluiden mukaan kuitenkaan edellyttäisi asiamiehenkään läsnäoloa. Vastaaja voitaisiin tuolloin suostumuksellaan tuomita poissaolostaan huolimatta enintään yhdeksän kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen, nykyisen kuuden kuukauden sijasta. VKSV pitää muutosehdotusta kannatettavana.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:ä koskeva muutosehdotus noudattelee Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä, ja korkein oikeus on ratkaisussaan KKO:2015:14 katsonut, että lainkohdan soveltaminen kyseisessä tapauksessa oli ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. VKSV toteaa, että muutosehdotuksessa jää kuitenkin epäselväksi se, millä edellytyksillä asia voitaisiin ratkaista valittajana olevan vastaajan poissaolosta huolimatta, kun hänen asiamiehensä on paikalla, ja milloin asian käsittelyä tulisi siirtää.

VKSV:n toteaa, että valittajana olevan vastaajan ei pitäisi saada pitkittää oman valituksensa käsittelyä ja samalla estää alioikeuden tuomitseman rangaistuksen täytäntöönpano, jättämällä tarkoituksellisesti saapumatta valituksensa käsittelyyn. Työryhmän mietinnön sivulla 73 esitetyn perusteella käsittely olisi mahdollista, vaikka pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu vastaaja jäisi pois, jos hänen asiamiehensä olisi paikalla.

VKSV:n mielestä tätä mahdollisuutta tulisi käyttää tehokkaasti, esimerkiksi järjestämällä suppea pääkäsittely tai kuuntelemalla valittajana olevan vastaajan alioikeudessa antama kuulustelukertomus tallenteelta, muun todistelun vastaanottamisen lisäksi. Vastaajan voitaisiin kuitenkin katsoa luopuneen oikeudestaan tulla henkilökohtaisesti kuulluksi omassa asiassa, jos hän on tarkoituksellisesti jäänyt pois pääkäsittelystä. Mahdollista tietenkin on, että laillisen esteen olemassaolo ilmenisi myöhemmin, jolloin asia voitaisiin joutua käsittelemään uudelleen. Tarvittaessa vastaaja voitaisiin myös yrittää noutaa samaan käsittelyyn.

VKSV:n mielestä hovioikeuden käsittelyä tulisi jatkossa muutenkin keventää ainakin siten, että alioikeudessa tallennettuja kuulustelukertomuksia voitaisiin käyttää sellaisenaan.

Korkein oikeus toteaa, että syytetyn ja myös vangitun vastaajan velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin olennaisesti.

Ehdotus toteutuessaan tarkoittaisi, että syytetyn, jota ei ole vangittu, ei lähtökohtaisesti tarvitsisi olla henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, vaikka hänelle voitaisiin tuomita asiassa pitkäkin vankeusrangaistus. Vain jos toinen tai molemmat ehdotetussa säännöksessä kuvatuista edellytyksistä täyttyisivät, syytetyn olisi saavuttava pääkäsittelyyn. Syytetyn henkilökohtainen kuuleminen pääkäsittelyssä jäisi tuomioistuimen lähes vapaaseen harkintaan erityisesti niissä tapauksissa, joissa hänen läsnäolonsa ei ole tarpeen asian selvittämiseksi. Järjestelmä olisi poikkeuksellinen kansainvälisessä vertailussa ja merkitsisi olennaista muutosta voimassa olevaan ja jo pitkään vallinneeseen oikeustilaan, jossa vahvana lähtökohtana on ollut, että rikosasian vastaajaa kuullaan henkilökohtaisesti tuomioistuimessa ennen vankeusrangaistukseen tuomitsemista.

Poikkeuksena tästä lähtökohdasta on ollut mahdollisuus käsitellä rikosasia joko kirjallisessa menettelyssä tai pääkäsittelyssä asianosaisen jäädessä saapumatta niin sanottuun poissaolokäsittelyyn, jonne hänet on haastettu uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Tällöin rangaistukseksi on voitu tuomita kirjallisessa menettelyssä enintään yhdeksän ja poissaolokäsittelyssä enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Ehdotettu avoin säännös voisi helposti johtaa hyvin erilaisiin käytäntöihin eri tuomioistuimissa ja eri tuomareiden johtamisessa käsittelyissä, koska asianosaisten velvoittaminen saapumaan jäisi ehdotetun säännöksen perusteella riippumaan kunkin kokoonpanon arviosta syytetyn kuulemisen tarpeellisuudesta. Epäyhtenäistä oikeuskäytäntöä olisi vaikea yhtenäistää muutoksenhakuasteiden ratkaisuilla.

Kuten ehdotuksen perusteluissa on todettu, rangaistuksen mittaamiseen liittyvien olosuhteiden selvittäminen voi edellyttää syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa pääkäsittelyssä. Korkein oikeus katsoo, että henkilökohtainen läsnäolo käräjäoikeudessa on pääsääntöisesti tarpeellista, kun käsitellään vakavaa rikosasiaa, josta vastaajalle voi seurata pitkä vankeusrangaistus. Ehdotetun kaltaisen varsin avoimesti muotoillun säännöksen ilmeisenä vaarana on, että vastaajaa ei tulisi kuulemaan henkilökohtaisesti kaikissa niissä tapauksissa, joissa se olisi tarpeellista asianmukaisen rangaistusharkinnan suorittamiseksi. Jollei vastaajaa kuulla henkilökohtaisesti käräjäoikeudessa, tähän seikkaan tulisi oletettavasti vetoamaan muutoksenhaussa, mikä voisi siirtää käsittelyn painopistettä epätarkoituksenmukaisella tavalla hovioikeuteen.

Korkein oikeus on arviomuistiosta antamassaan lausunnossa todennut, että syytetyn läsnäolovelvollisuutta tuomioistuimessa koskevan sääntelyn joustavoittaminen edellyttää, ettei yleinen etu vaadi syytetyn läsnäoloa. Asianosaisten oikeusturvaa ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien vaatimusten lisäksi huomioon on otettava myös rangaistusjärjestelmän uskottavuutta sekä rikosten ennaltaehkäisemistä koskevat näkökohdat. Korkein oikeus on pitänyt asiallisesti merkittävimpänä ehdotusta poistaa laista säännös, jonka mukaan vastaajaa ei voida laissa mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta tuomita vankeusrangaistukseen, jollei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä (ROL 8:13.1). Kysymys olisi periaatteelliselta kannalta merkittävästä muutoksesta kuulemisvelvollisuuteen, joka selvästi edellyttäisi tuekseen vakuuttavia perusteluja.

Korkein oikeus toteaa, että työryhmän mietinnössä ei ole pohdittu ehdotetun muutoksen merkitystä ja vaikutuksia korkeimman oikeuden mainitussa lausunnossa esittämien näkökohtien valossa eikä esitetty vakuuttavia perusteluja olennaista muutosta nykytilaan tarkoittavan ehdotuksen tueksi.

Jatkovalmistelussa tulisi tarkasti harkita edellä mainittuja näkökohtia ja sitä, milloin rikosasian vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä ja milloin läsnäolovelvoitteesta voitaisiin luopua. Erikseen tulisi harkita henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventämisen tarpeellisuutta ja edellytyksiä nuorten syytettyjen osalta. Myös oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaamiseksi henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta tulisi säätää riittävän täsmällisesti laissa.

Mietinnössä ehdotetaan lisäksi, että vastaaja voitaisiin poissaolostaan huolimatta tuomita nykyisen kuuden kuukauden sijasta enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistukseen, kun vastaaja on tuomioistuimelle ilmoittanut suostuvansa siihen. Ehdotusta on perusteltu ainoastaan sillä, että enimmäisrangaistus olisi tällöin sama kuin 5 a luvun kirjallisessa menettelyssä. Perusteluissa ei ole otettu huomioon, että kirjallinen menettely edellyttää, että vastaaja on nimenomaisesti tunnustanut syytteessä kuvatun teon ja nimenomaisella ilmoituksellaan luopunut oikeudestaan suulliseen käsittelyyn. Poissaolokäsittelyn osalta ei ole säädetty tällaisista syytetyn oikeusturvaa ja prosessuaalista asemaa korostavista edellytyksistä. Korkein oikeus toteaa, että sama enimmäisrangaistus ei siten ole riittävä peruste muuttaa lakia tältä osin.

Korkein oikeus toteaa, että työryhmä on ehdottanut oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n 1 momentin muuttamista ja pyrkinyt näin ottamaan huomioon ennakkopäätöksen KKO 2015:14 ja sen perustana olleen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Neziraj-ratkaisun. Jatkovalmistelussa tulisi kuitenkin vielä kiinnittää huomiota siihen, onko ehdotettu muutos riittävä vai onko tarpeen selvittää esimerkiksi pääkäsittelyyn kutsumista koskevia säännöksiä ja uuden säännöksen suhdetta 21 §:n 1 momenttiin. Korkein oikeus kiinnittää huomiota myös 20 §:n 2 momenttiin, joka sanamuodoltaan mahdollistaa (ääritilanteissa) valittajan vastapuolen, mutta ei valittajan itsensä määräämisen tuotavaksi pääkäsittelyyn.

Helsingin hovioikeus on jo arviomuistiosta antamassaan lausunnossa pitänyt perusteltuna, että vastaajan läsnäolovelvollisuutta lievennetään. Helsingin hovioikeus pitää esitystä tarkoituksenmukaisena. Se antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden harkita tarkoituksenmukaisen käsittelytavan kulloisessakin asiassa.

Valmistelussa olisi tullut pohtia sitä, pitäisikö alaikäisten vastaajien läsnäolovelvollisuuden olla tiukempi. Alaikäisille ei voitane antaa samanlaista valtaa itse päättää henkilökohtaisesta osallistumisestaan pääkäsittelyyn. Sinänsä tältäkin osin päätösvalta läsnäolosta jää tuomioistuimelle, mutta ilman säännöksiä käytäntö voi jäädä epäyhteneväiseksi.

Hovioikeusmenettelyn osalta esitetään muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:ää siten, että säännös ei olisi enää ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa koskevan ihmisoikeustuomioistuimen ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön kanssa. Korkeimman oikeuden vuonna 2015 tekemä ratkaisu (KKO 2015:14) yhtenäisti käytäntöä eikä sen jälkeen hovioikeuskäytännössä mainittua säännöstä ole enää noudatettu. Esitetty muutos on siten välttämätön, minkä hovioikeus totesi jo mainituissa lausunnoissaan.

Jos valittaja ei saavu henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, mutta asiamies on paikalla, hovioikeudessa voidaan menetellä usealla eri tavalla. Asiamies voi todeta,

että valittajan henkilökohtainen kuuleminen ei ole tarpeen ja asia käsitellään muun asiassa esitettävän todistelun perusteella. Asiamies voi myös rajoittaa valitusta ja asia käsitellään tältä pohjalta. Tilanne voi olla myös se, että asiamies ilmoittaa valittajan henkilökohtaisen kuulemisen olevan tarpeen ja että asiamies ei tiedä syytä valittajan henkilökohtaiselle poissaololle. Tällöin pääkäsittely on saatettu joutua peruuttamaan ja valittaja kutsutaan kuultavaksi uuteen ajankohtaan. Esitetty oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n muutos mahdollistaa nämä kaikki vallitsevat toimintatavat ja hovioikeus pitää esitystä tarkoituksenmukaisena ja välttämättömänä.

Helsingin hovioikeus toteaa, että jatkovalmistelussa on syytä selvittää, onko sen vuoksi syytä tarkistaa tai ajanmukaistaa hovioikeuteen kutsumista koskevia oikeudenkäymiskaaren 26 luvun säännöksiä.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että ehdotuksessa ei ole riittävällä tavalla tarkasteltu hovioikeusmenettelyssä esiintyviä erilaisia tilanteita asianosaisen, erityisesti rikosasioissa valittajana olevan vastaajan kutsumisessa pääkäsittelyyn, pääkäsittelyn peruuttamista tai toimittamista poissaolotilanteissa sekä oikeudenkäyntiaineiston vastaanottamista ja näytön arvioimista.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että mietinnössä olisi tullut tarkastella asianosaisen kutsumista pääkäsittelyyn erikseen rikos- ja riita-asioissa sekä erilaisen asianosaisaseman kannalta ainakin seuraavissa tilanteissa.

Rikosasioissa on käytössä syyttämismenettely, jossa asianosaiset määrittävät sen, mihin oikeudenkäyntiaineistoon he vetoavat ja keitä he nimeävät kuultavaksi hovioikeudessa asian selvittämiseksi todistelutarkoituksessa tai todistajina.

Rikosasiassa valittajana oleva vastaaja kutsutaan saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti tai asiamiehen edustamana, mikäli hänen henkilökohtainen läsnäolonsa käsittelyssä ei ole tarpeen asian selvittämiseksi tai muusta syystä. Tällaisissa tapauksissa kutsuun merkitään poissaolouhkaksi, että asia jätetään sillensä, jos valittaja jää saapumatta käsittelyyn itse tai asiamiehen edustamana. Jos hän tai hänen asiamiehensä jää saapumatta, asia jätetään sillensä.

Jos vastaavassa muutoksenhakutilanteessa valittaja haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi, hänet kutsutaan saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti uhalla, että asia jätetään sillensä, jos hän jää saapumatta pääkäsittelyyn. Jos näin käy, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 8.11.2012 antaman Neziraj-ratkaisun ja korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2015:14 sekä nykyisen hovioikeuskäytännön mukaan käsittelyssä on selvitettävä, onko poissaolon syynä laillinen este. Jos tällainen on tiedossa,

pääkäsittely on peruutettava. Jos näin ei ole ja valittajaa edustaa asiamies käsittelyssä, hovioikeudessa tulee viran puolesta ottaa keskusteltavaksi, vaatiiko asiamies päämiehensä puolesta pääkäsittelyn toimittamista poissaolosta huolimatta. Myönteisessä tapauksessa käsittely toimitetaan. Jos asiamies ilmoittaa, ettei hän tiedä päämiehensä kantaa pääkäsittelyn toimittamisesta eikä onko päämies saanut hänelle lähetetyn kutsun tiedokseen (OK 26:28:n ensimmäinen virke), säännökset poissaolosta aiheutuvasta seurauksesta ovat tulkinnanvaraisia. Niistä on epätietoisuutta niin asiamiesten kuin tuomareidenkin keskuudessa ja niiden soveltamisessa esiintyy epäyhtenäisyyttä. Toisinaan pääkäsittely peruutetaan ja toisinaan asia jätetään sillensä. Tällaisten tilanteiden varalta säännökset ja niiden perustelut asianosaisten kutsumisesta ja saapumatta jäämisen uhasta tulisi laatia sellaisiksi, että ne antavat selkeät menettelyohjeet.

Kun valittaja kutsutaan pääkäsittelyyn edellä mainituissa tilanteissa oman valituksensa johdosta ja lisäksi jonkun muun asianosaisen vaatimuksesta henkilökohtaisesti kuultavaksi asian selvittämiseksi tai muusta syystä, valittaja veloitetaan saapumaan pääkäsittelyyn oman valituksensa osalta edellä selostetun mukaisesti joko henkilökohtaisesti tai asiamiehen edustamana asian sillensä jäämisen uhalla ja muun asianosaisen vaatimuksesta sakon uhalla. Valittajan poissa ollessa hänen valituksensa jätetään sillensä, jos häntä ei edusta asiamies, joka vaatii asian käsittelyä päämiehen poissaolosta huolimatta. Muilta osin asian käsittely peruutetaan ja määrätään toimitettavaksi uusi pääkäsittely, johon valittaja kutsutaan uudelleen sakon uhalla tai määrätään tuotavaksi. Toinen vaihtoehto on, että näiltä osin käsittely aloitetaan ja lykätään valittajan kuulemiseksi jatkokäsittelyssä. Myös näissä tilanteissa oikeuskäytännössä on epäyhtenäisyyttä.

Kun syyte on käräjäoikeudessa hylätty ja syyttäjä tai asianomistaja on vaatinut hovioikeudessa syytteen hyväksymistä, vastaaja lähtökohtaisesti kutsutaan saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, jollei ole kysymys oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 §:ssä tai 12 §:ssä tarkoitetuista poissaolosta huolimatta tapahtuvista käsittelyistä. Jos vastaaja jää saapumatta käsittelyyn, johon hänet on veloitettu saapumaan henkilökohtaisesti, pääkäsittely peruutetaan.

Riita-asioissa noudatetaan käsittelymenettelyä ja asianosaisten määräämisperiaatteita. Niin dispositiivisissa kuin indispositiivisissakin riita-asioissa asianosaiset ilmoittavat, keitä he haluavat oikeudenkäynnissä kuultaviksi todistelutarkoituksessa tai todistajina. Näissä tilanteissa kutsumisessa ja menettelyssä poissaolotilanteissa säännösten soveltamisessa ei ole epäselvyyttä.

Ongelmallisia ovat ne tilanteet, joissa asian selvittämiseksi pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti saapumaan veloitettu valittaja on poissa käsittelystä ja pääkäsittely tästä huolimatta toimitetaan. Epätietoisuutta on syntynyt sen suhteen, mikä on pois jääneen

valittajan osalta vastaanotettava oikeudenkäyntiaineisto, miten se esitellään ja mikä näyttöarvo sille annetaan. Säännöksistä ei ilmene esimerkiksi, voidaanko poissaolevan valittajan käräjäoikeudessa ja esitutkinnassa kirjattuihin kertomuksiin vedota ja jos näin voi tehdä, miten näytön esittämisessä toimitaan.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 28 §:n säätämisen jälkeen kutsujen tiedoksiantomenettely on selkeä. Kun pääkäsittelyyn kutsuttavalle valittajalle on lähetetty kutsu hänen viimeksi ilmoittamaansa osoitteeseen ja hän on tästä huolimatta jäänyt saapumatta pääkäsittelyyn, oikeuskäytännössä on jonkin verran epätietoisuutta ja epäyhtenäistä käytäntöä siinä, onko hänen valituksensa jätettävä sillensä vai onko pääkäsittely peruutettava.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että ongelmatilanteet käytännössä ovat huomattavasti monimuotoisempia kuin mitä mietinnöstä ilmenee. Nykyiset prosessisäännökset ja niihin nyt ehdotetut muutokset eivät anna riittäviä menettely- ja soveltamisohjeita erilaisiin tilanteisiin. Kutsua, poissaolouhkaa ja poissaolokäsittelyä koskevat säännökset tulisi kirjoittaa mietinnössä esitettyä kattavammin ja selkeämmin. Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että lainsäädäntötoimiin ei tulisi ryhtyä mietinnön perusteella, vaan selvitystä lainsäädännön valmistelua varten tulisi jatkaa. Tällaisessa työssä tulisi olla mukana hovioikeudessa työskenteleviä tuomareita ja lainkäyttösihteereitä, jotka parhaiten tuntevat hovioikeuskäytännössä esiintyvät ongelmat.

Rovaniemen hovioikeus kannattaa syytetyn läsnäolovelvollisuuden keventämistä ehdotetulla tavalla. Rovaniemen hovioikeus kannattaa myös ehdotetulla tavalla asian tutkimista hovioikeuden pääkäsittelyssä vastaajan poissaolosta huolimatta. Rovaniemen hovioikeus pitää välttämättömänä säännösten muuttamista Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaiseksi.

Turun hovioikeus toteaa, että rikosasian vastaajan oikeutta osallistua henkilökohtaisesti asian pääkäsittelyyn ei ehdotetuilla muutoksilla rajoiteta.

Hovioikeudessa tapahtuvan oikeudenkäynnin osalta muutoksenhakijana olevalla rikosasian vastaajalla tulee olla oikeus disponoida siitä, millä tavoin hän haluaa muutoksenhakuoikeuttaan käyttää eli osallistumalla joko itse tai asiamiehen edustamana muutoksenhakuasian pääkäsittelyyn. Tällaista muutoksenhakijaa ei siten tulisi velvoittaa saapumaan pääkäsittelyyn sakon uhalla. Mietinnössä ei kuitenkaan ole pohdittu läsnäolon osalta esitettyjen muutosten vaikutusta pääkäsittelykutsuissa käytettäviin uhkiin.

Turun hovioikeus toteaa, että mikäli todistelutarkoituksessa käräjäoikeudessa kuultu vastaaja ei henkilökohtaisesti osallistu hovioikeuden pääkäsittelyyn herää myös ky-

symys siitä, mikä tai mitkä vastaajan henkilökohtaisesti antamista aikaisemmista kertomuksista voi muodostua lailliseksi oikeudenkäyntiaineistoksi hovioikeudessa. Tätä kysymystä ei kuitenkaan mietinnössä ole lainkaan pohdittu ja se vaatii jatkoselvitystä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ehdotetusta 8 luvun 3 §:stä ei ilmene sitä perusteluissa mainittua seikkaa, että ehdotetusta pääsäännöstä on säädetty poikkeuksia lain 8 luvun 11 ja 12 §:ssä. Pykälän ehdotetussa 2 ja 3 momenteissa taas käytetään sekä sanamuotoa ”henkilökohtaisesti läsnä” että ”läsnä”. Kun perustelujen valossa läsnäololle ei momenteissa tarkoitettane säätää eri sisältöä, tulisi kirjoitustapaa yhtenäistää.

Vaasan hovioikeus toteaa, että oikeudenkäymiskaaren 26 luvun säännökset valittajan kutumisesta hovioikeuteen ovat olleet ongelmalliset ja eri hovioikeuksissa on muodostunut erilaiset käytännöt. Asian tilaa ei voida pitää tyydyttävänä, eivätkä nyt ehdotetut säännökset Vaasan hovioikeuden mielestä riitä korjaamaan tilannetta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa *Neziraj v. Saksa* (8.1.2012) on todettu, että ihmisoikeussopimuksen nojalla oikeudesta esteettäkin poisjääneellä vastaajalla oli oikeus puolustautua oikeudenkäyntiavustajan välityksin. Ratkaisu edellyttää hovioikeuden käsityksen mukaan ensinnäkin, että oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 18 §:ään sijoitetut säännökset niistä uhista, joilla valittaja kutsutaan hovioikeuteen, uudistetaan vastaamaan ihmisoikeustuomioistuimen kannanottoa. Edelleen kaivataan säännöksiä siitä, miten hovioikeuden tulee prosessuaalisesti menetellä eri mahdollisissa tilanteissa (vain vastaaja valittaa, vastaaja ja hänen vastapuolensa valittavat, jompikumpi on valittanut vain oikeuskysymyksistä mutta toinen myös näytöstä, toinen asianosainen haluaa kuulla valittajaa todistelutarkoituksessa jne.) ja mikä on hovioikeuden ratkaisumenettely.

Niissä tilanteissa, joissa hovioikeus päättää jatkaa pääkäsittelyä valittajan ollessa vain asiamiehen edustamana, on seuraavaksi ratkaistava, mikä on tällaisessa pääkäsittelyssä esitettävä oikeudenkäyntiaineisto ja millä tavoin poissaolevan valittajan käräjäoikeudessa antamasta lausumasta otetaan selko. Valittajan käräjäoikeudessa antaman kertomuksen asian ratkaisemiseen vaikuttava sisältö voi osassa tapauksissa olla tarpeellisessa laajuudessa selvitettävissä käräjäoikeuden tuomion sekä valittajan asiamiehen ja vastapuolten lausumilla, mutta joissakin tapauksissa käräjäoikeuden tallenteiden kuunteleminen saattaa olla paikallaan. Tämä edellyttää oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24b §:n säännöksen tarkastelua. Joissakin tapauksissa oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 16 §:n ilmaiseman periaatteen johdosta todistelutarkoituksessa käräjäoikeudessa kuullun valittajan poissaolon olisi johdonmukaisinta johtaa pääsääntöisesti siihen, että hovioikeuden tutkinnan kohteena olisi vain kysymys siitä, onko käräjäoikeuden oikeudenkäyntimenettelyssä virheitä ja onko sen todistusharkinta säännösten ja oikeuskäytännön mukainen. Sen sijaan tietoisena poissaolonsa seu-

raamuksista saapumatta jääneen vastaajan ja muiden kuultavien lausumien todistusarvon punnintaan on syytä yleensä suhtautua tietyin varauksin, jos vain osaa kuulua välittömästi ratkaisun tekevässä tuomioistuimessa. Tästä syystä tällainen menettely tulisi säätää harkinnanvaraiseksi eikä vastaajan käsittelyn välttely saisi automaattisesti johtaa käsittelyn viivästymiseen tai sellaisen oikeudenkäyntiaineiston vastaanottamiseen, jolla ei selvästi ole merkitystä asian ratkaisemisessa.

Vaasan hovioikeus toteaa, että käsillä oleva esitys ei ratkaise niitä rakenteellisia ja käsittelyä koskevien säännösten puutteellisuudesta johtuvia ongelmia, jotka liittyvät ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä johtuvaan rajoitukseen soveltaa sillensä jättämistä koskevia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Esityksestä puuttuvat ne käsittelyä koskevat säännökset, joilla sillensä jättämisen sijasta asiaa on mahdollista käsitellä tarkoituksenmukaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä, joka takaa asianmukaisen oikeudenkäyntiaineiston ja jossa myös valittajan vastapuolten oikeudet otetaan huomioon. Vaasan hovioikeus esittää, että oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 17–25 §:ien ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 3 §:n muodostama säännösten kokonaisuus valmistellaan huolellisemmin ja perusteellisemmin sekä otetaan huomioon, mitä korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2015:14 (erit. kohdat 34 ja 47–50) on lausuttu lainmuutoksen tarpeesta ja sen kohteesta.

Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa, että mietinnössä ehdotettu ROL 8 luvun 12 §:n muutos on kannatettava. Poissaolokäsittelyssä tuomittavan rangaistuksen ylärajan nostaminen 9 kuukauteen ei heikennä vastaajan oikeusturvaa, sillä vastaaja on haastettu pääkäsittelyyn ja hänellä on aina oikeus saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn.

Etelä-Savon käräjäoikeuden käräjätuomareiden käsityksen mukaan ROL 8 luvun 12 §:n säännös tulee vain harvoin sovellettavaksi eikä rangaistuksen ylärajan nostamisella kuudesta kuukaudesta yhdeksään kuukauteen ole käräjäoikeuksien työn kannalta juurikaan merkitystä. Muutosten jatkovalmistelussa tulisikin ottaa esille myös ROL 8 luvun 11 §:ssä mainitun rangaistuksen ylärajan nostaminen kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen.

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että muutosehdotukset ovat kannatettavia. Vantaan käräjäoikeus katsoo, että kustannussäätöt eivät varmaankaan kuitenkaan ole laske-
tun suuruisia.

Ehdotuksessa tarkoitetuissa tilanteissa on myös hyvin mahdollista, että vastaajan asiamies ei tiedä päämiehensä poissaolon syytä ja että asiamies ei ole muutoinkaan saanut yhteyttä päämieheensä. Asiamies ei siten voisi esittää päämiehensä vastausta asiassa, minkä vuoksi haastettuna poisjääneen vastaajan asiaa ei voitaisi asiamiehen paikalla olostu huolimatta ratkaista.

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto katsoo, että muutos lisää oikeudenkäyntien toteutumistodennäköisyyttä. Eri asia on, ovatko asiamiehet kovin motivoituneita tai halukkaita edustamaan päämiehiään vastaajina asioissa, jotka muuten jäisivät kokonaan toteutumatta ja päämies rangaistuksetta ja korvausvelvollisuudetta.

Tälläkin hetkellä merkittävä osa rikosasioista täyttää ROL 8:11 mukaiset edellytykset. Lakiehdotuksessa on myös varmistettava, että ROL 8:11 (ja ROL 8:12) mukaisessa oikeudenkäynnissä otetaan vastaajan poissaolosta huolimatta henkilötodistelua eikä käräjäoikeus tai yksittäinen tuomari sitä kategorisesti kiellä. Kiistetyssä varkaustapauksessa on siis vastaajan poissaolosta huolimatta voitava kuulla teon nähnyttä myymälävalvartijaa tai törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen osalta rikoksesta epäillyn vaarallisesta ajotavasta havaintoja tehnyttä poliisimiestä ilman, että vastaajan tai edes tämän asiamiehen täytyy saapua oikeudenkäyntiin paikalle esittämään vastakuulustelua. Näissä tilanteissa vastakuulustelun voi suorittaa tuomioistuimien.

Virka-ajan ulkopuolella päivystävillä syyttäjillä on nykyisin käytössä eri käräjäoikeuksien yhteystietoja ja päivämääriä, joita hyväksikäyttäen rikoksista epäiltyjä voidaan haastaa vastaamaan ns. poissaolokäsittelyihin, joilla tarkoitetaan juuri ROL 8:11 tarkoitettuja menettelyjä. Samassa yhteydessä useat käräjäoikeudet ovat ilmoittaneet kiellosta haastaa ROL 8:11 ja ROL 8:12 mukaisiin poissaolo-oikeudenkäynteihin henkilötodistajia. Jotta uusi säännös palvelee tarkoitustaan, tulisi näiden poissaolokäsittelyiden osalta laissa olla selkeä maininta siitä, ettei vastaajan poissaolo ROL 8:11 (ja 8:12) tilanteissa estä kategorisesti henkilötodistelun vastaanottamista. Mikäli vastaaja jää oikeudenkäynnistä pois ja näin konkludentisti luopuu kyselyoikeudestaan asian vähäisyyden perusteella, ei se kuitenkaan saisi olla este henkilötodistelun vastaanottamiselle eikä siten vesittää ROL 8:11 ja (ROL 8:12) tarkoitusta näiltä osin.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että työryhmä on pohtinut ansiokkaasti 11.1.2016 julkaistun arviomuistion pohjalta syytetyn velvollisuutta osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin. Läsnäolovaatimukset ja ennen kaikkia siitä tehdyt tulokset esimerkiksi videoneuvottelun käytöstä ovat olleet jonkinlainen sokea piste suomalaisessa rikosprosessissa. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen (KKO:2015:15) valossa nämä vaatimukset ovat sitä paitsi olleet joiltakin osin myös ihmisoikeussopimusten vastaisia. Näyttäisi siltä, että myös Suomessa oltaisiin vihdoinkin valmiita antamaan rikosjutun asianosaiselle mahdollisuus itse päättää, vaatiiko hänen oikeusturvansa henkilökohtaista läsnäoloa tuomioistuimen pääkäsittelyssä. Oulun syyttäjänvirasto kannattaa työryhmän ehdotuksia kaikilta osin ja katsoo, että esitetyt muutokset kevennevät merkittävästi oikeusprosesseja niin käräjä- kuin hovioikeudessa.

Lakimiesliitto kannattaa mietinnön tavoitetta lisätä syytetyn poissaolokäsittelyjä käräjäoikeudessa (ROL 8 luku). Näin tulisi kuitenkin menetellä myös hovioikeudessa, kun syytetty on valittajana. Sen vuoksi mietinnössä ehdotettu OK 26:20 ei yksinään ole

oikea eikä riittävä muutos, koska se asettaa syytetylle sakon uhkaisen läsnäolovelvollisuuden nykytilan mukaisen läsnäolo-oikeuden asemesta. Lakimiesliiton lausunnon liitteenä olevasta muistiosta ilmenee Lakimiesliiton yksityiskohtaisesti perusteltu ehdotus, miten tämä sääntelytavoite tulisi toteuttaa mietinnössä ehdotettua johdonmukaisemmin niin käräjä- kuin hovioikeudessa.

Lakimiesliiton lausunnon liitteenä olevan muistion on laatinut **hovioikeudenneuvos, dosentti Aki Rasilainen**.

I Nykytilan ongelmat EIT:n Neziraj-ratkaisun 8.11.2012 ja KKO 2015:14 jälkeen

Asiamiehen läsnäolo ei välttämättä vielä tarkoita, että päämies olisi tarkoittanut lähettää tämän sijastaan eikä se, että hän on itse jäänyt pois vielä sellaisenaan osoita, että hän olisi luopunut läsnäolo-oikeudestaan, kuten mietinnössä selostetuista EIT:n ratkaisuksista selvästi ilmenee. Tällaisessa tilanteessa pääkäsittely on yleensä peruutettu ja määrätty sille uusi ajankohta¹.

Mietinnössä ehdotettu Neziraj-ratkaisusta johtuva OK 26:20:n sanamuoto, jonka mukaan pääkäsittely toimitetaan valittajan poissaolosta huolimatta, jos vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen, on tässä suhteessa varsin onnistunut, koska se viittaa siihen, että pääkäsittelyn toimittaminen poissaolosta huolimatta edellyttää sen vastaavan päämiehen tahtoa, jonka tämä on voinut ilmaista lähettämällä asiamiehen sijastaan.

Toinen merkittävä ongelma tällaisen pääkäsittelyn toimittamisessa, josta valittajana oleva vastaaja on jäänyt pois, on epäselvyys siitä, mikä on se oikeudenkäyntiaineisto, johon vastaajan asiamies voi tämän puolustukseksi vedota päämiehensä suullisesti antaman kertomuksen asemesta. Jos tällaista aineistoa voivat olla vastaajan kertomus käräjäoikeudessa ja tämän kuulemisen yhteydessä siellä käsitellyt kohdat esitutkintakertomuksesta, kysymykseksi jää vielä, onko riittävää ottaa tämä aineisto hovioikeudessa vastaan kirjallisesti käräjäoikeuden tuomion välityksellä vai onko kuulemisesta otettava selko todistelutallenteen välityksellä. Oma kysymyksensä vielä on se, mikä on tällaisen aineiston näyttöarvo verrattuna muuhun hovioikeudessa suullisesti vastaanotettuun näyttöön verrattuna.

¹ Neziraj-ratkaisun mukaan valittajana olevalla vastaajalla on oikeus käyttää asiamiestä henkilökohtaisen saapumisen esteen laadusta riippumatta (kohta 49). Siksi 22 §:n mukainen takaisin saanti laillisen esteen perusteella on voinut enää tulla kysymykseen vain asiamiehen laillisen esteen perusteella, kun sekä päämies että asiamies ovat jääneet pois. Tästä huolimatta on käytännössä asiamiehen ollessa paikallakin ollut selvítettävä jälkeinpäin, onko päämiehellä ollut laillinen este, koska mahdollisella laillisella esteellä on ollut edelleen merkitystä määrättäessä oikeudenkäyntikuluvastuusta peruutetusta pääkäsittelystä.

II Valittajana olevan vastaajan kutsuminen pääkäsittelyyn

Rasilainen toteaa, että mietinnössä ei esitetä muutoksia kutsua pääkäsittelyyn koskeviin OK 26:18–19:iin. Nämä pykälät ovat vanhastaan olleet epäselviä ja ristiriitaisia siitä, onko valittaja siinä tapauksessa, että hänen henkilökohtaista kuulemistaan pidetään tämän oman valituksensa käsittelyn kannalta tarpeellisena, tullut kutsua pääkäsittelyyn valituksen sillensä jättämisen (18.1 §) vai sakon uhalla (19.1 §).

Vastaajan poissaolotilanteessa sovellettavaksi ehdotettu OK 26:21 edellyttää sakon uhan käyttämistä. Tähän päädyttäisiin myös OK 26:19.1:n nojalla. Ehdotuksen perusteluissa kuitenkin puolestaan ehdotetaan myös ratkaisun uhan käyttämistä (s. 73). Tällaisen uhan käyttämisen mahdollisuutta voimassa oleva laki ei kuitenkaan tunne eikä lakia ehdoteta tältä osin muutettavaksikaan. Ei voitane tarkoittaa, että vastaaja olisi kutsuttava oman valituksensa osalta sekä sakon että ratkaisun uhalla, koska vastaajalle ei voida oman valituksensa osalta asettaa samanaikaisesti sekä velvollisuutta olla saapuvilla että oikeutta jäädä pois.

Sakon uhkaa ei voida käyttää myöskään siinä tapauksessa, että syyttäjä on vastapuolena eikä toisena valittajana nimennyt vastaajan todistelutarkoituksessa kuultavaksi, jos valittaja/vastaajalla on samanaikaisesti oman valituksensa perusteella läsnäolo-oikeus, josta hän voi luopua.

OK 26:21:n mukainen poissaolokäsittely on alun perin tarkoitettu poikkeusmenetelyksi tilanteessa, jossa pääkäsittelyyn kutsuttu asianosainen on sakon uhalla asetetusta saapumisvelvollisuudesta huolimatta jäänyt saapumatta. Asia voidaan silloin käsitellä tästä velvollisuuden rikkomisesta huolimatta ja asianosaisen tietämättä, että näin hänen poissaolostaan huolimatta menetellään. Pykälässä asianosaisella tarkoitetaan siten asianosaista, jonka läsnäolo ei perustu oikeuteen vaan velvollisuuteen.

Pykälää ei voida soveltaa valittajana olevaan rikosasian vastaajaan, jos tämän läsnäolo ei perustu velvollisuuteen vaan oikeuteen. EIT:n mukaan rikosasian vastaajalla nimittäin on tällainen hänen omaan muutoksenhakuoikeuteensa kuuluva läsnäolo-oikeus toisessa asteessa silloin, kun muutoksenhakuaste on päättänyt järjestää julkisen ja suullisen oikeudenkäynnin, jossa arvioidaan todistelua vastaajan syyllisyydestä (Hermi v. Italia 18.10.2006 kohdat 58–67) Läsnäolo-oikeuteen kuuluu myös oikeus luopua siitä (kohdat 73–76). Jos vastaaja/valittajalla siis on läsnäolo-oikeus, ei asiaa voida käsitellä ennen kuin hän on saanut tilaisuuden arvioida läsnäolo-oikeutensa käyttämistä ja tuomioistuin tietää, onko hän luopunut läsnäolo-oikeudestaan vai ei. Ja jotta valittaja/vastaaja voi arvioida sitä, luopuuko hän oikeutensa käyttämisestä, hänen tulee tietää luopumi-

sensa seuraamukset. Toisin sanoen valittaja/vastaajalle ainoa käyttökelpoinen uhka on ratkaisun uhka, jollaisesta OK 26:21 eikä mikään muukaan pykälä sää-
dä.

Eri asia on, että edelleenkin tulee voida kutsua valittajana oleva vastaaja myös sakon uhalla jonkin toisen valittajan valituksen osalta, jos tässä valituksessa on nimetty toinen valittaja henkilökohtaisesti kuultavaksi. Valittajalle asetettava läsnäolovelvollisuus ei usean valittajan tilanteessa johdu hänen omansa vaan jonkun toisen muutoksenhakuoikeuden käyttämisestä.

Tässä suhteessa vastaaja/valittajan oikeusasema poikkeaa olennaisesti toisistaan käräjä- ja hovioikeudessa. Hovioikeudessa asia tulee vireille, kun vastaaja käyttää muutoksenhakuoikeuttaan. Myös muutoksenhakuoikeudesta voi luopua peruuttamalla valitus. Pääkäsittely, jossa hänellä siis on läsnäolo-oikeus, toimitetaan hänen muutoksenhakuoikeutensa toteuttamiseksi, jolloin muille asianosaisille voidaan asettaa velvollisuus olla saapuvilla.

Perustuslain 21 §:n 2 mom:ssa ja EIS:n 7. lisäpöytäkirjan 2 artiklassa säädetään oikeudesta hakea muutosta perus- ja ihmisoikeutena. Jos hovioikeus siis velvoittaisi vastaajan saapumaan hovioikeuden pääkäsittelyn sakon uhalla omankin valituksensa osalta, kysymys olisi hänen perus- ja ihmisoikeuden loukkauksesta, koska ketään ei voida velvoittaa käyttämään oikeuksiaan, vaan sen on tapahduttava hänen omasta vapaasta tahdostaan. Eri asia jälleen on, että velvollisuus saapua voi johtua siitä, että hovioikeudessa joku toinenkin muutoksenhakija käyttää perus- ja ihmisoikeuttaan hakea muutosta, tai syyttäjän muutoksenhakijana käyttää syyteoikeuttaan hovioikeudessa, jolloin vastaajan asema hovioikeudessa syyttäjän valituksen osalta vastaa hänen asemaansa käräjäoikeudessa.

Sakon uhka oman valituksen osalta ei siis käy päinsä rikosasian vastaajana olevalle valittajalle, koska muutoksenhakuoikeutta käyttäessään hänen läsnäolonsa pääkäsittelyssä ei perustu velvollisuuteen vaan oikeuteen. Ainoaksi mahdolliseksi jää siten ratkaisun uhka.

Uhasta ratkaista asia poissaolosta huolimatta on tietenkin säädettävä laissa kuten ehdotuksessa mainitun direktiivin 2016/343 artiklassa 8 edellytetään. Saatuaan sen sisältöisen kutsun vastaaja tietää, että hänellä on läsnäolo-oikeus, josta hän voi luopua, mutta silloin valituksen tutkiminen edellyttää, että hänellä on asiamies, jonka saapuvilla olo tarkoittaa samalla hänen luopumistaan omasta läsnäolo-oikeudestaan.

Edellä lausutun perusteella on jo havaittavissa, että OK 26:21 soveltuu varsin huonosti siihen tehtävään, joka sille on mietinnössä ajateltu. Näitä syitä on muitakin, kuten jäljempänä olevasta ilmenee.

Pääkäsittely, josta vastaaja on tarkoituksellisesti jäänyt pois, on luonnehdittavissa poissaolokäsittelyksi, jossa pääkäsittely toimitetaan vastaajan poissaolosta huolimatta. Siksi sitä voidaan kutsua *poissaolopääkäsittelyksi*.

III Poissaolopääkäsittelyn toimittamisesta päättäminen

Toinen syy sille, miksi OK 26:21:ää ei tulisi käyttää, on se, että se jättää avoimeksi, minkälaisen näkökohtien perusteella ratkaisu pääkäsittelyn toimittamisesta vastaajan poissaolosta huolimatta olisi tehtävä. Pykälässä todetaan vain, että pääkäsittely saadaan toimittaa ”milloin syytä on”. Ratkaisun tekeminen pääkäsittelyn toimittamisesta tällaisessa tilanteessa on säänneltävä yksityiskohtaisemmin, koska vastaajan poisjäänti ei ole ongelmaton asianomistajan oikeuksien toteutumisen kannalta.

Mietinnön perustelujen mukaan pääkäsittelyn toimittamisen edellytyksiä tulisi arvioida uudelleen, kun pääkäsittelyn alussa havaitaan, että vastaaja on jäänyt pois. Ehdotuksessa viitataan ratkaisuun KKO 2015:14, jossa vastaajan henkilökohtaisen kuulemisen tarpeellisuutta on käsitelty. Tämä viittaus on ilmeisesti tehty soveltamisohjeiden antamiseksi säädettyä lain kannalta. KKO ei kuitenkaan ole selvittänyt vastaajan läsnäolon tarpeellisuutta muulta kuin ainoastaan voimassaolevan oikeuden kannalta (kohdat 49–53), eikä ennakkoratkaisusta siksi ole saatavissa vastauksia vasta nyt säädettyä olevaan poissaolopääkäsittelyyn sisältyviin ongelmiin. Sen sijaan KKO on edellyttänyt, että lainsäätäjät kokonaisvaltaisesti arvioi Neziraj-ratkaisusta johtuvasta vastaajan oikeuksien korjaamisesta aiheutuvat muutostarpeet myös muiden asianosaisten kannalta (kohdat 47–48).

Jos vastaaja on saanut jäljempänä luonnostellun mukaisen kutsun pääkäsittelyyn ratkaisun uhalla ja hän jää pois ja lähettää sijastaan asiamiehen, tämä tarkoittaa, että hän on silloin samalla tarkoituksellisesti luopunut oikeudestaan tulla kuulluksi omassa asiassa. Kysymystä hänen kuulemisensa tarpeellisuudesta ei siis pitäisi olla enää mitään syytä ottaa pääkäsittelyssä uudestaan keskusteltavaksi sillä tavalla kuin ehdotuksessa ohjeistetaan – ainakaan asiamiehen ja hovioikeuden taholta. Pääkäsittelyn peruuttamiseen vastaajan poissaolon vuoksi ei enää pitäisi saada olla aiheutta muusta kuin aivan välttämättömästä syystä.

Asianomistajan oikeusturvan kannalta vastaajan poissaolo muodostaa ongelman siinä, että vastaajan muutoksenhakuoikeuden toteuttamiseksi kuultavaksi on sakon uhalla pääkäsittelyyn veloitettu saapumaan asianomistaja, jonka velvollisuuksiin kuuluu vastata poisjääneen vastaajan asiamiehen vastakuulustelukysymyksiin samalla kun tällä ei itsellään ole mahdollisuutta tehdä vastaavia kysymyksiä poisjääneelle vastaajalle. Tämä loukkaa asianomistajan vastakuulustelu-oikeutta ja vaarantaa hänen oikeusturvaansa, koska OK 26:16:ssä säädetty luottamusperiaate ei sen viimeisen virkkeen nojalla estä kärjäoikeuden ratkaisun muuttamista rikosasian vastaajan eduksi, vaikka vastaajan kertomusta ei ole otettu uudestaan vastaan hovioikeudessa. Tämän kompensoimiseksi poisjääneen vastaajan vastapuolille, syyttäjälle ja asianomistajalle, tulisi antaa ratkaisuvallasta harkittaessa poissaolopääkäsittelyn toimittamisen edellytyksiä. Pääkäsittely tulisi sen peruuttamisen asemesta toimittaa ja asia ratkaista vastaajan poisjäännin vuoksi, jos vastapuoli niin vaatii. Tähän päädytään senkin vuoksi, ettei vastaaja poisjäännillään saa aiheetta pitkittää asiansa jo kerran kärjäoikeudessa voittaneen asianomistajan lopullista pääsyä oikeuksiinsa.

Mietinnön mukainen sakon uhka ei saa tulla kysymykseen siitäkään syystä, että taparikolliset eivät sellaisesta piittaa, jolloin juuri se avaa mahdollisuuden muutoksenhakuoikeuden väärinkäyttöön, jonka ainoana tarkoituksena on saada aikaiseksi pääkäsittelyn peruuttaminen ja sillä tavoin vaikeuttaa asianomistajan lopullista pääsyä oikeuksiinsa ja samalla saada lykätyn kärjäoikeudessa tuomitun rangaistuksen täytäntöönpanoa.

IV Menettely poissaolopääkäsittelyssä

Olisi säänneltävä se, voivatko asiamies ja muut asianosaiset vedota poisjääneen vastaajan kirjalliseen kertomukseen KO:n tuomiossa/esitutkinnassa tai tallenteseen kärjäoikeudessa tapahtuneesta tämän suullisesta kuulemisesta. Vastaajan aikaisempiin lausumiin vetoamisesta ja niiden käyttämisestä hovioikeuden näytön arvioinnissa seuraa puolestaan se, että hovioikeudella ei ole samanlaisia edellytyksiä tehdä yhtä luotettavaa arviointia välittömän suullisen todistelun perusteella kuin kärjäoikeudella on ollut. Tämäkin perustelee ratkaisuvallan antamista menettelystä poisjääneen vastaajan vastapuolelle, koska syyttäjälle on rikosvastuun toteuttamisen intressissä ja asianomistajalle oman oikeusturvansa vaatimusten arvioimiseksi annettava mahdollisuus arvioida oman näyttönsä valossa riskiä ratkaisun muuttumisesta, kun mahdollisuutta vastaajan vastakuulusteluun ei hovioikeudessa enää ole. Tätä riskiä tosin pienentää se, että hovioikeus todennäköisesti antaa vastaajan aiemmille kirjallisesti vastaanottamilleen kertomuksille pääkäsittelyssä kuultuja kertomuksia vähäisemmän näyttöarvon juuri vastapuolen vastakuulustelu-oikeuden puuttumisen johdosta. Jos syyttäjä ja asianomistaja ovat

ratkaisuvaatimuksen esittämisestä erimielisiä, poissaolopääkäsitteilyn toimittamisesta päättäisi hovioikeus.

Joskus, kuitenkin todennäköisesti varsin poikkeuksellisesti, voi siten olla mahdollista, että vastapuoli arvioi, ettei asiaa voida ratkaista ilman vastaajan läsnäoloa, jos esimerkiksi syyttäjä arvioi näytön arvioinnin muodostuvan siinä määrin kiperäksi, että haluaa käyttää vastaajan esitutkintakertomusta laajemmin kuin käräjäoikeuden tuomiosta tai tallenteelta ilmenee. Silloin asia voidaan käsitellä ja ratkaista vasta, kun vastaaja on kutsuttu uudestaan pääkäsitteilyyn joko sakon uhalla OK 26:19.1:n nojalla tai mahdollisesti määrätty ROL 8:5.2:n nojalla tuotavaksi.

Läsnäolovelvollisuuden asettamiselle valittaja/vastaajalle tässä vaiheessa käsitteilyä ei ole enää estettä, koska silloin tiedetään, että valittaja/vastaaja luopumatta muutoksenhakuoikeudestaan, koska on lähettänyt sijastaan asiamiehen, on kuitenkin saapumatta jättämisellään luopunut läsnäolo-oikeudestaan, jolloin hänelle voidaan asettaa läsnäolovelvollisuus syyttäjän ja asianomistajan vastakuulustelu-oikeuden toteuttamiseksi.

Laissa olisi siten edellä mainituista syistä säänneltävä, mikä on puolustuksen ja asianosaisten käytettävissä oleva oikeudenkäyntiaineisto vastaajan kertomuksen asemesta. Tässä voidaan seurata analogisesti tilannetta, jossa valittajan vastapuoli ei ole hovioikeudessa käyttänyt puhevaltaa. Silloin on OK 26:12.2:n mukaan otettava huomioon hänen asiassa aikaisemmin esittämänsä oikeudenkäyntiaineisto ja 3 momentin mukaan todistelutallenteelta on otettava tarvittaessa selko käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä. Näin voitaisiin menetellä myös valittajana olevan vastaajan jäädessä pois tämän aikaisemmin todistelutaroituksessa esittämän osalta.

Poissaolopääkäsitteilyssä tulisi siten vastaajan läsnäolosta neuvottelemisen asemesta neuvotella asianosaisten kanssa ainoastaan siitä, otetaanko vastaajan aiemmin esittämästä kertomuksesta selko käräjäoikeuden tuomiosta vai todistelutallenteelta.

V Ehdotus uusiksi säännöksiksi hovioikeudessa

OK 26:18.1

Valittaja kutsutaan pääkäsitteilyyn uhalla, että valitus hänen poissa ollessaan jätetään sillensä. *Rikosasian vastaaja kutsutaan lisäksi uhalla, että asia voidaan henkilökohtaisesta poissaolosta huolimatta vastapuolen vaatimuksesta ratkaista, jos vastaajan asiamies on saapuvilla.*

Uusi OK 26:21a, johon mietinnön mukaisessa 20 §:ssä viitattaisiin 21 §:n asemesta.

Jos pääkäsittelyyn valittajana henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja jää pois hänen asiamiehensä ollessa saapuvilla, asia voidaan vastapuolen vaatimuksesta ratkaista poissaolosta huolimatta toimittamalla pääkäsittely (poissaolopääkäsittely).

12 §:n 2 ja 3 momentissa säädettyä noudatetaan vastaajan aikaisemmin todistelukarkoituksessa esittämään.

Tämän pykälän mukaisesta menettelystä on mainittava vastaajan kutsussa pääkäsittelyyn.

VI Poissaolopääkäsittelyjen lisääminen käräjäoikeudessa

Kun tarkoitus on rakentaa lainsäädäntöä läsnäolovelvollisuuden asemesta aikaisempaa enemmän läsnäolo-oikeuden varaan, tulisi tämän eron ilmetä selkeästi myös säännöksissä.

Tähän nähden ehdotettua ROL 8:3:ää ei voida pitää aivan onnistuneena. Sen 1 momentti on aivan liian ehdoton. Ehdotetulla tavalla ei voida säätää, koska siinä ei ole otettu huomioon, että vastaaja voidaan tuomita rangaistukseen myös kirjallisessa menettelyssä, jossa hänellä ei ole läsnäolo-oikeutta, eikä sitä, että hänet voidaan tuomita rangaistukseen myös 11 tai 12 §:ien mukaisissa poissaolopääkäsittelyissä, joissa hänellä on läsnäolovelvollisuuden asemesta läsnäolo-oikeus. Pykälän 2 momentti on puolestaan ongelmallinen hovioikeuden osalta, koska vastaaja/valittajalle ei voida valituksen hänen oman valituksensa käsittelyä aloitettaessa asettaa läsnäolovelvollisuutta. Käräjäoikeuden osalta 2 momentti on tarpeeton, koska vastaava läsnäolovelvollisuus ilmenee jo voimassa olevasta 1 §:stä.

Rasilainen ehdottaa 1 momentin poistamista ja 2 ja 3 momentin yhdistämistä jäljempänä ilmenevällä tavalla. ROL 8:3 voidaan kirjoittaa yhdeksi pykäläksi, jonka ensimmäinen virke olisi yksinkertaisesti: ”Rikosasian vastaajan on oltava läsnä pääkäsittelyssä, ellei hänen oikeudestaan jäädä pois muuta johdu.” Läsnäolovelvollisuus olisi siis edelleen pääsääntö ja jälkimmäinen lause viittaa poikkeuksiin 11 ja 12 §:ssä sekä edellä ehdotettuun OK 26:18.1:iin hovioikeudessa. Mainituissa pykälissä kaikissa säädetään ratkaisun uhalla poissaolopääkäsittelyissä ratkaistavista asioista. Näin muotoiltuna pykälä koskee ilman eri mainintaa myös

hovioukettä, koska voimassa oleva OK 26:19.2 viittaa rikosasian vastaajan läsnäolovelvollisuuden osalta ROL:iin.

ROL 8:3:n toiseksi virkkeeksi kirjoittaisin mietinnössä ehdotetun 2 ja 3 momentin yhdistelmän. Vangitulle vastaajalle ei ole syytä antaa missään tilanteessa oikeutta jäädä pois, koska hän on joka tapauksessa vapautensa menettäneenä. Tämä koskisi myös vangittua vastaajaa valittajana hovioikeudessa: ”Vangitun vastaajan on kuitenkin oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Tuomioistuimien voi kuitenkin päättää, ettei hänen tarvitse olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan.”

Mietinnön mukaisen 3 §:n 1 momentin tarkoitus on, että asia voidaan vastaajan henkilökohtaisesta poissaolosta huolimatta ratkaista, jos asiamies on saapuvilla, silloinkin kun tuomitaan 12 §:n edellytettyä yhdeksää kuukautta ankarampi rangaistus. Tämä tarkoitus voidaan yksinkertaisesti sisällyttää 12 §:ään seuraavasti: ”Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen *henkilökohtaisesta* poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. *Jos hän eikä hänen asiamiehensä ole saapuvilla*, rangaistukseksi ei voida tällöin tuomita *ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta. Tästä menettelystä on mainittava kutsussa pääkäsittelyyn.*”

Maallikkotuomarit ry katsoo, että syytetyn henkilökohtainen osallistuminen on kasvatuksellisista ja ennaltaehkäisevistä syistä edelleen paikallaan erityisesti ensikertalaisten ja nuorten kohdalla.

Syyttäjäyhdistys kannattaa sitä, että läsnäolovelvoitteita lievennetään tilanteessa, jossa läsnäolo ei ole kenenkään mielestä tarpeen. Hovioikeuskäsittelyssä on tavallista, ettei valittaja saavu paikalle. Juttu on kuitenkin käsiteltävä. Valittamista koskevia säännöksiä edellä selostetusti kehittämällä on ylipäätään estettävä valitusten päätyminen hovioikeuden käsiteltäväksi nykymallisessa suullisessa pääkäsittelyssä. Tällöin nämä poissaolot eivät ole enää ongelma.

Tuomariliitto kannattaa sitä, että vastaajan henkilökohtaista läsnäolovelvollisuutta koskevia säännöksiä tarkistetaan. Tuomariliitto kuitenkin toteaa, että nyt ehdotettu sääntely ei ole kaikilta osin yksiselitteinen ja säädösteknisesti onnistunut.

Esimerkiksi ehdotettu sääntelytapa, jossa muutoksia toteutettaisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 3 §:ssä muuttamalla 1 ja 2 pykälää, ei ole johdonmukainen ja johtaa päällekkäiseen sääntelyyn. Lisäksi ehdotettu 8 luvun 3 §:n 1 mo-

mentti on liian ehdoton. Siinä ei ole otettu huomioon mahdollisuutta käsitellä asiaa kirjallisessa menettelyssä.

Tuomariliitto ehdottaa, että vastaajan läsnäoloa ja poissaolokäsittelyä koskevat säännökset arvioidaan tässä yhteydessä kokonaisuudessaan uudelleen. Arviointi on tehtävä erikseen käräjäoikeuden ja hovioikeuden osalta. Hovioikeuden osalta on eriteltävä vastaajan läsnäolovelvollisuus hänen oman valituksensa, kanssavastaajan valituksen ja vastapuolen (syyttäjä tai asianomistaja) valituksen osalta.

Tapahtuneen kehityksen mukaisesti läsnäolovelvollisuuden sijaan läsnäoloa voidaan arvioida vastaajan läsnäolo-oikeudesta lähtien. Tämä on seurausta muun ohella siitä, että vastaajalla on oikeus olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen. Tämän eron tulisi kuitenkin ilmetä selkeästi myös säännöksistä. Lisäksi ne tilanteet, joissa vastaajalla on läsnäolovelvollisuus, on todettava yksiselitteisesti.

Vastaajan läsnäolovelvollisuus käräjäoikeudessa

Käytännössä vastaajan läsnäolovelvollisuus käräjäoikeudessa voidaan eritellä seuraaviin viiteen tyyppitilanteeseen, joiden tulisi ilmetä laista nyt ehdotettua yksiselitteisemmin ja johdonmukaisemmin:

(1) Kirjallinen menettely.

Asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä, jos vastaaja luopuu muun ohella oikeudestaan asian suulliseen käsittelyyn. Tätä koskevat säännökset ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa.

(2) Asian ratkaiseminen vastaajan suostumuksesta riippumatta ja vastaajan (ja hänen asiamiehensäkin) poissaolosta huolimatta.

Edellytyksenä on muun ohella, että vastaajan läsnäolo asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja että seuraamus ei ylitä tiettyä ankaruustasoa (nyt vankeutta 3 kuukautta). Tätä koskevat säännökset ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 §:ssä. Tämän säännöksen soveltamisalaa ei ole esitetty laajennettavaksi.

(3) Asian ratkaiseminen vastaajan suostumuksella hänen (ja hänen asiamiehensäkin) poissaolosta huolimatta.

Edellytyksenä on muun ohella, että vastaajan läsnäolo asian selvittämiseksi ei ole tarpeen, että vastaaja on suostunut asian ratkaisemiseen ja että seuraamus ei ylitä tiettyä ankaruustasoa (nyt vankeutta 6 kuukautta, ehdotuksen mukaan 9 kuukautta). Tätä koskevat säännökset ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 12 §:ssä. Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksesta ei käy ilmi, missä laajuudessa mainittua säännöstä on toistaiseksi sovellettu. Tuomariliiton käsitys on, että nimenomaisen suostumuksen saamisen epävarmuuteen liittyvien kokemusten vuoksi ainakin osassa kärjäoikeuksia nykyistä 12 §:ää ei juurikaan sovelleta vaan vastaaja haastetaan vastaamaan pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti, jos odotettavissa on kolmea kuukautta ankarampi rangaistus. Sen vuoksi ehdotettu muutos ei välttämättä merkittävästi keventäisi prosesseja.

- (4) Asia voidaan ratkaista, jos vastaaja on asianmukaisesti edustettuna, vaikka hän ei olisikaan henkilökohtaisesti läsnä.

Tämä asiaryhmä olisi uusi. Muutos olisi merkittävä siihen nähden, että tällä hetkellä vankeusrangaistuksen tuomitseminen edellyttää vastaajan henkilökohtaista kuulemistä lukuun ottamatta 8 luvun 11 ja 12 §:ssä säädettyjä poikkeuksia. Ehdotuksen mukaan vastaajan henkilökohtainen läsnäolo ei enää olisi riippuvainen asiassa tuomittavasta rangaistuksesta. Asiamies voisi edustaa vastaajaa kaikissa sellaisissa tilanteissa, joissa vastaaja ei ole käsiteltävän asian vuoksi vangittuna ja joissa tuomioistuin ei katso vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi. Tuomariliitto viittaa tältä osin siihen, mitä jäljempänä on todettu vastaajan henkilökohtaisen läsnäolon tarpeellisuudesta. Tuomariliitto myös toteaa, että käytännössä asiamiehen tiedossa ei useinkaan ole, mistä syystä vastaaja on avustajan kanssa käydyn neuvottelun jälkeen jäänyt pois pääkäsittelystä tai onko poissaololle mahdollisesti laillinen este. Tämä voi johtaa siihen, että huolimatta asiamiehen asianmukaisesta läsnäolosta pääkäsittely joudutaan peruuttamaan vastaajan poissaolon syyn selvittämiseksi.

- (5) Asia voidaan ratkaista vain, jos vastaaja on henkilökohtaisesti läsnä ainakin tietyn vähimmäisosan oikeudenkäynnistä.

Ehdotuksen mukaan tämä koskisi ensinnäkin asioita, joissa vastaajan läsnäolon katsotaan olevan asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeen, ja toiseksi tilanteita, joissa vastaaja on käsiteltävän asian vuoksi vangittuna. Viimeksi mainitusakaan tilanteessa vastaajalla ei olisi velvollisuutta olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan. Tuomariliitto toteaa, että käytännössä vastaajan velvollisuus olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä rajoittuisi todennäköisesti syytteeseen vastaamiseen ja hänen henkilökohtaiseen kuulemiseensa todistelutarkoituksessa tai, ellei hän halua tulla kuulluksi, siltä osin kuin vastaajan esitutkinnassa antamaan kertomukseen halutaan viitata oikeudenkäyntiaineistona.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että se, milloin vastaajan henkilökohtainen läsnäolo on 8 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettusti asian selvittämiseksi tarpeen, ei ole oikeuskäytännössä täysin vakiintunut. Suppeimman näkemyksen mukaan vastaajan henkilökohtaisen kuulemisen tarpeettomuus koskee vain tilanteita, joissa epäilty on yksiselitteisesti tunnustanut rikoksen esitutkinnassa. Tämän kannan mukaan vastaajaa olisi kuultava henkilökohtaisesti aina, jos asiassa otetaan vastaan muuta henkilötodistelua. Toisaalta on korostettu, että vastaajalla ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa asian selvittämiseen, ja että syyttäjät tai asianomistajat arvioi, mitä näyttöä hän haluaa asiassa esittää. Tämän kannan mukaan on katsottu riittäväksi, että vastaajalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi. Tällöin merkitystä on annettu myös sille, että kysymys on usein lievista rikosasioista, joissa henkilökohtaisen kuulemisen toteuttaminen viime kädessä pakkokeinoja käyttäen olisi epäsuhteessa käsiteltävästä asiasta odotettavissa olevaan rangaistukseen. Läsnäolo on nähty pikemminkin oikeutena kuin velvollisuutena.

Tuomariliitto esittää vielä jatkovalmistelussa selvitettäväksi, voitaisiinko säätää mahdollisuudesta käsitellä ja ratkaista rikosasia vastaajan poissaolosta huolimatta myös sellaisessa tilanteessa, jossa vastaaja on aiemmin haastettu vastaamaan syytteeseen henkilökohtaisesti, mutta hän on jäänyt saapumatta kärjäoikeuteen, ja hän pysyttelee tavoittamattomissa niin, ettei häntä voida kutsua tai tuoda uuteen pääkäsittelyyn. Sääntely vastaisi sitä, mitä mietinnössä on kerrottu Ruotsin RB 46 luvun 15 a §:n sisällöstä (s. 24). Sääntelyä harkittaessa on otettava huomioon, että kärjäoikeuksissa on ns. keskeytystilassa vireillä lukuisia asioita, joissa vastaaja on jäänyt pois ja joissa häntä ei ole enää tavoitettu haastettavaksi istuntoon ratkaisun uhalla tai tuotavaksi istuntoon. Kysymys on yleensä muista kuin vakavista asioista, joten vastaajan vangitseminen ja tuominen istuntoon eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla ei tule kysymykseen. Käytännössä vastaajat on etsintäkuulutettu ja asia otetaan esille kerran tai pari kertaa vuodessa, kunnes vastaaja (harvoin) tavoitetaan tai kunnes rikoslain 8 luvun 6 §:ssä säädetty rangaistuksen tuomitsemisen estävän vanhentumisen määräaika – eli asioiden laadun vuoksi yleensä 10 vuotta – on kulunut.

Vastaajan läsnäolovelvollisuus hovioikeudessa

Tuomariliitto pitää tarpeellisena, että valittajana olevan vastaajan läsnäolovelvollisuutta hovioikeudessa koskevat säännökset saatetaan vastaamaan viimeaikaista oikeuskäytäntöä.

Tuomariliitto viittaa lausuntonaan niihin näkökohtiin, jotka Suomen Lakimiesliiton lausuntoon liitettyssä hovioikeudenneuvos, dosentti Aki Rasilaisen muistiossa 14.8.2017 on todettu.

Tuomariliitto kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että käytännössä asiamiehellä ei useinkaan ole tietoa siitä, minkä vuoksi valittajana oleva vastaaja on jäänyt pois pääkäsittelystä eli onko hän tarkoittanut lähettää sijaansa asiamiehen ja onko asiamiehellä siten valtuus toimia valittajan poissa ollessa, onko kysymys laillisesta esteestä vai onko valittaja tarkoittanut jäädä istunnosta kokonaan pois, jolloin asiamiehelläkään ei liene valtuutusta enää ajaa valitusta.

Kuten muistiossa on todettu, on myös tulkinnanvaraista, mihin oikeudenkäyntiaineistoon pääkäsittelystä voidaan vedota, kun valittajana oleva vastaaja on jäänyt pois ja asia käsitellään vain asiamiehen läsnä ollessa.

2.6 Videoyhteyden käyttö

Videoyhteyden käytön laajentamista koskevia ehdotuksia kannattavat **oikeusministeriön oikeushallinto-osasto, oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, sisäministeriön poliisiosasto, POHA, RISE, Verohallinto, Tulli, VKSV, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Vantaan kärjäoikeus, Oulun syyttäjänvirasto, Lakimiesliitto, Maallikkotuomarit ry ja Syyttäjäyhdistys**. Lausunnoissa kiinnitetään kuitenkin huomiota siihen, että videoyhteyden käytön laajentaminen edellyttää käytännössä investointeja ja henkilöresursseja.

Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto kannattaa esityksen ehdotuksia videoyhteyden käytön laajentamisesta ja katsoo, että ne toisivat osaltaan tarvittavaa joustoa oikeudenkäyntimenettelyyn. Videoyhteyden käytön lisääminen helpottaisi kansalaisten asiointia tuomioistuimissa ja tätä kautta voisi myös vähentää turhia poissaoloja oikeudenkäynneistä tehostaen tuomioistuinten resurssien käyttöä. Ottaen huomioon erityisesti kärjäoikeusverkoston kehittämishankkeen, jonka myötä kärjäoikeuksien toimipaikat vähenevät, on oikeudenkäyntiin entistä tärkeämpi voida osallistua myös videoitse. Tuomioistuinten tulisi kyetä mahdollisimman laajasti hyödyntämään digitalisaation luomat mahdollisuudet ja tuottamaan palveluitaan modernein teknisin välinein.

Sisäministeriön poliisiosasto katsoo, että videoyhteyksien käytön laajentamisella oikeusistuimissa saavutettaisiin poliisitoimissa merkittäviä kustannussäästöjä ja vapautettaisiin resursseja peruspoliisityöhön. Tällä hetkellä vankikuljetukset ja vartioinnit sekä oikeudenkäynnin erilaiset turvaamistehtävät kuluttavat merkittävästi poliisin päivittäisvahvuuksia. Kaikki nämä ovat poissa kenttäpoliisien suorittamasta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonnasta.

Sisäministeriön poliisiosasto toteaa, että videoyhteyksien käyttö oikeusistuimeen tulee tapahtua viranomaisten tiloista ja heidän valvonnassaan, jolloin henkilöllisyyksien tarkistukset voidaan varmentaa. Samalla avustaja voi osallistua päämiehensä kanssa samasta paikasta videoyhteyden välityksellä. Tällä varauksella voidaan varmistaa muun muassa, että epäiltyä ei mitenkään painosteta oikeudenkäynnin yhteydessä.

Todistajakuulemisilla videoyhteyksien kautta niin sanottujen pelkäävien todistajien kuuleminen tapahtuisi vapaammin ja ilman mittavia turvajärjestelyjä. Samalla prosessissa säilytettäisiin lain vaatimukset eli vastapuolen kyselymahdollisuus. Menettelyä voidaan pitää myös uhridirektiivin hengen mukaisena ja videoyhteyden käytöllä voidaan parantaa uhrin turvallisuudentunnetta.

Pakkokeinoistuntojen toteuttamisella videoyhteyksiä hyväksi käyttämällä vällyttäisiin rikoksesta epäiltyjen henkilöiden kuljettamisista pitkien matkojen takaa. Esitutinnan alkuvaiheeseen on menettelyllä saatavissa selvää aikasäästöä. Oikeudessa käsiteltävät pakkokeinolain edellyttämät muutkin pakkokeinot tulee voida käsitellä vastaavasti videoyhteyksien avulla. Poliisien erilaiset todistajakuulemiset pitäisi olosuhteiden mukaan vastaavalla tavalla saada toteutettua videoyhteyksien välityksellä.

Sarjajuttujen ja niin sanottujen jengijuttujen oikeuskäsittelyjen yhteydessä sotkemisvaara pyritään poistamaan erilaisilla salissa toteutettavilla turvajärjestelyillä, joihin joudutaan uhraamaan huomattavasti poliisin resursseja. Videoyhteyksiä hyödyntämällä sotkemisvaaraa kyettäisiin merkittävästi vähentämään.

Oikeusistuimissa aikataulut ovat suhteellisia, jolloin virkamiehet kuluttavat aikaansa odottamalla istuntosalien odotustiloissa. Videokuulemisien käyttö luo joustavuutta käsittelyyn ja aikataulumuutoksista ilmoittamalla kuultava henkilö on oikeaan aikaan videoyhteyksien päässä. Tekniikan kautta saatavat säästöt kertaantuvat usealla hallinnonalalla ja vielä koko valtakunnan tasolla, jolloin muutoksella on huomattavat vaikutukset.

Nykyteknologian ja kehityksen mahdollistamaa videoyhteyksien hyödyntämistä osana oikeusistuinten toimintaa on pidettävä merkittävä uudistuksena. Tekniset valmiudet ovat olemassa ja niitä pitää käyttää. Valmistelua asian saamiseksi osaksi käräjäoikeuksien päivittäistoimintaa on syytä kiirehtiä.

EOAK pitää ehdotuksia lähtökohtaisesti kannatettavana. EOAK:n mielestä olisi kuitenkin harkittava, tulisiko videoyhteydeltä edellytettävistä vaatimuksista tai käyttöolosuhteista säätää jotain lain tasolla (esimerkiksi kysymyksestä, miten voidaan varmistua siitä, että videoyhteyden kautta kuultava henkilö voi toimia vapaasti ja painostuk-

sesta tai uhkauksesta vapaana, ja miten varmistetaan kuultavan henkilöllisyydestä yms.).

RISE pitää ehdotusta videoyhteyden käytön laajentamisesta hyvänä, mutta haluaa tuoda yleisten seikkojen ohella esille eräitä erityisesti videoyhteyden järjestämiseen liittyviä laite- ja toimitilarpeita vankiloissa.

Ehdotuksen myötä asianosaisen välitön läsnäolo suullisessa käsittelyssä voitaisiin korvata läsnäololla videoyhteyden välityksellä, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Olisi hyvä, jos ainakin yksinkertaisimmissa rikosasioissa syytetty voisi osallistua oikeudenkäyntiin videoitse. Samoin video-osallistuminen oikeudenkäyntiin tulisi olla mahdollista myös muille syytetyille, kuin niille, joiden kuljettamiseen liittyy turvallisuusriskejä tai joiden kohdalla on syytä pyrkiä estämään yhteydenpito samaa rikollisjärjestöön kuuluviin henkilöihin. Ei myöskään ole poissuljettua, että vanki osallistuisi oikeudenkäyntiin videolla asianomistaja-asemassa.

RISE kannattaa vastaajan mahdollisuutta osallistua suulliseen käsittelyyn videoteitse myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Vastaaja saattaa haluta olla läsnä oman asiansa käsittelyssä, vaikka hän ei haluaisikaan tulla kuulluksi todistelutarkoituksessa tai tähän ei olisi tarvetta. On myös mahdollista, että videoyhteyden olemassaolo lisäisi vastaajien kiinnostusta osallistua oikeudenkäyntiin tilanteissa, joissa he muutoin jäisivät oikeuteen saapumatta (ns. poissaolokäsittelyt ROL 8 luvun 11 § ja 12 §). Oikeudenkäytön legitiimiyden näkökulmasta voitaneen pitää parempana sitä, että vastaaja on käsittelyssä läsnä videoyhteydellä, kuin että hän ei olisi paikalla lainkaan.

Mietinnössä (s.58–59) on arvioitu poliisille syntyviä kustannuksia oikeuteen viemisistä ja oikeudessa vartioimisesta. Rikosseuraamuslaitoksen osalta näiden kustannusten arviointi on jätetty jatkovalmistelun varaan.

RISE katsoo, että lähtökohtaisesti ehdotusta voidaan kannattaa kustannus- ja resurssisyistä. Jos vankien ja tutkintavankien kuljetukset oikeudenistuntoihin vähenisivät, voitaisiin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten työaika kohdentaa paremmin muihin ydintehtäviin. Samalla vähენisi tarve asuttaa vankeja ja tutkintavankeja matkaselleihin oikeudenkäyntimatkojen aikana. Erityisesti vangittuna olevien vastaajien osalta ehdotetut muutokset toteutuessaan vähentäisivät sekä vankikuljetuksesta aiheutuvia kustannuksia että erityisesti kuljetuksista ja istuntojen valvonnasta aiheutuvia valvonnan tehtävissä toimivien virkamiesten työaikaan liittyviä kustannuksia. Myös vankikuljetuksissa säilytysvarmuuteen ja turvallisuuteen liittyviä riskejä voitaisiin välttää, mikäli oikeuskäsittelyyn olisi mahdollista osallistua videoyhteydellä vankilasta käsiin.

Ehdotetuista muutoksista voidaan kuitenkin myös arvioida syntyvän kustannuksia. Vaikka kaikissa vankiloissa on videoneuvottelulaitteet, edellyttäisi video-oikeudenkäyntien yleistyminen uusia laitehankintoja sekä toimitilamuutoksia ainakin tutkinta-vankiloina toimivissa vankiloissa ja suurimmissa vankiloissa. RISE toteaa, että ehdotettujen muutosten toteutuessa tulee varmistaa, että vankiloissa on riittävä määrä sopivia tiloja sekä videoyhteyden käyttöön että vankilassa olevien asiamiesten ja muiden istuntoon mahdollisesti osallistuvien henkilöiden, kuten tulkkien, vastaanottamiseksi. Muutokset mahdollistavat esimerkiksi, että asiamies on istuntosalissa ja päämies videolla vankilasta käsin. Tällöin avustajalla ja vastaajalla tulee olla riittävä mahdollisuus luottamukselliseen neuvonpitoon. Jatkovalmistelussa voisi olla syytä pohtia onko tarpeen esimerkiksi erillinen videoneuvottelulinja vangin ja asiamiehen käyttöön ennen tai jälkeen istunnon tai istuntotauon aikana. Etelä-Suomen rikosseuraamusalue on arvioinut, että useimmissa vankiloissa nykyiset tilat eivät riitä tulevaa lisääntyvää käyttöä ajatellen. RISE toteaa, että huomiota on myös kiinnitettävä siihen, millaisia laadullisia vaatimuksia tiloille ja laitteille asetetaan. Nykyiset videoyhteydet eivät aina ole olleet täysin ongelmattomia. Jos videoyhteyden käyttöä laajennetaan, tulisi huolehtia siitä, että tekniset yhteydet ovat riittävän laadukkaita oikeudenkäyntiä varten. Näihin aiheutuviin kustannuksiin ei mietinnössä ole otettu lainkaan kantaa. Jatkovalmistelussa tulisivatkin pyrkiä selvittämään ehdotettujen muutosten todelliset kustannusvaikutukset mahdollisimman tarkasti.

Verohallinto toteaa, että työryhmän lainmuutosehdotus poistaa lainsäädäntöön sisältyviä rajoituksia videoyhteyden käyttämiseltä tuomioistuimissa. Rajoituksia on poistettu laajasti jo aikaisempien lainsäädäntömuutosten yhteydessä. Verohallinnon kannalta nyt esitetyn muutosehdotuksen merkittävin vaikutus on se, että asianosaisten edustaja (Verohallinnon edustajana toimiva asianvalvoja) voisi osallistua istuntoon videoyhteyden välityksellä.

Todistajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä on jo nykyisen lainsäädännön mukaan mahdollista, mutta esimerkiksi verorikosten käsittelyssä ja verotarkastajien kuulemisessa tätä mahdollisuutta on käytetty toistaiseksi harvoin. Käytännössä ongelmana on, ettei laajaa kirjallista materiaalia edellyttävä todistaminen ole riittävän sujuvaa videoyhteyksillä. Todellista hyötyä videoyhteyksien käytöstä voidaan saada, kun teknisiä valmiuksia esimerkiksi samanaikaisiin videoyhteyksiin ja materiaalin esittämiseen on riittävästi. Lisäksi olisi Verohallinnon näkemyksen mukaan tavoiteltavaa, että etäyhteys olisi mahdollista ja vaivatonta myös muualta kuin poliisiviranomaisen tai tuomioistuinten toimipaikoista.

VKSV katsoo, että muutosehdotukset vähentäisivät asianosaisten ja edustajien paikalle saapumisesta aiheutuvia kustannuksia. Myös pääkäsittelyiden peruuntumiset vähenisivät. Syyttäjä on toimivaltainen koko maassa, ja videoyhteyden käyttö mahdol-

listaisi syyttäjän tehtävien hoitamisen tarvittaessa eri puolilla Suomea järjestettävissä pääkäsittelyissä.

VKSV katsoo, että videoyhteys soveltuisi erityisen hyvin yksinkertaisempien rikosasioiden käsittelyyn. Näiden asioiden käsittelyä on tarkoitus jatkossa muutenkin tarpeen mukaan siirtää syyttäjätöimipaikasta toiseen, jotta työmäärä eri toimipaikkojen välillä jakaantuisi tasaisemmin. Ehdotetun muutoksen ansiosta syyttäjät voisivat näissä asioissa hoitaa syyttäjän tehtävät, syyteharkinnan suorittamisen lisäksi, myös pääkäsittelyssä. Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää videoyhteyden käyttöä koskevia muutosehdotuksia erityisen hyvinä.

Korkein oikeus toteaa, että mietinnössä selvitetyn Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan videokuulemiseen ei ole sinänsä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta estettä, jos vastaaja on siihen suostunut ja videoyhteys on riittävän laadukas ja vastaaja voi tosiasiallisesti sen välityksin osallistua oikeudenkäyntiin. Vastaajan tulee voida kuulla ja nähdä muut oikeudenkäyntiin osalliset ja päinvastoin. Käräjäoikeusverkoston harventumisesta johtuvien välimatkojen pitenemisestä johtuva etäkuulemisen tarve tulee koskemaan erityisesti syrjäseuduilla asuvia henkilöitä, joiden osalta tulee turvata asianmukaiset ja riittävän laadukkaat tilat ja tietoliikenneyhteydet suulliseen käsittelyyn osallistumiseksi. Vaatimus kuva- ja ääniyhteydestä niin, että se voi korvata henkilökohtaisen läsnäolon oikeussalissa, asettaa korkeat vaatimukset videoyhteyden laadulle. Mikäli yhteys ei vastaa vaadittavaa tasoa eikä turvaa tosiasiallista osallistumista oikeudenkäyntiin, istunto tulee voida keskeyttää ja peruuttaa. Ehdotuksen mukaan oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen ei tarvitsisi välttämättä olla samassa etäyhteyspaikassa päämiehen kanssa ja mahdollista olisi myös, että toinen heistä olisi läsnä henkilökohtaisesti suullisessa käsittelyssä ja toinen videoyhteyden välityksin. Erityisesti vangittuina olevien henkilöiden osalta tulee varmistaa se, että etäkuuleminen ei vaikeuta päämiehen ja avustajan välistä luottamuksellista kommunikointia (Sakhnovskiy v. Venäjä 2.11.2010 kohdat 97–98 ja 104).

Korkein oikeus toteaa, että jatkovalmistelussa tulisi tuomioistuimien soveltamiskäytännön ohjaamiseksi tarkastella vielä videoyhteyden käyttämisen rajapintoja ja sitä, millaisissa tilanteissa videoyhteyden käyttämistä korvaamassa asianosaisen henkilökohtaista läsnäoloa suullisessa käsittelyssä ei tulisi katsoa soveliaaksi esimerkiksi rangaistusjärjestelmän uskottavuuden ja rikosten ennaltaehkäisemisen näkökulmasta. Tältä osin korkein oikeus viittaa siihen, mitä se on lausunut edellä syytetyn velvollisuudesta osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin. Valmistelussa tulee myös tarkastella menettelyä tilanteessa, jossa pääkäsittelyssä todetaan, ettei ääni- ja kuvayhteys täytä vaadittuja vaatimuksia.

Helsingin hovioikeus toteaa, että voimassa oleva lainsäädäntö ei suoraan mahdollista oikeudenkäyntiin osallistumista videoyhteyden välityksellä. Hovioikeudessa videoyhteyttä on kuitenkin asianosaisten suostumuksella käytetty myös henkilökohtaisen läsnäolon tilanteissa. Helsingin hovioikeus katsoo, että esityksen mukainen uudistus selkeyttäisi lainsäätöä ja uudistus on tarpeellinen.

Itä-Suomen hovioikeus pitää ehdotuksia kannatettavina ja perusteltuina. Säännösten ensimmäistä virkettä olisi kuitenkin syytä täsmentää siten, että niistä ilmenisi selvästi, että ainoastaan asianosainen, jota ei kuulla todistelutarkoituksessa, saa osallistua suulliseen käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen. Täsmennyksellä korostettaisiin sitä, että suullisen käsittelyn välittömyys edellyttää lähtökohtaisesti välitöntä läsnäoloa. Oikeudenkäynteihin teknisin tiedonvälitystavoin osallistumisen lisääntymisen edellyttää, että oikeusministeriön hallinnonalan virastoissa selvitetään tilat ja tietoliikenneyhteydet sekä henkilöstötarve.

Turun hovioikeus suhtautuu myönteisesti videoyhteyden käytön lisäämiselle. Jo eduskunnan käsittelyssä oleva käräjäoikeuksien ja niiden istuntopaikkojen vähentämiseen tähtäävä hallituksen esitys edellyttää, että oikeudenkäyntiin voidaan yhä enenevässä määrin osallistua videoyhteydellä.

Turun hovioikeus toteaa, että työryhmä esittää kuitenkin, että osallistuminen oikeudenkäyntiin videoyhteydellä ainakin osaksi edellyttäisi suostumusta. Turun hovioikeus pitää työryhmän esitystä tältä osin liian varovaisena. Voimassa olevan pakkokeinolain 3 luvun 6 §:n 4 momentti sisältää jo nyt laajemman mahdollisuuden kuulla vangittavaksi vaadittu henkilö videon välityksellä.

Työryhmän viittaamat ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut koskevat pääosin oikeudenkäyntiä muutoksenhakuasteessa ja vain ratkaisu *Sakhnovskiy v. Venäjä* sekä vastaajan suostumuksen hyväksyvä ratkaisu *Hermi v. Italia* ovat suuren jaoston ratkaisuja. Ensiksi mainitun ratkaisun kohdasta 96 ei liene vedettävissä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, millä edellytyksillä vastaajan kuuleminen videon välityksellä voisi olla ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräysten kanssa.

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä hyväksyttävänä syinä pitämät seikat videon välityksellä oikeudenkäyntiin osallistumiselle, kuten vangin kuljettamiseen liittyvät turvallisuusriskit, yhteydenpidon estäminen, painostamisen estäminen, järjestyksen ylläpitäminen, rikosten estäminen sekä asianosaisten ja todistajien suojeleminen lienevät hyväksyttäviä syitä myös suomalaisen oikeudenkäynnin osalta. Videoyhteyden käyttäminen edellyttää tietenkin ihmisoikeustuomioistuimen toteamin tavoin, että puolustuksen oikeuksista, kuten vastaajan ja hänen avustajansa neuvottelumahdollisuuksista ja neuvottelusalaisuudesta, huolehditaan.

Vaasan hovioikeus kannattaa videoyhteyksien käytön laajentamista kuitenkin ottaen huomioon muun muassa todistelun uskottavuuden arvioinnille asetettava kriteerit.

Vaasan hovioikeus toteaa, että työryhmä ei ehdota muutoksia oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n ja 56 §:n säännöksiin eli todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kuuleminen videoteitse voisi edelleen tapahtua vain säännöksissä mainituilla edellytyksillä. Nyt ehdotetut muutokset oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:ään ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:ään koskisivat siis vain asianosaisen muussa kuin todistelutarkoituksessa tapahtuvaa kuulemista. Hovioikeus kannattaa ehdotusta.

Mietinnön sivulla 58 mainitaan uudistuksen myönteisenä seikkana vähenevät kustannukset asianosaisille ja avustajille, joista huomattava osa maksetaan valtion varoista. Toteamus pitää paikkansa, mutta se ei anna koko kuvaa. Videoyhteyden käyttö edellyttää videota käyttävää henkilökuntaa vähintään kahdessa eri paikkaa. Tuomareilla tulee olla mahdollisuus keskittyä varsinaiseen työhönsä, todistelun vastaanottamiseen ja sen arviointiin, eli avustavan henkilökunnan käyttö on tarpeen. Näin ollen säästöjä ei synny tuomioistuimessa, vaan avustavan henkilökunnan työmäärä videoyhteyksien sopimisessa ja käytössä jopa lisääntyy. Valtion kannalta kokonaissäästö saattaa jäädä toteutumatta. Videoyhteyden tulee myös olla riittävän laadukas. Tuomioistuimella ja vastaavasti videolinkin toisessa päässä olevilla tulee olla toimiva näkö- ja kuulo-yhteys kaikkiin oikeudenkäyntiin osallistuviin. Ratkaisematta on myös kysymys, miten esimerkiksi järjestyksenpito ”videon päässä” toteutetaan.

Etelä-Savon käräjäoikeus pitää videoyhteyden käyttöalan laajentamista koskevia ehdotuksia kannatettavina. Videoyhteyden käyttöalan laajentaminen edellyttää kuitenkin riittävää ja toimivaa laitekantaa (viime aikoina huomattavia vaikeuksia videoyhteyksissä). Videoyhteyden käyttöalan laajennus edellyttää myös, että eri virastoissa on videokuulemisen mahdollistavat tarkoituksenmukaiset tilat ja videokuulemisesta aiheutuva työ huomioidaan henkilöstöresursseissa.

Satakunnan käräjäoikeus katsoo, että videoyhteyden käytön laajentaminen on kannatettavaa. Toisaalta sovinnon aikaansaaminen riita-asiassa voi vaikeutua, kun läsnäolo oikeudenkäyntiin tapahtuu välillisesti.

Vantaan käräjäoikeus pitää muutosehdotuksia kannatettavina. Tässä yhteydessä tulisi myös arvioida rikosasioiden siirtomenettelyä tuomioistuinten välillä uusiksi.

Vantaan käräjäoikeudessa käsitellään hyvin paljon lääke-, doping- ja huumerikoksia, jotka perustuvat postilähetysten paljastumiseen Helsinki-Vantaan lentoasemalla tullissa. Näissä asioissa vastaajat ovat ympäri Suomea ja rikosasiat voitaisiin käsitellä

vastaajan kotipaikkaa lähinnä olevassa kärjäoikeudessa, jolloin videoyhteyttä ei lainkaan tarvittaisi. Mahdollistamalla syyteasian siirtämisen ilman syyttäjän esitystä Vantaan kärjäoikeuden työryhmän toimeksiantoa edeltävästä 11.1.2016 päivätyistä arviomuistiosta antamassa lausunnossa esittämällä tavalla useimmat pääkäsittelyt voitaisiin toimittaa pääsäännön mukaisella tavalla eli kaikkien osapuolten henkilökohtaisesti läsnä ollessa.

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto toteaa, että kun säädetään prosessilakia, jossa lisätään merkittävästi teknisten käyttöyhteyksien käyttöä, on myös varmistettava yhteyksien toimintavarmuus sekä riittävän tarkka ja kuuluva kuvan ja äänen laatu. Tällä hetkellä esimerkiksi koulutustilaisuuksissa ja oikeudenkäyntien kuulemisissa käytettävät video- ja äänentoistolaitteet sekä mikrofonit ovat toiminnaltaan vaihtelevan laatuista ja epävarmoja, mistä johtuen myös äänen ja kuvan laatu muodostuu usein valitettavan huonoksi. Esityksen taloudellisiin vaikutuksiin on kirjattava näkyviin ne kustannukset, jotka syntyvät laitteiden ja yhteyksiin käytettävien ohjelmistojen hankinnasta, parantamisesta ja ylläpidosta sekä asiantuntevan ja osaavan henkilöstön palkkameinoista. On huolehdittava, että laitteet palvelevat äänen ja kuvantoistoa jopa ulkomailta käsin. Lisäksi on budjetoitava varoja sille, että kärjäoikeuksiin ja niihin paikkoihin, joista käsin yhteyksiä on tarkoitus käyttää saadaan kapasiteetiltaan riittävät tietoliikenneväylät, jotta esimerkiksi samanaikaisia kuulemisia voidaan järjestää rajoituksetta.

Lakiesitys tarkoittanee lisäksi sitä, että esimerkiksi asianosaisten tulee voida nähdä ja kuulla teknisen käyttöyhteyden kautta toisensa koko oikeusprosessin ajan eikä pelkästään kuulla ja nähdä kysymysten esittäjä kuulemistensa ajan. Tämä luo entistä suurempia vaatimuksia edelle kerrotuille laitteistoille ja tietoliikenneväylille.

Oikeudenkäynnin seuraamiselle asianosaisena ja kuulemiselle todistajana tai asianosaisena täytyy asettaa selkeästi korkeammat laatu- ja luotettavuusvaatimukset kuin esimerkiksi etäkoulutustilaisuudelle tai rutiinipalavereille. Kyse on lainkäytöstä, jossa oikeusvarmuus ja –turva on varmistettava myös teknisesti. Luotettavuus ja käytettävyyden tulee olla selkeästi varmempaa ja toimivampaa kuin esimerkiksi tällä hetkellä monissa koulutuksissa ja kokouksissa käytettävä Skype-viestiohjelma nyt on. Asianosaisten ja tuomioistuimen on voitava keskittyä itse oikeudenkäyntiin eikä laitteiden korjailemiseen.

Lailla tai ainakin sitä alemman tasoisella säädöksellä tulisi varmistaa se, että laitteet toimivat oikeudenkäynnissä siten, kun lainsäätäjät on ajatellut. Tällä hetkellä laitteissa on jatkuvia ongelmia, jotka pitkittävät oikeudenkäyntejä ja vähentävät niiden luotettavuutta. Laitteiden, tietoliikenneväylien sekä ohjelmistojen hankinta ja ylläpito tulee mainita esityksen taloudellisissa vaikutuksissa kustannuksia lisäävänä tekijänä.

Jokaisessa paikassa, jossa teknisiä laitteita käytetään oikeudenkäynnin tai kuulemisten järjestämiseen, tulisi mieluiten olla fyysisesti paikalla tuomioistuimen tai muun kuulemispaikan omaa, tätä tarkoitusta varten koulutettua ylläpitohenkilökuntaa, joka hallitsee laitteiden tekniset ominaisuudet ja tuntee suullisen oikeudenkäynnin välittömyyden laitteille asettamat erityisvaatimukset. Mikäli omaa henkilökuntaa ei hankita, ollaan todennäköisesti jatkuvassa hankinta- ja siihen liittyvässä kilpailutuskierteessä. Tulee ottaa huomioon myös se, että usein oikeudenkäynti saattaa olla myös eijulkinen.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että videoyhteyden käyttöä ollaan tuntuvasti lisäämässä. Laissa määriteltäisiin selkeästi, että videokuuleminen vastaa henkilökohtaista läsnäoloa oikeussalissa. Viimeksi mainittu on asia, joka on nykyisen lain voimassa ollessa aiheuttanut tulkintaerimielisyyksiä.

Uudistuksen taloudelliset ja muut hyödyt ovat Oulun syyttäjänviraston mielestä erittäin merkittäviä erityisesti harvaan asutuilla Itä- ja Pohjois-Suomen alueilla. Videotekniikakin on edistynyt ajan saatossa niin paljon, että tekniikan peittämistä ei tarvitse pelätä, joskin siihen on syytä varautua. Oulun syyttäjänvirasto kannattaa myös videotekniikan lisäämisen osalta työryhmän esityksiä.

Lakimiesliitto pitää muutosehdotuksia kannatettavina. Videoyhteyksien käyttöä laajennettaessa tulee kuitenkin muistaa, että yhteyksien käyttö edellyttää investointeja videolaitteistoon sekä henkilökuntaa, joka pystyy huolehtimaan tekniikan toimivuudesta ja istuntorauhasta.

Tuomariliitto on aiemmassa lausunnossaan alun perin vastustanut videoyhteyden käytön laajentamista nykyisestä. Lienee kuitenkin selvää, että käräjäoikeusverkoston rakenneuudistuksen (HE 270/2016 vp) aiheuttama käräjäoikeusverkoston merkittävä supistuminen luo tarpeen videoyhteyksien käytön laajentamiselle käräjäoikeusverkoston harventamisesta johtuvien välimatkojen pitenemisestä aiheutuvien kustannusten vähentämiseksi. Tuomariliitto toteaa, että vaikka kerrottu syy ei ole oikea lähtökohta videoyhteyksien käyttöalan laajentamiselle, tämä laajentaminen on kuitenkin samasta syystä tarpeen kansalaisten oikeusturvan saatavuuden takaamiseksi. Tämän vuoksi Tuomariliitto katsoo, että muutosehdotukset ovat lähtökohtaisesti kannatettavia.

Videoyhteyden käytön laajentamista ei kuitenkaan edelleenkään voida toteuttaa ennen kuin on varmistettu, että tarpeelliset laitteet ja tekniset valmiudet sekä turvajärjestelyt ja asianmukaiset tilat ovat olemassa. Lisäksi videoyhteyden käytön laajentaminen tulee toteuttaa asianmukaisesti ja oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen. Tuomariliitto toteaa, että tällä hetkellä videoyhteyksien toimintavarmuus ei ole asianmukaisella tasolla, mikä on johtanut muun muassa siihen, että videoyhteyden kautta

kuultaviksi aiottuja henkilöitä on jouduttu oikeudenkäynneissä kuulemaan puhelimitse, vaikka kaikki laissa säädetyt puhelinkuulemisen edellytykset eivät ole täyttyneet.

Erityisesti Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että mikäli asianosaisten kuuleminen toteutuu muualla kuin tuomioistuimen tiloissa (etäosallistuminen oikeudenkäyntiin), videoyhteyden käytön laajentaminen sisältää useita riskejä, jotka on otettava huomioon jo käyttöönoton laajentamista harkittaessa. Videoyhteyden käytön laajentamisen ehdottomana edellytyksenä on, että sitä varten on käytössä tarvittava määrä asianmukaisesti toimivia laitteita. Lainsäädännön muutosten lisäksi videoyhteyden kuvan ja äänen laadun, toimintavarmuuden ja tietoturvan on oltava oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä tasolla. Myös itse kuulemistilan on oltava kuulemistilanteisiin soveltuva ja asianmukainen.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää kuulemistilojen ja etäosallistumisen turvallisuusjärjestelyihin. Sekä kuultavan henkilön että muiden henkilöiden turvallisuus on taattava myös tuomioistuimen ulkopuolisissa tiloissa. Turvallisuuden takaamiseksi tiloihin tuleville on tehtävä turvatarkastus ja kuulemistilaan on järjestettävä valvonta. Kuulemistilaisuuden asianmukaisuus on kyettävä varmistamaan ja poissulkemaan mahdolliset painostustilanteet. Edellä kerrottu tarkoittaa sitä, että videokuuleminen sitoo myös henkilöstöresursseja ja siten aiheuttaa merkittäviä kuluja. Tuomioistuimella tulee säilyttää viimekätinen harkintavalta siitä, onko videokuuleminen soveltuva kuhunkin asiaan. Videokuulemisen tulee siis olla vain mahdollinen vaihtoehto.

Myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat kysymykset tulee huomioida jo ennen laajentamisen käyttöönottoa. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä siihen, onko etäosallistumiseen tarkoitettu tila ”istuntopaikkaan” rinnastettava tila, jonne yleisöllä on vapaa pääsy.

Tuomariliitto kannattaa ehdotusta siitä, että tuomioistuin voisi sallia rikosasian asianosaisten ja siten myös vastaajan nykyistä laajemmin osallistua istuntoon videoneuvottelua käyttäen. Tuomariliitto sen sijaan ei näe syytä siihen, että tunnustamisoikeudenkäynnin järjestämistä videoneuvotteluyhteyden välityksin olisi erikseen rajoitettava ehdotetun oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:n 5 momentin mukaisesti. Tuomariliiton näkemyksen mukaan asia voidaan jättää ehdotetun videoneuvottelua koskevan pääsäännön varaan eli että vastaaja suostuu videoneuvotteluun ja että tuomioistuin katsoo videoneuvottelun soveliaaksi.

Tuomariliitto toteaa lopuksi, ettei videoyhteyden käytön laajentaminen edelleenkään vähennä tuomioistuinten henkilöstöresurssitarpeita, eikä siitä aiheudu tarvittavien laite- ja tilainvestointien vuoksi muitakaan säästöjä. Päinvastoin on todennäköistä, että videoyhteyden käytön laajentaminen lisää ainakin aluksi merkittävästi oikeudenhoidon kustannuksia. Videoyhteyksien käytön laajentaminen saattaa sinänsä säästää

vankilaviranomaisten, rikosseuraamuslaitoksen ja poliisien vastaajan oikeuteen tuomisesta aiheutuneita ja muita vastaavia kuluja, mikäli vastaajan kuuleminen voidaan toteuttaa vankilasta tai poliisilaitokselta käsin. Tämä ei kuitenkaan vaikuta tuomioistuinelaitoksen resurssitarpeita vähentävästi.

2.7 Muut ehdotukset

2.7.1 Pääkäsittelyn lykkäämistä koskevat muutosehdotukset (OK 6:11 ja ROL 6:11)

Pääkäsittelyn lykkäämistä koskevia muutosehdotuksia kannattavat *oikeusministeriön oikeushallinto-osasto, oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto, Verohallinto, VKSV, Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Espoon kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus, Vantaan kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto, Oulun syyttäjänvirasto, Syyttäjähdistys* ja *Tuomariliitto*.

EOAK:lla ei ole asiasta lausuttavaa.

Tulli kannattaa ehdotusta pääkäsittelyn lykkäysten yhteenlasketulle enimmäisajalle asetetun absoluuttisen aikarajan poistamisesta.

Korkein oikeus toteaa, että mietinnössä esitetään ensinnä, että oikeudenkäymiskäärän 6 luvun 11 §:n 1 momentissa säädettyä pääkäsittelyn lykkäämisen lähtökohtaista enimmäisaikaa pidennetään 14 päivästä 30 päivään. Muutosta perustellaan sillä, että aikaraja olisi näin sama kuin rikosoikeudenkäyntilain 6 luvun 11 §:n 1 momentissa.

Mainittua rikosoikeudenkäyntilain säännöstä muutettiin 1.10.2006 voimaan tulleella lailla (243/2006) nostamalla pääkäsittelyn lykkäämisen lähtökohtainen enimmäisaika 14 päivästä 30 päiväksi. Muutos liittyi rikosoikeudenkäyntilain säännösten laajempaan uudistamiseen, jonka eräänä tarkoituksena oli vähentää rikosasioiden pääkäsittelyjen peruutuksia ja pienentää niistä johtuvia haittoja muun muassa mahdollistamalla pääkäsittelyn aloittaminen ja todistelun vastaanottaminen syytetyn esteettömästä poissaolosta huolimatta (HE 271/2004 vp). Korkein oikeus toteaa, että vastaavaa perustetta enimmäisajan nostamiseksi riita-asioissa ei ole, eikä työryhmän mietinnössä ole esitetty muitakaan perusteita sanotun enimmäisajan nostamiselle. Muutos voisi antaa väärän signaalin pääkäsittelyn keskittämistä koskevan periaatteen tärkeydestä var-

sinkin, jos pääkäsittelyn lykkäämistä koskevia säännöksiä muutoin joustavoitetaan ehdotetuilla tavoilla.

Sekä oikeudenkäymiskaaren että rikosoikeudenkäyntilain 6 luvun 11 §:n 2 momentteja ehdotetaan muutettavaksi kahdella tavalla. Ensiksi ehdotetaan, ettei asiassa tarvitsi pitää uutta pääkäsittelyä, vaikka 1 momentissa säädetty lähtökohtainen enimmäisaika ylittyisi, jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana. Voimassa olevien säännösten perusteella uutta pääkäsittelyä ei tarvitse pitää, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana. Sekä voimassaolevissa että ehdotetuissa säännöksissä lisäedellytyksenä on, että pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Toiseksi mietinnössä esitetään, että pääkäsittelyn lykkäämisen ehdoton enimmäisaika, riita-asioissa 45 päivää ja rikosasioissa 60 päivää, poistetaan laista kokonaan.

Korkein oikeus pitää perusteltuna, että asian laajuus ja laatu säädetään erillisiksi itsenäisiksi perusteiksi sille, ettei pääkäsittelyä tarvitse pitää uudelleen lähtökohtaisen enimmäisajan ylittyessä. Erityisesti jotkut rikosasiat ovat nykyään niin laajoja, ettei pääkäsittelyn lykkäämisen lähtökohtaisen enimmäisajan noudattaminen ole edes mahdollista huomioon ottaen esimerkiksi tuomareiden ja oikeudenkäyntiin osallistuvien oikeudet vuosilomiin. Kuten mietinnön perusteluissakin on todettu, muutoksilla myös mahdollistettaisiin aiempaa paremmin muun muassa laajan asian käsittelyn jaksottaminen asiakokonaisuuksiin ja tuomioluonnoksen laatiminen välittömästi asiakokonaisuudesta esitetyn oikeudenkäyntiaineiston jälkeen. Tämän voidaan katsoa edistävän oikeudenkäynnin välittömyyttä.

Sitä vastoin perusteluissa ei ole esitetty, minkälaiset perusteet voisivat muodostaa erityisen syyn poiketa lykkäämisen lähtökohtaisesta enimmäisajasta, jos asia ei ole laaja tai laadultaan sellainen, että enimmäisajan ylittäminen on sen vuoksi perusteltua. Erityisen syyn käsite on avoin, ja varsin monenlaiset ja -tasoiset syyt on mahdollista katsoa erityisiksi. Tällainen muutos saattaisi siten johtaa vaihteleviin käytäntöihin ja siihen, että enimmäisaika voitaisiin ylittää pääkäsittelyn keskityksen merkitykseen nähden suhteellisen kevein perustein. Näistä syistä korkein oikeus katsoo, ettei ole esitetty perusteita säätää erityistä syytä itsenäiseksi perusteeksi poiketa lykkäämisen lähtökohtaisesta enimmäisajasta.

Pääkäsittelyn lykkäämisen ehdottomista enimmäisajoista luopumista voidaan pitää varsin merkittävänä muutoksena. Kuitenkin muutosta voidaan pitää myös perusteltuna siihen nähden, että pääkäsittelyissä käsiteltävät asia ovat laadultaan ja laajuudeltaan niin erilaisia. Kaikkein laajimpien juttujen käsittely nykyisin säädetyissä enimmäisajoissa voi aiheuttaa lähes ylitsepääsemättömiä vaikeuksia ja toimia jopa sääntelyn keskeistä tavoitetta *oikeudenkäyntimenettelyn välittömyyttä* vastaan, kun pää-

käsittelyä ei voida jaksottaa välittömyyden toteutumisen kannalta optimaalisesti. Koska ehdottoman enimmäisajan huomattava korottaminen ei sekään olisi ihanteellinen ratkaisu ongelmaan, korkein oikeus kannattaa esitystä tältä osin.

Itä-Suomen hovioikeus pitää muutosehdotuksia kannatettavina. Muutosehdotuksia on perusteltu muun muassa sillä, että säännösten joustavoittamisella laajat ja pitkät oikeudenkäynnit olisi aiempaa paremmin jaksotettavissa asiakokonaisuuksiin ja oikeudenkäynnit olisi näin järjestettävissä tarkoituksenmukaisiksi. Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että tämä perustelu ei ole kuitenkaan asianmukainen, koska lykkäyksellä tarkoitetaan asian käsittelyn siirtämistä sellaisen syyn vuoksi, joka ei ole tiedossa käsittelyä aloitettaessa.

Turun hovioikeus kannattaa pääkäsittelyn lykkäysten yhteenlasketulle ajalle asetetun ehdottoman aikarajan poistamista. Käsiteltävien asioiden tullessa yhä laajemmiksi ehdottoman 60 päivän aikarajan noudattaminen johtaa ristiriitaan muun ohessa vuosilomalainsäädännön kanssa.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että esitys siitä, että ehdottomista määräajoista rikosasioissa pääkäsittelyä lykätessä luovutaan, on kannatettava ja muutosehdotuksen taustalla olevat syyt hyväksyttäviä. Muutokset eivät vaaranna asiaan osallisten oikeusturvaa ja mahdollistavat asian käsittelyn tarkoituksenmukaisella tavalla. Toki asiat, joissa on tarvetta yhteensä yli 60 päivän lykkäyksille ovat Oulun käräjäoikeudessa harvinaisia.

2.7.2 Riita- ja rikosasian vireillepanoa ja valmistelua koskevat muutosehdotukset (OK 5:5–6 ja ROL 7:4–5)

Riita- ja rikosasian vireillepanoa ja valmistelua koskevia muutosehdotuksia kannattavat **oikeusministeriön oikeushallinto-osasto, VKSV, Tulli, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Espoon käräjäoikeus, Etelä-Karjalan käräjäoikeus, Etelä-Savon käräjäoikeus, Helsingin käräjäoikeus, Keski-Suomen käräjäoikeus, Oulun käräjäoikeus, Satakunnan käräjäoikeus** ja **Oulun syyttäjänvirasto**.

EOAK toteaa, että työryhmä ehdottaa haastehakemuksen täydennyttämisen ja tutkimatta jättämisen perusteiden laajentamista uudella epäselvyyttä ja sekavuutta koskevalla kriteerillä. Uusiksi tutkimattajättämiskriteereiksi ehdotetaan lisäksi oikeuden väärinkäyttö -perustetta ja vaatimusten hyväksymättä jäämisen selvyyttä. Viimeksi mainittu ehdotus muistuttaa Norjan siviiliprosessilain sääntelyä (s. 36). Ehdotukset lisäisivät käräjäoikeuden harkintavaltaa haastehakemusten tutkittavaksi ottamisessa. Mietinnön

perusteluissa korostetaan asianmukaisesti tarvetta lähettää yksilöity haastehakemuksen täydennyspyyntö ennen tutkimatta jättämiseen päättämistä. EOAK ei vastusta ehdotuksia.

Korkein oikeus toteaa, että työryhmä ehdottaa laajennettavaksi käräjäoikeuden mahdollisuutta jättää haaste antamatta riita-asiassa tai asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa tapauksissa, joissa kantajalla ei ole todellista oikeussuojan tarvetta (ehdotetut OK 5 luvun 6 § ja ROL 7 luvun 5 §). Tuomioistuimen olisi jätettävä riita-asian kanne tutkimatta siltä osin kuin se on selvästi nostettu vastapuolen tai muun henkilön oikeuksien loukkaamiseksi. Samoin olisi meneteltävä riita-asiassa ja asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa, jos haastehakemuksen ja kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä. Korkein oikeus toteaa, ettei perusteluista ilmene, miksi OK 5 lukuun ja ROL 7 lukuun ehdotetut säännökset poikkeavat toisistaan todetulla tavalla.

Korkein oikeus pitää sääntelyn uudistamista työryhmän ehdottaman suuntaisesti perusteltuna. Käytännössä esiintyy valitettavasti kanteita, joiden käsittely enemmälti ei palvele kantajan todellisia oikeussuojan tarpeita vaan aiheuttaa vain kustannuksia ja vaivaa osapuolille ja tuomioistuimelle. Asia ei kuitenkaan ole periaatteellisesti ongelmaton, koska se liittyy jokaisen perus- ja ihmisoikeuteen saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Toisaalta myös perus- ja ihmisoikeuksiin liittyy oikeuksien väärinkäytön kielto. Ehdotuksia tulisi käsitellä esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa.

Keskeistä on, että säännösten soveltamisedellytyksissä näitä tavoitteita on punnittu asianmukaisesti ja että säännökset on muotoiltu tarkasti. Edellä mainituista edellytyksistä jälkimmäinen on tässä suhteessa ongelmallisempi, koska se edellyttää kannanottoa kantajan vaatimuksen tuleviin menestymismahdollisuuksiin jopa alustavan näytön arvioinnin perusteella. Vaikka säännös koskee vain selviä tilanteita, sen soveltamiskynnystä saattaisi olla syytä edelleen korottaa. Samoin säännöksen perusteluja olisi aiheellista kehittää korostamalla säännöksen asianmukaista soveltamista.

Oikeudellisesti on sinänsä jossain määrin epä johdonmukaista, että säännöksen tarkoittamat lähinnä aineelliset puutteet johtaisivat kanteen tutkimatta jättämiseen eivätkä hylkäämiseen. Tämä on kuitenkin oikeusturvasyistä perusteltua, koska kantaja saisi asian tarvittaessa uudelleen vireille asianmukaisen haastehakemuksen tekemällä. Käräjäoikeuden tutkimatta jättämistä koskevasta ratkaisusta olisi tavanomainen muutoksenhakumahdollisuus ylempään tuomioistuimeen.

Kymenlaakson käräjäoikeus katsoo, että ehdotetut muutokset ovat erittäin tärkeitä. Pykälää muutettaessa olisi syytä harkita, tulisiko säännöksiä terävöittää vielä enemmän. Asioita, joissa on selvää tai ilmeistä, että kanne on nostettu toisen loukkaami-

seksi tai muuten ilman (objektiivisesti tarkasteltuna) oikeussuojan tarvetta vievät tällä hetkellä kohtuuttomasti työaikaa.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelyyn esitetyt muutosehdotukset ovat kaikilta osin kannatettavia. Ne eivät vaaranna asianomistajan oikeusturvaa, mutta samalla selkiyttävät tuomioistuimen harkintavaltaa.

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että muutosehdotukset ovat kannatettavia. Lainsäädännöllisen toteutuksen kohdalla tulisi huomioida seuraavaa:

Ehdotetun OK 5:6.2:n mukaan tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta siltä osin kuin se on selvästi nostettu vastapuolen tai muun henkilön oikeuksien loukkaamiseksi tai, jos haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.

Ehdotuksen perustelujen mukaan ensiksi mainittu tilanne on kyseessä, kun kanne on selvästi nostettu vastapuolen tai muun henkilön oikeuksien loukkaamiseksi. Säännöstä voitaisiin soveltaa, jos olisi ilmeistä, että kanne on nostettu toisen oikeuksien loukkaamiseksi ilman aitoa oikeussuojan tarvetta, jolloin kanteen nostamista voidaan pitää oikeuden väärinkäyttönä.

Ehdotettu sanamuoto liittää tutkimatta jättämisen kuitenkin vain kantajan motivaatioon, vaikka kanne voisi hyvinkin olla hylättävästä motivaatiosta huolimatta oikeudellisesti perusteltu. Esimerkiksi yleiseltä kannalta tai asian ajamisen vaatimien kustannusten näkökulmasta vähäisen saatavan perimistä tai vahingonkorvauksen vaatimista ei liene aiheellista torjua ehdotetun kaltaisella säännöksellä. Ehdotus koskee sanamuotonsa mukaan vain kanteita, mutta OK 8:13:n viittaussäännöksen perusteella se soveltuisi ilmeisesti myös hakemusasioina käsiteltäviin lapsiasioihin, joissa sama vaatimus esitetään toistuvasti ja jopa lyhyin väliajoin. Houkutus käyttää säännöstä näissä tapauksissa voisi olla suuri, vaikka vaatimuksen perusteena tavallisesti esitettävä väite olosuhteiden muuttumisesta voi olla hyvinkin vaikeasti arvioitavissa tuossa vaiheessa.

Ehdotetusta sanamuodosta ei ilmene ehdotuksen perusteluissa mainittu oikeussuojan tarpeen puuttuminen, minkä on vakiintuneesti katsottu voivan johtaa kanteen tutkimatta jättämiseen. Ehdotuksessa ei riittävästi selvennetä sen soveltamisedellytyksiä. Ehdotuksen perusteluissa viitatuista neljästä korkeimman oikeuden ratkaisusta vain ratkaisusta 1992:145 ilmenee joitakin suuntaviivoja oikeuden väärinkäyttönä pidettävästä menettelystä. Ratkaisussa kannetta ei kuitenkaan jätetty tutkimatta, vaan se hylättiin, koska ehdottomien takuusitoumusten nojalla esitetty maksuvaatimus oli asiassa esitetyn selvityksen perusteella niihin perustuvan oikeuden väärinkäyttöä. Rat-

kaisu ei siten selvennä ehdotettua säännöstä, jonka tarpeellisuus OK 5:6.3:n jo nyt mahdollistaman selvästi perusteettomana hylkäämisen lisäksi on kyseenalainen.

Ehdotuksen perustelujen mukaan toiseksi mainittu tilanne on kyseessä, kun aivan ilmeistä olisi, ettei asiassa ole edellytyksiä päätyä kantajan vaatimaan lopputulokseen. Ehdotuksen mukaan ratkaisu tehtäisiin haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella.

Käytännössä haastehakemuksissa ei nimetä edes kirjallista näyttöä kattavasti, vaan näyttö täydentyy ja muuttuu oleellisestikin valmistelun aikana. Myös se, mitä kullakin kirjallisella todisteella on tarkoitus osoittaa, on usein epäselvää. Vielä epäselvempää on se, mikä todisteen nimenneen asianosaisen mielestä kussakin kirjallisessa todisteessa osoittaa sen, mitä hän haluaa todistella. Ehdotettu säännös on vieläkin arveluttavampi, jos sen nojalla on tarkoitettu voitavan tehdä kyseinen ratkaisu myös siinä tapauksessa, että haastehakemuksessa on nimetty suullista todistelua tai siitä ilmenee tarkoitus tai aikomus nimetä sellaista. Sanamuodon perusteella säännöstä ei myöskään voitaisi soveltaa, jos kirjallisia todisteita ei nimetä haastehakemuksessa lainkaan. Ehdotetun säännöksen tarpeellisuus OK 5:6.3:n jo nyt mahdollistaman selvästi perusteettomana hylkäämisen lisäksi on kyseenalainen.

Ehdotuksesta ei myöskään ilmene, tulisiko kantajaa kuulemisperiaatteen mukaisesti kuulla ennen siinä tarkoitettujen ratkaisujen tekemistä. Selventäminen olisi perusteltua, kun lainkohdan 1 momentin tilanteissa asianosaisen kuuleminen on pakollista.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että internetin ja sähköpostin käytön räjähdysmäisen lisääntymisen myötä myös erilaiset sekavat ja sisältöään vastaamattomiksi asiakirjoiksi otsikoidut kirjoitukset eri viranomaisille ovat näkemyksemme mukaan lisääntyneet. Tuomioistuimet ovat tuskin säästyneet tältä ilmiöltä. On tärkeää, että niiden resursseja ei uhrata tällaisten kirjoitusten selvittelyyn enempää kuin on tarpeen sen toteamiseksi, että edellytyksiä näiden "kanteiden" tai "haastehakemusten" tutkimiseen ei ole. Työryhmän ehdotukset oikeudenkäymiskaaren ja ROL:n muuttamisesta ovat perusteltuja.

Tuomariliitolla ei ole huomautettavaa riita-asian vireillepanoa koskevan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n 1 momentin ehdotetusta uudesta sanamuodosta. Mainittu lainkohdan täydentäminen siltä osin, että siinä mainitaan puutteellisen haastehakemuksen lisäksi myös epäselvä ja sekava haastehakemus tuo lain esitöiden (HE 32/2001 vp s. 34) perustelut säännöstasolle. Vastaava koskee myös täydennyskehoutuksen sisältöä koskevaa sääntelyä.

Sen sijaan kanteen tutkimatta jättämistä ja ratkaisemista vastausta pyytämättä koskevan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n ehdotettu sanamuoto on sekava ja epäjohdonmukainen, eikä sen sanamuoto vastaa kaikilta osin sille mietinnössä (s. 68–69) esitettyjä perusteluja. Tuomariliitto kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Pykälän ehdotettu sanamuoto on 1 momentin osalta sinänsä selvä ja asettaa seurauksen sille, ettei kantaja ole täydentänyt kannettaan täydennyskehotuksessa pyydettyllä tavalla.

Pykälän 2 momentin ensimmäinen virke kanteen tutkimatta jättämisestä silloin, kun kanne on nostettu vastapuolen tai muun henkilön oikeuksien loukkaamiseksi, puuttuu sinänsä oikeuselämässä esiintyvään konkreettiseen ongelmaan. On kuitenkin syytä epäillä, että lainkohdan soveltamisala jäisi hyvin suppeaksi siitä huolimatta, että oikeuskäytännössä oikeuden väärinkäyttöä on käsitelty myös korkeimman oikeuden ratkaisuissa. Käytännössä sellaiset tilanteet, joissa kerrotun tyyppinen kanne voitaisiin jättää heti tutkimatta vastausta pyytämättä, jäänevät harvinaisiksi. Pikemminkin on syytä arvioida, että tutkimatta jättämistä koskeva päätös edellä kerrotussa tilanteessa tulisi käytännössä edellyttämään vähintäänkin vastauksen pyytämistä vastaajalta sekä todennäköisesti myös lausuman pyytämistä kantajalta vastauksen johdosta tai jopa suullisen valmisteluistunnon toimittamista.

Tuomariliitto epäilee, onko ehdotettu 6 §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen säännös lainkaan tarpeellinen. Niissä tilanteissa, joissa haastehakemus/hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, tutkimatta jättämiseen voitaisiin päätyä jo 6 §:n 1 momentin nojalla. Jos taas kanne on selvästi perusteeton, se on hylättävä 6 §:n 3 momentin (nykyisin 6 §:n 2 momentti) nojalla. Niissä ehdotetun 6 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetuissa tilanteissa, joissa kannetta ei ole edellä todetuista syistä jätettävä tutkimatta tai hylättävä, asian ratkaiseminen edellyttää tosiasiasa vähintäänkin jonkinasteista asian tutkimista. Näitä tilanteita varten nykyiset menettelysäännökset tarjonnevat riittävät vaihtoehdot eri juttujen käsittelylle.

Ehdotetun 6 §:n 2 momentin toisessa virkkeessä (”Samoin on meneteltävä, jos haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.”) tarkoitetuissa tilanteissa kysymys on tosiasiasa kanteen hylkäämistä koskevasta aineellisoikeudellisesta ratkaisusta. Tällainen ratkaisu edellyttää aina asian tutkimista sekä todistusharkintaa, joka tehdään vasta ratkaistaessa asia joko asianosaisten suostumuksin kirjallisessa menettelyssä tai pääkäsittelyssä. Kysymys ei siten ole enää kanteen tutkimatta jättämisestä. Tuomariliitto ei pidä asianmukaisena tutkimatta jättämistä koskevien säännösten laajentamista kerrotun laiselle ”harmaalle alueelle”. Ehdotus ei siten tältä osin ole kannatettava.

Joka tapauksessa edellä kerrotun 2 momentin jälkimmäisen virkkeen, mikäli sitä ei siis jätetä kokonaan säätämättä, sekä 3 momentin sisällön, joka vastaa voimassa olevaa lainsäädännöstä (6 §:n 2 momentti), tulisi vähintäänkin olla erotettuna omaksi pykäläksi, esimerkiksi 6 a §:ksi: ”Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton. Samoin on meneteltävä, jos haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.”

Ehdotetuista oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n 1 momentin ja 6 §:n 1 momentin muutoksista edellä lausuttu koskee myös ehdotuksia oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 4 §:n ja 5 §:n 1 momentin muutoksiksi.

Niin ikään Tuomariliitto viittaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 5 §:n ehdotetun uuden 2 momentin osalta ehdotetusta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentin jälkimmäisestä virkkeestä edellä lausuttuun. Tuomariliitto pitää toisijaisesti perusteltuna myös ensiksi mainitun ehdotetun säännöksen ja saman pykälän 3 momentin (nykyinen 2 momentti) yhdistämistä omaksi pykäläksi edellä esitetyn mallin mukaisesti.

Professori Vuorenpää toteaa, että jatkovalmistelussa olisi syytä miettiä, soveltaisiko kanteen hylkääminen tutkimatta jättämistä paremmin pykälässä (OK 5:6.2) tarkoitettuihin tilanteisiin. Toisin kuin tutkimatta jättäminen kanteen hylkääminen saa oikeusvoiman, eikä kantaja pysty kanteen hylkäämisen jälkeen enää uudelleen saattamaan samaa asiaa uudelleen vireille. Professori Vuorenpää toteaa lisäksi, että vastaavan huomautuksen voi samoilla perustella esittää myös ehdotetun ROL 7:5.2:n osalta.

2.7.3 Ylimääräistä muutoksenhakua koskevat muutosehdotukset (OK 31:14a ja OK 31:19)

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevia muutosehdotuksia kannattavat ***oikeusministeriön oikeushallinto-osasto, EOAK, VKSV, korkein oikeus, Rovaniemen hovioikeus, Oulun syyttäjänvirasto ja Tuomariliitto.***

EOAK:n näkemyksen mukaan ehdotus hakea tuomion purkua päiväsakon rahamäärän alentamisvaatimukseen rajoittuvissa tilanteissa suoraan asian ratkaisseelta tuomioistuimelta on tarkoituksenmukainen ja oikeudellisesti hyväksyttävä.

EOAK pitää kannatettavana ehdotusta, jonka mukaan korkeimmassa oikeudessa siirryttäisiin korkeinta hallinto-oikeutta vastaavaan menettelyyn siinä, että ylimääräiseen muutoksenhakuun voi lähtökohtaisesti turvautua vain yhden kerran.

Oikeusrekisterikeskus kiinnittää huomiota sakkorangaistusten täytäntöönpanoviranomaisena siihen, että ehdotettu ylimääräistä muutoksenhakua koskeva säädös (OK 31:14a) vaikuttaisi sakkorangaistusten täytäntöönpanoon. Ylimääräisen muutoksenhaun tullessa vireille sen kohteena oleva sakkorangaistus voi olla lainvoimainen ja siihen on voitu kohdistaa erilaisia täytäntöönpanotoimia. Erityisesti siinä tilanteessa, jossa sakon sijaan on määrätty muuntorangaistus, sakon täytäntöönpanotilanne on huomioitava ja myös sakon muuntorangaistusta koskeva päätös otettava tarkastelun alle. Oikeusrekisterikeskus ehdottaa, että ehdotettuun lainkohtaan lisätään säädös, jonka mukaan tuomioistuimen tulee selvittää sakon täytäntöönpanotilanne ennen kuin se tekee päiväsakon rahamäärän alentamista koskevan päätöksen.

Tuomioistuin voi selvittää sakon täytäntöönpanotilanteen pyytämällä tätä koskevan tiedon sakkorekisteristä. Tässä yhteydessä on syytä arvioida, onko tuomioistuimilla nykyisin voimassa olevien säädösten nojalla oikeus saada tieto sakon täytäntöönpanotilanteesta sakkorekisteristä vai tulisiko sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 50 §:ää täydentää.

Tulli kannattaa ehdotusta siitä, että korkeimmassa oikeudessa otettaisiin käyttöön vastaava menettely kuin korkeimmassa hallinto-oikeudessa siten, että ylimääräiseen muutoksenhakuun voisi lähtökohtaisesti turvautua ainoastaan yhden kerran.

Korkein oikeus toteaa, että työryhmän ehdotuksen mukaan lainvoimaisen tuomion purkamista haettaisiin korkeimman oikeuden sijasta siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, nykyisten tilanteiden lisäksi myös silloin, kun hakemus tarkoittaa pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista (OK 31 luvun 14 a §:n 1 momentin uusi 1a kohta). Korkein oikeus pitää ehdotusta perusteltuna, koska tällaisen pitkälti teknisluonteisen asian käsittely korkeimmassa oikeudessa ei ole tarkoituksenmukaista.

Korkein oikeus kannattaa myös työryhmän ehdotusta OK 31 luvun uudeksi 19 §:ksi. Käytännössä valitettavasti esiintyy samassa asiassa toistuvasti tehtyjä ylimääräisiä muutoksenhakemuksia, jotka on jo kerran asiallisesti ratkaistu ja jotka eivät voi uusilla kerroilla menestyä. Samojen asioiden tutkiminen uudelleen on voimavarojen hukka-
käyttöä. Ehdotettu säännös mahdollistaisi joka tapauksessa uuden hakemuksen tutkimisen silloin, jos se on asianosaisen oikeusturvan kannalta tarpeen.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että päiväsakon rahamäärää määrättäessä tapahtuu melko usein, että rahamäärä tulee määräytyksi puutteellisten tietojen perusteella ja ratkaisua joudutaan korjaamaan jälkikäteen muutoksenhakumenettelyssä hovioikeudessa ja toisinaan myös korkeimmassa oikeudessa. Menettely on tarpeettoman raskas ja kallis asian laatuun nähden. Yksinkertaisin ja oikeusturvan takaava edullinen menettely olisi ylimääräisen muutoksenhaun sijaan käsitellä asia oikaisumenettelyssä

käräjäoikeudessa. Menettelytapaa voitaisiin käyttää sekä lainvoimaisissa että lainvoimaa vailla olevissa asioissa ja se voisi olla samantyyppinen kuin kirjoitusvirheen tai muun siihen verrattavan virheen oikaisemisessa. Mietinnön perustelujenkin mukaan kysymys on teknisluonteisella perusteella tehtävästä oikaisusta (s. 73). Muutoksenhaku oikaisupäätökseen voitaisiin hovioikeudessa käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa.

Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:n 2 momentin mukaan, jos purkuhakemus hyväksytään, tuomioistuin voi samalla oikaista tuomiota. Tuomion oikaiseminen on mahdollista myös saman luvun 9 a §:ssä tarkoitetussa rikoslain 7 luvun 6 §:ssä säädettyssä yhteisen rangaistuksen kohtuullistamisen tilanteessa. Hovioikeudessa yhden tuomarin toimivaltaa on ehdotettu laajennettavaksi niin, että hän voi ratkaista 14 a §:ssä tarkoitetusta asiasta tehdyn valituksen. Epätietoisuutta voi syntyä siitä, kuuluuko tähän toimivaltaan myös valitus puretun tuomion oikaisemisesta. Oikaisun kohteena ollut asia on voitu ratkaista käräjäoikeudessa lautamies- tai vahvennetussa tuomarikokoonpanossa.

Itä-Suomen hovioikeus ei ota kantaa ylimääräisen muutoksenhaun rajoittamiseen korkeimmassa oikeudessa.

Turun hovioikeudella ei tältä osin ole huomautettavaa työryhmän ehdotuksen osalta siltä osin kuin se koskee hovioikeudessa käsiteltäviä asioita.

Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa, että Itä-Suomen hovioikeus on lausunnossaan liittyen päiväsakon rahamäärää koskevaan ylimääräiseen muutoksenhakuun esittänyt, että ylimääräisen muutoksenhaun sijaan päiväsakon rahamäärän alentamista koskeva asia voitaisiin käsitellä oikaisumenettelyssä käräjäoikeudessa. Etelä-Savon käräjäoikeus pitää Itä-Suomen hovioikeuden ehdotusta kannatettavana ja tarkoituksenmukaisena.

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto toteaa, että säännös vahvistaa lähtökohtaa, että lainvoimainen tuomio jää pysyväksi. Usein vuosien päästä tehtävät muutoksenhaut ovat paitsi prosessina hankalia myös materiaaliselta merkitykseltään vähäisiä.

2.8 Muuta

Sisäministeriön poliisiosasto toteaa, että esityksessä ei käy ilmi käsiteltävien asioiden elinkaariajattelua, prosessiajattelua ja -johtamista, joilla todellisuudessa voidaan vaikuttaa huomattavasti siihen, miten sujuvasti asioita käsitellään ja aikataulutetaan oikeusistuimissa. Näiden osalta tulisi harkita uuden työryhmän perustamista. Edellä

mainitut asiat eivät ole ristiriidassa käsittelyn tavoitteen eli aineellisen totuuden selvittämisen kanssa.

Mietinnössä esitetyillä uudistuksilla tulee olemaan toteutuessaan vaikutuksia esitukintalakiin ja pakkokeinolakiin. Samassa yhteydessä tehtävien lainmuutosten kanssa tulee ottaa käsiteltäväksi niin sanottu sakon etätiedoksianto. Poliisin tulee voida lähettää kaupassa tai kauppakeskuksessa kiinniotetulle näpistelijälle sakko tiedoksi esimerkiksi sähköpostitse salattuna. Poliisi antaisi sakon puhelimitse tiedoksi rikoksesta epäilylle ja paperi asiasta annettaisiin hänelle todisteellisesti kiinniottajien toimesta.

Käräjäoikeudessa nauhoitettuja todistajien lausumia tulisi voida käyttää sellaisenaan ylemmissä oikeusasteissa. Mahdolliset lisäkysymykset tehtäisiin todistajalle paikan päällä vain täydentävinä nauhoitukseen liittyen ja hän voisi vahvistaa lausumansa. Oikeusprosessien kestot rajoittavat todistajien muistamista, jolloin käräjäoikeudessa annettua lausumaa ei usean vuoden jälkeen enää muista hovioikeudessa. Asialla voi olla merkitystä oikeusturvan kannalta.

Oikeusrekisterikeskus toteaa, että ehdotus edellyttää muutosten tekemistä rikosuomiojärjestelmään (RITU). Tästä aiheutuu kertaluonteisia tietojärjestelmäkustannuksia, joiden määrä tulee arvioida tarkemmin jatkovalmistelussa. Sakon täytäntöönpanotietojen luovuttaminen tuomioistuimille aiheuttaisi vähäisiä kustannuksia Oikeusrekisterikeskuksen täytäntöönpanojärjestelmään.

Sisäministeriön rajavartio-osasto pitää myös perusteltuna, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto esitykseen liittyvien perusoikeusnäkökohtien vuoksi.

RISE toteaa, että lausunnon valmisteluvaiheessa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö varasi kaikille rikosseuraamusalueille mahdollisuuden lausua mietinnöstä. Keskushallintoyksikölle lausuntonsa toimittivat Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus sekä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus, joka oli saanut omat lausunnot Jokelan vankilasta ja Vantaan vankilasta.

Videoyhteyden käytön laajentamiseen liittyen mietinnössä on viitattu käräjäoikeusverkoston harventumiseen ja käräjämatkojen pidentymiseen (käräjäoikeuksien rakenneuudistus HE 270/2016 vp). Tämän lisäksi tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä koskevassa uudistuksessa (HE 252/2016 vp) on tarkoitus lisätä videoneuvottelulla tapahtuvan kuulemisen mahdollisuuksia vankiloissa liittyen tutkintavankien nopeampaan siirtämiseen poliisin säilytystiloista vankiloihin. Rikosseuraamuslaitos pyytääkin ottamaan jatkovalmistelussa huomioon vankiloiden videoneuvottelulaitteiden ja

sopivien tilojen tarpeen ja riittävyyden kaikki vireillä olevat uudistukset kokonaisuutena huomioiden.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että myös aineellista lainsäädäntöä tarkastelemalla olisi löydettävissä keinoja oikeusprosessien keventämiseksi.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus katsoo, että ehdotetut uudistukset olisi hyvä saada toteutettua mahdollisimman nopealla aikataululla.

Vantaan kärjäoikeus toteaa, että voimassa olevien OK 5:15 d:n ja ROL 5:10 a:n mukaan valmisteluistuntoon osallistuvilla ei tarvitse olla näköyhteyttä keskenään. Ehdotuksessa pykälien sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että käytettäessä puhelimen sijasta teknistä tiedonvälitystapaa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, vaikka pykäliin ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Myös ehdotettu OK 12:8.5, jonka mukaan teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä, viittaa siihen, että näköyhteyden vaatimus tässä yhteydessä on erehdys. Sanamuodoista on siten syytä poistaa näköyhteyden vaatimus.

Oulun syyttäjänvirasto toteaa, että työryhmän mietintö on tarkkaan harkittu kokonaisuus. Mietintöön sisältyvillä uudistuksilla, jos ne toteutetaan, oikeusprosessit kevenevät kaikissa oikeusasteissa. Näyttäisi siltä, että mitään yhteiskunnallisessa keskustelussa kovin kiistanalaista asiaryhmää ei nyt oltaisi tuomassa suomalaisen lainsäädäntöön. Siksi Oulun syyttäjänvirasto toivoo, että jatkovalmistelu etenisi ripeästi, ja että uudistusten etenemistä tällä hetkellä haittaavat puutteet tietojärjestelmissä saataisiin nopeasti kuntoon.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että mietinnössä ei ole käsitelty tiedoksiannossäännöksiä lukuun ottamatta ns. yhden kosketuksen periaatetta rikosasioissa.

Tuomariliitto esittää erikseen selvitettäväksi, että oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 14 §:n 1 momentin säännös tiedoksiannosta yhtiölle, osuuskunnalle, yhdistykselle tai muulle yhteisölle tarkistettaisiin vastaamaan nykyaikaisia viestivälineitä ja liiketoimintatapoja. Harkittavaksi olisi otettava esimerkiksi se, voitaisiinko lainkohdassa mainitun yhteisön edellyttää ilmoittavan rekisteritietoihinsa myös sähköinen osoite, joihin viranomaisten tiedoksiannot voitaisiin lähettää.

Tällä hetkellä oikeudenkäyntejä viivästyttää eräissä tapauksessa se, että yhtiön edustajat eivät oleskele Suomessa eikä yhtiöllä välttämättä ole kiinteää toimipaikkaa. Useassa tällaisessa tilanteessa sähköisesti suoritettu tiedoksianto tavoittaisi vastaanottajan varmemmin kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 7 §:n 1 momentissa säädetty

viimesijainen mahdollisuus suorittaa tiedoksianto luovuttamalla asiakirjat paikalliselle poliisiviranomaiselle ja lähettämällä siitä ilmoitus postitse tai saman luvun 10 §:ssä säädetty tiedoksianto kuuluttamalla.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota myös siihen, että esityksen taloudellisia vaikutuksia koskevassa jaksossa on arvioitu syntyvän säästöjä. Lähtökohta on virheellinen. Ensinnäkin prosessien keventämistä ei tule nähdä kustannussäästönä vaan olemassa olevien resurssien tehokkaana kohdentamisena. Toisekseen, kuten on jo edellä lausuttu, videoyhteyksien käytön laajentaminen oikeusturvan takaavalla tavalla ja asianmukaiset turvajärjestelyt edellyttävät huomattavaa lisäpanostusta tuomioistuinten voimavaroihin.

Vastaavalla tavalla kuin on korkeimman oikeuden osalta esitetty (s. 54) myös alempien oikeuksien oikeusprosessin keventämisestä vapautuvat voimavarat tulee siirtää vaativimpien asioiden käsittelyyn ja parantaa alempien oikeuksien mahdollisuuksia keskittyä päätehtäväänsä. Oikeudenkäyntimenettelyn painopisteen siirtäminen käräjäoikeuksiin ja hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentaminen edellyttävät, että käräjäoikeuksissa käytetään nykyistä useammin laajennettuja ja kolmen tuomarin kokoonpanoja sekä panostetaan perustelujen laadukkuuteen.

Professori Vuorenpää toteaa, että täytettyään itsekin useita kertoja työajanseuranta-järjestelmiä voi hän yhtyä mietinnön sivulla 50 olevaan näkemykseen, jonka mukaan työajanseurantatietoihin liittyy merkittäviä epävarmuustekijöitä.

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7091 (nid.)
ISSN 1798-7105 (PDF)
ISBN 978-952-259-646-8 (nid.)
ISBN 978-952-259-647-5 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi